

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

(56. VE 57. Şer'îye Sicillerine Göre)

74412

1777-1780 YILLARI ARASINDA AMASYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

74412

Hasan Ali YAVUZ

Danışman: Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ

BURSA-1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	
ÖNSÖZ	
GİRİŞ	
A- Konu ve Kaynaklar.....	1
B- Amasya Hakkında Daha Önce Yapılan Araştırmalar.....	5
I. BÖLÜM: Amasya Şehrinin Coğrafi, Stratejik ve Tarihi Durumu.....	9-19
A- Amasya'nın Coğrafi ve Stratejik Durumu.....	9
B- Amasya'nın Tarihi.....	10
1. Osmanlılardan Önce Amasya Tarihi.....	10
2. Osmanlı İdaresinde Amasya.....	11
a. Sosyal hayat.....	12
b. Ekonomik hayat.....	15
II. BÖLÜM: Amasya'nın İdari Yapısı ve İdareciler.....	20-35
A- Amasya'nın İdari Yapısı.....	20
1. Amasya Sancağının Kazaları.....	20
2. Amasya Kazasının Nahiyeleri.....	22
3. Amasya Kazasının Mahalleleri.....	23

4. Nahiyeleri Köylerle Birlikte Gösteren Listeler.....	26
B- Amasya Sancağındaki İdareciler.....	30
III. BÖLÜM: A.Ş.S. 56. ve 57. Defterlerde Bulunan Belgelerin Özetleri	35-105
A- A.Ş.S. 56. Defterde Bulunan Belgelerin Özetleri.....	35
B- A.Ş.S. 57. Defterde Bulunan Belgelerin Özetleri.....	71
SONUÇ.....	105
BİBLİYOGRAFYA.....	108

EKLER

- EK-1: A.Ş.S. 56/27
- EK-2: A.Ş.S. 56/34
- EK-3: A.Ş.S. 56/71
- EK-4: A.Ş.S. 56/52
- EK-5: A.Ş.S. 56/60
- EK-6: A.Ş.S. 56/62
- EK-7: A.Ş.S. 56/80
- EK-8: A.Ş.S. 56/81
- EK-9: A.Ş.S. 56/86
- EK-10: A.Ş.S. 57/6
- EK-11: A.Ş.S. 57/10
- EK-12: A.Ş.S. 57/18
- EK-13: A.Ş.S. 57/11
- EK-14: A.Ş.S. 57/41
- EK-15: A.Ş.S. 57/49
- EK-16: A.Ş.S. 57/86
- EK-17: A.Ş.S. 57/102

FOTOĞRAF VE HARİTA

Fotoğraflar

Fotoğraf-1: Ferhat'ın su kanalı

Fotoğraf-2: Amasya Kalesi

Fotoğraf-3: Kralkaya Mezarlarından bir örnek

Harita:

18. Yüzyıl Amasya Sancağı haritası

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
- a.g.m. : Adı geçen makale
- A.Ş.S. : Amasya Şer'iyye Sicili
- B.S. : Bedel-i Sancak
- C. : Cilt
- ev. : Çeviren
- Dn. : Dipnot
- D.T.C.F.D. : Dil Tarih Coğrafiya Fakültesi Dergisi
- D.V.İ.A. : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- H. : Hicri
- H.M. : Hizmet-i Mübaşirin
- İ.A. : İslam Ansiklopedisi
- K.Ş. : Kayıd Şod
- M. : Miladi
- OTAM : Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi
- S. : Sayı
- s. : Sayfa
- T.. : Tarih evresi
- T.D. : İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi
- Y.h. : Yayına hazırlayan
- Yay. : Yayımlayan

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışma, Osmanlı Tarihi'nin vazgeçilmez kaynaklarından biri olan Şer'îye Sicillerine dayanmaktadır. Osmanlı şehirleri üzerine araştırma yapanlar, mutlaka Şer'îye Sicillerini incelemeleri gerekir. Osmanlı şehirlerinin 15. ve 16. Yüzyıllardaki durumları üzerine yazılmış pek çok eser vardır. Fakat 18. Yüzyıl şehirleri hakkında pek çalışma yoktur.

Tarihte, "Rumiyye-i Suğra", "Bağdat'ür- Rum", "Anadolu şehirlerinin incisi", "Medinetü'l Hükema" sıfatlarına layık olmuş olan Amasya, hakkında yazılmış eserlerin azlığı, konu olarak Amasya'nın seçiminde etkili olmuştur.

Tezimi hazırlarken bana yardımlarını esirgemeyen danışman Hocam Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ'e, tezimdeki düzenleme konusunda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Sezaî SEVİM'e, Şer'îye Sicillerinin incelenmesi konusunda teşvik eden Doç. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU'na ve araştırmam müddetince yardımlarını gördüğüm herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan Ali YAVUZ

GİRİŞ

A.KONU ve KAYNAKLAR

Osmanlı şehirlerinin 15. Ve 16. yüzyıllardaki durumlarını konu alan bir çok araştırma yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yükseliş dönemine ait bu eserler, devlet mekanizmasının mükemmel olarak işlediğini göstermek açısından önemlidir. Fakat sonraki yüzyıllarda şehir tarihi araştırmaları pek yoktur. Adından da anlaşılacağı üzere bu araştırma 1777-1780 yılları arasında Amasya'nın Şer'iyye Sicilleri ışığı altında incelenmesidir. Amasya ile doğrudan ilgili eserler yok denecek kadar azdır. Çevresindeki şehirleri araştıranlar Amasya hakkında da bilgi vermektedirler.

Amasya, Osmanlı ülkesinde doğu-batı, kuzey-güney ticaret yollarının kesiştiği bir merkezdir. Osmanlı şehzadelerinin devlet yönetimini öğrendikleri stratejik ve kültürel açıdan fevkalade öneme sahip Anadolu'nun birkaç şehriden biridir. Tarih öncesi dönemlere kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bütün bu durumlar Amasya hakkında araştırma yapmamızda etkili olmuştur.

Araştırmamızda ana kaynak, Millî Kütüphane'de bulunan Amasya şehrine ait iki şer'iyye sicilidir.

İncelediğimiz dönemde Amasya şehrinin askeri, tarihi, ekonomik ve sosyal durumunu aydınlatacak olan Şer'iyye Sicilleri nelerdir? Ne tür belgeleri ihtiva ederler? Kadıların görev alanları nelerdir? Şer'iyye Sicilleri hangi konularda araştırma yapmaya imkân sağlarlar?

Şer'iyye Sicilleri, Osmanlı ülkesinde kadılık makamının yetki ve sorumlulukları alanındaki yazışma ve tescilleri içeren defterlerdir. Osmanlı Devleti'nde askeri-idari ve adli-idari yapının başında kadılar vardır. Şeri'ye Sicilleri, yalnız kişisel anlaşmazlıkların çözümü ile gerçekleşen sonuçların kaydının yer aldığı defterler değildir. Kadıların devlet merkezi ile yapmış oldukları resmi yazışmaları, halkın şikâyet ve dileklerini, mahalli idarelere ait, hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümlerin bir

sûretlerini ihtiva eden, en önemlisi de ait olduğu mahallin sosyal ve iktisadi hayatını yansıtan kayıtlar bütünü olarak değerlendirilebilir.¹

Bu tanım doğrultusunda diyebiliriz ki, Şer'iyye Sicilleri görülmeksizin şehir tarihi araştırması yapmak, araştırmayı kısır döngüye sokmak olacaktır. Kent yaşamının dinamik öğeleri en iyi biçimde Şer'iyye Sicillerinin çözümlenmesiyle öğrenilebilir.

Şer'iyye Sicilleri taranmadan, Osmanlı dönemi şehirlerinin monografisini çıkarmak mümkün değildir. Şer'iyye Sicillerinde şu tür belgeler bulunmaktadır:

- 1- Merkezden gönderilen her konudaki ferman, berat ve mektup suretleri
- 2- Ümera denilen mahallî yöneticilerin (vali, mutasarrıf ve mütesellim gibi) çeşitli konularda, sancak veya şehirlerin problemlerini çözmek için yayınladıkları buyruhdular ve bunların icraatlarını gösterir kayıtlar.
- 3- Kadıların (naiblerin) çeşitli konularda merkeze gönderdikleri ilamlar ile şehir yönetiminde kişi ya da kurumlar arasında doğan anlaşmazlıkları çözümlmek için verdikleri hüccetler.
- 4- Şehrin mahalle listeleri, şehirde yürütülen imar faaliyetleri, dinî ve sosyal yapıların bakım ve onarımları, buralarda kullanılan inşaat malzemelerinin çeşit ve fiyatları ile ilgili vesikalar.
- 5- Şehrin nüfusunu, nüfusun irkî ve dinî yönden ayırımını, bu nüfusun zaman zaman maruz kaldığı salgın hastalıklar ile tabii afetleri anlatan belgeler.
- 6- Evlenme-boşanma, kız kaçırma, mehir bağlama, alım-satım, mukavele ve kefalet senetleri, hırsızlık, kalpazanlık, yaralama ve öldürme ile ilgili kayıtlar.

¹ Akgündüz, Ahmet, *Şer'iyye Sicilleri*, C. 1, s. 12

- 7- Şehirdeki esnaf grupları, bunların meslekleri ile ürettikleri malların çeşitleri, çarşı ve pazarda satılan malların narh listeleri, usta ve ırgat yevmiyeleri.
- 8- Sancak ve şehir halkından toplanan vergi miktarları, bu vergilerin toplanmasında kullanılan avarız hanesi ile ilgili listeler.
- 9- Altın ve para meseleleri ile çeşitli eşya fiyatlarını gösteren kayıtlar.
- 10- Ölen kişilerin mesleği ile mal varlığını gösteren tereke kayıtları.²
- 11- Nafaka tayini, ihtida belgeleri vs.

Yukarıdaki kayıt türleri dikkate alınarak şu konularda araştırma yapılabilir:

- Genel tarih
- İslam Hukuku'nun felsefesi ve işleyiş tarzı
- İktisat tarihi
- Sosyal yapı ve idari teşkilât¹
- Askeri teşkilât³

Osmanlı idari yapısında halk ile devlet arasındaki ilişki, kadılık kurumu üzerinde yoğunlaşır. Kadı doğrudan merkezden emir alır. Tayini doğrudan kadıasker arzıyla ve padişah oluru ile gerçekleşir. Bu yüzdendir ki, merkezi idarenin güçlü olduğu dönemlerde kadılar adaleti elden bırakmamışlardır. Çünkü üzerlerinde âyânın ve ehl-i örfün baskısı söz konusu olmamıştır. Ancak, merkezî otoritenin güç kaybettiği dönemlerde devlet ileri gelenlerinin kadılık kurumu üzerinde baskısı görülmüştür. Taşrada hüküm veren kadı, icra

² Özdemir, Rıfat, *19. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, s. 17-18

³ Akgündüz, Ahmet, a.g.e., s.12

eden beydir. Adli idarenin başı ile askeri idarenin bir üyesi arasında bize ilginç gelen bir olay naklederek, bu idareciler arasındaki farklılığı gözler önüne serelim:

15.Eylül 1606- 12 Ağustos 1607 tarihleri arasında Ankara Kadısı olan Vildan-zâde Ahmet Efendi, Saruhan taraflarında yenilip af dileyen ve kendisine arpalık olarak Ankara Sancağı verilen Celâlî Kalender oğlu Mehmed'i mirliva sûretinde değil, Celâlî suretinde geldiği gerekçesiyle sancağa almamıştır.⁴

Kadıların Osmanlı Devletindeki durumunu bu şekilde öz olarak anlattıktan sonra inceleyeceğimiz defterleri tanıtalım. Millî Kütüphane'de Amasya Şer'iyye Sicilleri'nden 95 defter var. Bu defterlerden birincisi H. 1033-1036/M.1624-1627 tarihleri arası olayları ve belgeleri ihtiva etmekte olup, 184 sayfadır. 95 defter ise H.1283-1290/M.1866-1874 yılları arasını kapsamakta olup 382 sayfadır. Bu 95 defter için en fazla sayfaya sahip olanı 95 nolu Şer'iyye Sicili'dir. En az sayfalı defter ise 52. Şer'iyye Sicili'dir ki, H. 1178-1181/M.1764-1768 yılları arasındaki 4 yıllık bir zaman diliminin belgelerini ihtiva etmekte olup 21 sayfadır. Bu defterde eksiklik aşikârdır.

Bu çalışmada, Amasya Şer'iyye Sicillerinden 56. Ve 57. defteri kaynak olarak benimsedik. 56. Defter H.1191-92/M.1777-78 tarihleri arasındaki belgeleri içermekte olup 159 sayfadır. 57. Defter de ise H.1192-93-94/M.1778-79-80 yılları arasındaki belgeler olup 1780 yılı başlarına ait birkaç belge vardır. 111 sayfadır. 56. Ve 57. Defterler deri cildli, aşırı yıpranmış, sayfalar yer yer kopmuştur. Normal Şer'iyye Sicili boyutlarındadır. Bazı belgeler okunamaz hale gelmiştir. Bunda sayfaların mürekkebinin karşı sayfayı nenden dolayı etkilemesi ve mürekkebin solmasının etkisi büyüktür.

İncelediğimiz defterde sayfaların tamamı da yazılmış değildir. Bazı boş bırakılmış sayfalarda kayıt yoktur. 56. defterde 38 boş sayfa bırakılmış iken 57. Defterde 8 adet sayfa boş bırakılmıştır. Bu boşluklar atlanılmış olarak görülmemelidir. Şer'iyye Sicillerinin kayıt tekniği, boş bir defteri sayfa sayfa yazmak demek değildir. Belge türüne göre, kimi baş tarafa, kimi de sona yazılır. Sayfalar daha sonra ciltlenir. Bu yüzden, arada boş yapraklar vardır.

⁴ Ergenç, Özer, *1580-1596 Arasında Ankara ve Konya*, s. 125

Fiziki yönden bu şekilde tanıttığımız defterleri ihtiva ettiği belgeler ve olaylar açısından şöyle ortaya koyabiliriz; Her iki defterimizde de eksér'iyet kazanan belge grubunu Dersaadet'ten sancağa gelen belgeler oluşturmaktadır. Günlük sosyal ve yapısal belgeler çok azdır. Hazeriye ve Seferiye emirleri, imdad-ı menzil ve zahire ve mekkarî deve mübayaaları, asâkir celbi, defterlerde en çok yer kaplayan belgelerdir. Bu belgeler bir bir ortaya koyduğumuz 3. Bölümde izlenebilir. Dikkat edilirse askeri belgeler daha yoğundur. Bunun nedeni devri tanımadan açıklanamaz. İncelediğimiz 1777-1780 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin padişahı I. Abdülhamit'tir (1774-1789). 18. yy. Osmanlı-Rus münasebetlerinin gergin olduğu ve Osmanlı-İran Savaşlarının yoğunluk kazandığı bir dönemdir. İranlılar 1775'te Basra'yı almış, üç yıl sonra geri alınabilmiştir.

Araştırmamız, 3 ana bölümden oluşmaktadır. Belirli konulardan örnek belgeler ve fotoğraflar teze eklenecektir. Çalışmamızda Amasya kazasına ait idari yapılanım tablolar halinde sunulacaktır.

B.AMASYA HAKKINDA DAHA ÖNCE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Amasya'nın tarihî, ekonomik, sosyal, idarî, askerî vs. yönlerden yapılmış araştırmaları yok denecek kadar azdır. Amasya hakkında yapılan bütün araştırmalarda yararlanılan en önemli eser, Hüseyin Hüsamettin Yasar'ın Amasya Tarihi'dir. Adına bakarak bu kitabın sadece Amasya ile ilgili bilgileri ihtiva ettiği sanılabilir. Şehir tarihçiliğine öncülük ettiği kabul edilen bu eser, aynı zamanda Türk tarihi ile ilgili konuları da içerir. Toplam 12 cilttir. Ancak ilk dört cildi ve dördüncü cildin bakiyesi yayımlanabilmiştir. Beşinci cilt kayıp, altıdan on ikiye kadar olan ciltler neşredilmek üzere Amasya belediyesi tarafından satın alınmış, fakat yayımlanmamıştır.

Birinci cilt, Amasya şehrinin dinî ve kültürel müesseselerine ayrılmıştır. Burada şehrin kuruluşu, çeşitli semtleri, kaleleri, mağaraları, mahalleleri, camileri, türbeleri, edib ve hattatları, tarikat şeyhleri ve tekkeleri, alimler ve medreseleri, bucakları, ilçeleri ve kasabaları anlatılır.

İkinci cilt, Türklerin vasıflarını ve meziyetlerini anlatarak başlar. 1335 yılında Amasya valisi Şehabeddin Şadi Bey'in vefatına kadar geçen dönemde Türk tarihini anlatır.

Üçüncü cilt, 1306 yılında Amasya âyânı ve Azerilerle başlar. Yıldırım Bayezid'in Amasya'daki emareti, 1608'de Kuyucu Murat Paşa'nın Celâlîleri ortadan kaldırmak için yaptığı işleri anlatır.

Dördüncü cilt, 1608 ve 1688 yılları arasında Amasya'da yaşayan alimler, şeyhler ve Amasya valilerinin hayatları ve yaptıkları işleri anlatır.

Yayımlanmayan ciltlerde ise, 17. yüzyıldan sonraki dönemde Amasya'nın kültürel meselelerinin yer aldığı sanılmaktadır⁵

Amasya Tarihi isimli eserden başka, Amasya hakkında bilgi edinebileceğimiz başlıca eserler şunlardır:

Bezm ü Rezm: H. 768-798 yılları arasında Sivas ve Amasya çevresi hakkında bilgi verir. Farsça'dır. Aziz B. Ardeşir tarafından yazılmıştır.⁶

Münşeat: Çelebi Mehmed'in Amasya valiliği sırasında yaptığı yazışmaları içerir. Veliyyüddin Efendi ve Es'ad Efendi Kütüphanelerinde bulunmaktadır.⁷

Münşeat: Amasyalı Münir Çelebi tarafından H. 886-917 tarihleri arasında Amasya valisi olan Şehzade Ahmed'in yazışmalarını içerir.⁸

Tezkiretü'l-Abdi: Müderris Abdi Efendi tarafından yazılmıştır. H. 1000-1081 yılları arasında Amasya'da bulunan şairlerin tercüme-i hallerini anlatır. Kenar kayıtlarda önemli olayları kaydetmiştir.⁹

Tezkire-i Sâdât: Abdi Efendi'nin oğlu Seyyid Şeyh Ali Efendi, Amasya'da nakibü'l-eşrâf kaymakamı iken H. 1110 yılında yazılmış bir Defter-i Sâdât-ı Amasya olup Nakibü'l-Eşrâf Amasyalı Hoca-zade Seyyid Osman Efendi tarafından tasdik edilmiştir.¹⁰

⁵ Akpınar, Turgut, "Amasya Tarihi", *D.V.I.A.* C. 3, s. 6

⁶ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, C. 1, s.330

⁷ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 331

⁸ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., aynı yer

⁹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 332

¹⁰ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., aynı yer

Defter-i Vukûat: Şeyh Ali-zade Seyyid Ahmed Rüşdi Efendi tarafından yazılmıştır. H. 1121-1153 yılları arasındaki zelzele, âfât gibi olayları ve bazı vefeyâtı kaydetmiştir.¹¹

Amasya Tarihi'nde bunların yanı sıra, Tezkire-i Ulema, Defter-i Nüfus ve Mahallât (3 cilt) isimli eserlerden bahsedilmektedir.¹²

Ayrıca, A. Gabriel'in "Monuments Turc's d'Anatolie" (Paris, 1934), Gülten Okan'ın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde 1957'de yazdığı "Amasya Şehrinin Tarihi", Suraiya Faroqhi'nin "Kentler ve Kentliler" adlı çalışmalarda Amasya hakkında önemli bilgiler bulmak mümkündür. İslâm Ansiklopedisi ve Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin Amasya maddelerinden yararlandık.

Ben bu araştırmamda, 1777-1780 yılları arasındaki dönemde Rum eyaletinin idari yapısını, genelde Rum eyaleti, özelde Amasya Sancağı'ndaki idarecileri tesbit etme imkânı buldum. Verilen tarihler ve genelde 18. Yüzyıl, Osmanlı-Rus ve Osmanlı-İran ilişkilerinin kızıştığı dönemdir. Bir yandan İran'da Zend Hanedanı, Osmanlılara karşı Ruslarla işbirliği yapıp Osmanlı topraklarına saldırırken, diğer yandan Rusya'nın Panславist ve sıcak denizlere inme politikalarını gerçekleştirmek amacıyla Kırım topraklarına saldırılarını izleyebiliyoruz. Küçük Kaynarca Antlaşması ile bağımsız bırakılan Kırım'ı topraklarına katma çabaları vardır. Osmanlı Devleti, Rus ve İran Devletlerine karşı ordu tertibi, zahire ve mühimmat nakli için mekkâri matlubu için Anadolu'nun sol ve orta kollarında bulunan sancak ve kazalara fermanlar göndermiştir.

Bunların yanısıra tereke kayıtları, ekmek, pamuk ve bakkal narhları, yevmiyeler, menzil, bağ, dükkân satışlarındaki bedelleri vererek dönemin ekonomik durumunu açıklamaya çalıştım. Başka hiçbir araştırmada rastlamadığım "Hâciyân" hakkında bilgiler verdik. Alaybeylerinin görevleri, âyânların seçimi, timar tevcih beratları, menzil nizamnameleri, 18. yüzyıldaki sosyo-ekonomik ortamı sergilemekte etkili olacaktır.

¹¹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 332

¹² Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 333

56. ve 57. Amasya Şer'iyye Sicillerinde mevcut malûm miktar belge birer birer muhteva yönünden tanıtıldı. Bu tanıtım benden sonra Amasya Şer'iyye Sicilleri'nden 56. Ve 57. Defterleri kullanacak olan araştırmacılara fevkalâde yardımcı olacaktır. Tabii ki bu yardım ortamının sağlanması, bu araştırmanın yayımlanması ya da ilmi araştırmaları yönlendiren kurumlara ulaştırılmasıyla mümkün olacaktır.

1. BÖLÜM

AMASYA'NIN COĞRAFÎ, STRATEJİK VE TARİHÎ DURUMU

A. AMASYA'NIN COĞRAFÎ VE STRATEJİK DURUMU

Tarih boyunca "Amazus", "Amasia", "Amise" isimlendirilen Amasya, Karadeniz'in orta kesiminde Yeşilırmak havzasında kurulmuş olup, tarihi açıdan uzun bir maziye sahiptir. Şehir, Yeşilırmak'ın iki tarafına yerleşmiş, bir vadi tabanına kurulmuştur. Amasya, görenleri büyüleyen bir coğrafi konuma sahiptir. Etrafında Ferhat ve Lokman dağları vardır. Amasya'da gözlenen dağlardaki hücreler ülkemizde pek nadirdir. Başlıca iki amaçla yapılmışlardır: Birincisi putperest Roma İmparatorluğu'ndaki baskılardan kaçan hristiyan din adamlarının manastır şeklinde yaptıkları, ikincisi ise kral mezarlarıdır. Bu şehrimizdeki dağlardaki hücreler genel kabulle kral mezarlarıdır. Kralkaya mezarlarının bulunduğu dağda Amasya'nın kimler tarafından yapıldığı belli olmayan bir kalesi vardır. Bütün bunlar bize insanlığın ilk yerleşim yerleri hakkında ortaya konulan tezin Amasya için geçerli olduğu açıkça ortadadır. Yeşilırmak şehri ikiye ayırır. Doğu batı istikametinde akar. Kuzeyinde hemen sarp kayalar başlar, güneyi ise az meyillidir. Bu yüzden şehir güneye doğru yerleşime açılmıştır.

Amasya tanıtılırken halkın dilinde şehrin banisi olarak Ferhat ve Şirin aşkının kahramanı Ferhat'tan bahsetmemek olmaz. Yeşilırmak'ın asıl kolu olan Tozanlı Suyu (Tokat Suyu) önceden Amasya ortasından akmazmış. O aşk hikayesinde anlatıldığı gibi Ferhat'ın külüngü sayesinde Amasya suya kavuşmuştur.¹³

¹³ Bak.Fotoğraf I.

B.AMASYA TARİHİ

1. OSMANLILARDAN ÖNCE AMASYA TARİHİ:

Doğudan batıya, Karadeniz'den Mezopotamya'ya uzanan yolların merkezinde kalan Amasya, askeri, ticari ve sosyo-ekonomik yönden çok büyük öneme sahiptir. Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerindedir. M.Ö. 1400'lü yıllardaki Hitit belgelerine göre bu bölge Hitit egemenliğindedir.¹⁴

Araştırmayı almadan daha lisans öğrenimim zamanında Amasya'ya yaptığım bir ziyarette, çift sürülen tarlalardan bir çok iskelet parçasının çıktığını gözlemlemiştim. Helenistik Pontus Krallığı'nın başkentliğini yapmış ve M.Ö. 183'de Sinop alınca başkent bu şehre nakledilmiştir. M.Ö. 63 yılında Roma İmparatorluğu sınırları içine girdi. Doğu Roma Devri Amasya'nın gelişme devridir. Kostantinius, Bizans Devleti'ni kurduğu zaman (333-337), Amasya Bizans metropolisi olmuş -bir nevi dini merkez- ve Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmasında önemli rol oynamıştır. 8. asırdan itibaren de Bizans'ın askeri vilâyetlerinden (Thema) olan Armeniakon'un kaleleri arasında yer almıştır.¹⁵

Sasani hükümdarı Hüsrev Perviz zamanında Sasani egemenliğine girdi ise de bu çok kısa sürmüştür. İmparator Heraklios zamanında tekrar Bizans topraklarına katıldı. Müslüman arapların bölgede varlığı gözlenirse de pek kalıcı olmamıştır. Amasya'nın Türklerin idaresi altına girişi Danişmentliler zamanında Melik Danişment Gazi tarafından gerçekleştirildi. Daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti topraklarına katıldı. Şehir Alâattin Keykubat tarafından Harezm beylerinden Bereket'e timar olarak verildi. Amasya 1243 Köseadağ Savaşı ile Moğol hakimiyeti altına girdi. Moğolların Anadolu'da etkisi azalınca Eratna Beyliği elinde olan Amasya'ya Hacı Şadgeldi hakim oldu. Kadı Burhanettin'in tehdit ve baskıları yüzünden Amasya, Osmanlı egemenliğini talep etti.

¹⁴ *Büyük Larousse*, C. 1, s. 486

¹⁵ Yınanç, Mükrimin Halil, "Amasya" İ.A., C. 1, s. 486

2. OSMANLI DEVLETİ İDARESİNDE AMASYA

Kadı Burhanettin'in baskısından bıkan Amasya halkı Anadolu Türk birliğini ilk kez sağlamayı başaran Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı Devleti'ne katılmayı kabul etti. Osmanlı topraklarına savaşı katılan Amasya'nın ilk yöneticisi Çelebi Mehmet'tir. Evliya Çelebi'ye göre ilk yönetici Şehzade İsa'dır.

Amasya, Osmanlı topraklarına katıldığı andan itibaren Rum eyaletinin Paşa sancağı idi. Ancak bu durum 1518 yılında değişti ve bu eyaletin paşa sancağı Sivas oldu. Amasya-Çorum-Canik ve Karahisar-î Şarkî sancaklarını içine alan bağımsız bir sancak haline geldi. Daha sonraki tarihlerde beraberindeki sancaklarla Rum eyaletine katıldı. Osmanlı şehzadelerinin geleceğin padişahı olarak görülmesinden dolayı, ehemmiyetli sancaklara devlet yönetimini tanımak maksadı ile sancak beyi olarak tayin edilmesi Osmanlı Devlet geleneğinin bir özelliğidir. Anadolu'da şehzade eğitimi ile meşhur olan şehirler vardır. Trabzon, Amasya, Manisa, Kütahya, Konya vs. bu tür şehirlendendir. Çelebi Mehmet , II. Murad, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid, Şehzade Ahmet, Kanûnî'nin oğulları Mustafa ve Bayezit, bu şehirde idarecilik yaptılar. Şehzade Mustafa'nın katlinden sonra Amasya önemini kaybetti. Manisa önem kazandı. I. Ahmed'in çıkardığı Ekber-i Erşed kanunu ile şehzadelerin sancağa çıkma işlemi sona erdi.

Pontus Krallığı'nın başkenti, Bizans'ın Teması, Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlıların bilim kültür merkezi olan Amasya, burada sancakbeyi olarak devlet tecrübesi edinen şehzadelerin bir çoğunun hükümdar olmasını sağlamış, ilmi ve idari açıdan yetkin birer insan olmalarında katkısı apaçık görülmüştür. 1861 yılında G. Perrat'ın seyahatnamesinde yazdığı şu sözler Amasya'nın önemini ortaya serecek kadar açıktır. "Amasya'nın Anadolu'nun Oxfordudur. Aşağı yukarı 25000 kişilik nüfusun 2000'i öğrenci olup 18 medreseye sığdırılmıştır."¹⁶ Amasya hakkında kullanılan bazı sıfatlar bu durumu açıklayıcı mahiyettedir. "Medinetü'l-Hükemâ", "Bağdadü'r-Rum" "Kubbetü'l-Ulema" ve bunların yanısıra "Rumiye-i Suğra", "Ermeniyye-i Kübrâ", "Hısnü'l-mir'at" ve "Kasru's-Selâtin" bu unvanlar arasında en meşhur olanlarıdır.

¹⁶ Yınaç, Mükrimin Halil, "Amasya", *J.A.*, C. 1, s. 486

Amasya'da Osmanlılar ve öncesinde yapılmış şehrin iki bölümünü birbirine bağlayan beş köprü vardır. Bunlar batıdan doğuya doğru Meydan Köprüsü, Maydanos Köprüsü, Alçak Köprü, bugün Hükümet Köprüsü adı verilen eski Helkis (Selkis) Köprüsü ve Kuş (Kunç) Köprüsü'dür.¹⁷

Amasya 17. y.y. sonlarına kadar ülkenin doğu sınırında stratejik önemini devam ettirdi. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Seferi'ni müteakip Amasya'da kışlamıştır. Kanuni de Nahçıvan Seferi dönüşünde bir müddet bu şehirde ikamet etti. Onun bu ikameti sırasında İran ile Amasya Antlaşması yapıldı. (1555) Bu sırada Avusturya elçilik heyetinde bulunan ve Osmanlılar hakkında mektupları neşredilen Busbecq Amasya'da Kanuni tarafından kabul edildi.¹⁸ 18. y.y.'da Bozok, Amasya ve Çorum sancaklarında sakin ve müstakil bir kaza olan "Erkâd-ı Lek" kazası konar göçerlerden oluşturuldu.¹⁹ Halep Türkmenleri Üsküdar'daki Valide Sultan Evkafı mukata'asına dahildiler. Bu yörükler yazın Amasya ve civar sancaklarda yayılırlar, kışın Şam'a giderlerdi.²⁰ 1842 yılında Yeni Rişvan, Reyhanlı ve Afşar Aşireti'ne mensup aileler Sivas, Konya, Karesi sancakları yanısıra Amasya'ya da yerleştirilmiştir.²¹

SOSYAL HAYAT

Etnik Yapı: İmparatorluk tarzı devletlerde tek ırktan bir insan topluluğu ile karşılaşılmaz. İmparatorluklar çok uluslu yapılardır. Osmanlı ülkesinde bir çok milletten insan vardı. 18. Yüzyıl Amasya'sını ele alacak olursak, Türklerin yanısıra müslüman olmayan halkın da varlığına şahit oluruz. İncelediğimiz Şer'iyye Sicillerinde "zimmî", "zımmiyân" ve "Ermeniyân" gibi kelimelerle karşılaşmaktayız. Amasya'da müslüman olmayan halkın oturduğu Helkis, Karatay ve Bozahane mahalleleri vardır.

Müslüman olmayan halka ait hüccetler, nafaka tayini, ihtida belgesi ve esnaflarla ilgili belgeler vardır. Söz konusu hüccetler genelde bir satış sonrası alınmışlardır. A.Ş.S. 57/86'da "eşinin başka diyara gittiğini" belirten bir zimmiye nafaka talep etmektedir. Kendisine 25 kuruş nafaka tayin

¹⁷ Yınanç, Mükrimin Halil, "Amasya", İ.A., C. 1, s. 393

¹⁸ Şahin, İlhan-Emecen, Feridun, "Amasya", D.V.İ.A., C. 3, s. 3

¹⁹ Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, s. 20

²⁰ Orhonlu, Cengiz, a.g.e., s. 16

²¹ Orhonlu, Cengiz, a.g.e., s. 15

edilmiştir. Şer'iyeye Sicillerinde rastlanan ve sosyal hayat bakımından büyük önem arz eden bir belge grubu da ihtida belgeleridir. A.Ş.S. 56/71'de Ahabet veled-i Kirkor, 5 yaşındaki kızı Tahuki ile birlikte mahkemeye gelerek müslüman olurlar. Kendisi Fatma, kızı Emine ismini alır. Esnaf grupları içinde gayrimüslimleri yalnız kasaplar arasında görüyoruz. Bu durum, gayrimüslim halkın başka sanatlarda faaliyet göstermediği anlamına gelmez. Çünkü incelediğimiz sadece iki defterdir. Diğer defterlerde gayrimüslimlerle ilgili farklı kayıtları görmek mümkündür.

Nüfus: Sınırları belli olan bir alanda yaşayan insan sayısına nüfus denir. Araştırmaya konu olan bölgenin nüfusunun tesbit edilmiş olması, bölgeyi tanımada, bölge hakkında hüküm vermede yardımcı olur. Osmanlı Devleti'nde bugünkü anlamda bir nüfus tesbiti görülmez. Genel nüfus sayımı adı altında ilk işlem 1830 yılında gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda Osmanlı ülkesindeki vergi veren nüfusu kontrol için tapu tahrir defterleri tutulmuştur. Bu defterlerde üretken kişilerin isimleri yazılıdır. Bu kişiler bazen bir aile reisi, bazen bekar birisi olurlar. Osmanlı şehirleri üzerine tarihî araştırma yapanlar nüfus konusunda bu tahrir defterlerinden yararlanmaktadırlar. Bu defterlerde kaydı olan aile reisleri birer hane kabul edildiği için hane sayısı 5 rakamı ile çarpılarak çıkan sonuca, vergiden muaf, ilim adamları, din adamları, medrese öğrencileri, sâdât, yöneticiler ve askerlerin sayısı eklenerek şehrin nüfusu bulunabilir.

Şer'iyeye Sicillerinden yola çıkılarak da bir yerleşim merkezinin nüfusu tesbit edilebilir. Şer'iyeye Sicillerinde bulunan "masarîf-ı belde", "avarız ve nüzul salyaneleri", "bedel-i hazeriye ve seferiye", "bedel-i menzil" türü kayıtlar, bu konuda yardımcı olurlar. Yukarıda saydığımız kayıtların temelinde avarız haneleri vardır. Avarız haneleri bir miktar gerçek hanenin karşılığıdır. Her şeyden önce bir avarız hanesinin kaç gerçek haneye tekabül ettiğini bilmek gerekir. Bir avarız hanesi değişik zamanlarda farklı miktarda gerçek hanenin karşılığı olabilir. Ankara Şer'iyeye Sicillerinde 1 avarız hanesinin 9, 15, 61.5, 13.50 vs. gerçek haneyi karşıladığı görülmektedir.²²

İncelediğimiz 56 ve 57 no.lu Amasya Şer'iyeye Sicillerinde, bir avarız hanesinin kaç gerçek haneyi karşıladığına dair bir kayıt yoktur. Amasya'da

²² Özdemir, Rifat, *19. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, s. 105

178 avarız hanesi vardır. Ancak bunlardan 149.5'i mevcut, 28.5'i ise mevcut değildir.²³

Faroqhi, H. 984/M.1576-7'de Amasya'nın nüfusunu 8000-10000 olarak verir. Fakat bu nüfusa askeriler ve diğer vergiden muaf olanların dahil olmadığını belirtir.²⁴ Nüfus, sabit değildir. Çeşitli etkenler yüzünden değişkenlik arz eder. Anadolu'da ağır vergi yükü, Celali isyanları ve ayanların halk üzerindeki baskılarının yanı sıra açlık ve kıtlık da göçlerde etkili olmuştur.²⁵ Avarız hanelerinden 28.5'inin mevcut olmayışı, terk-i vatan edenlerin yerlerine iadesi ile ilgili kayıtlar ve gönderilen adaletnameler nüfusun hangi sebeplerle değişikliğe uğradığını açıkça ortaya koymaktadır.²⁶1830 genel nüfus sayımında Amasya'nın nüfusu 12000'dir.²⁷Bu rakam sadece erkek nüfusu ifade eder.

Medreseler: Amasya tarihini yazan Abdi-zade Hüseyin Hüsamettin, kitabının muhtelif sayfalarında medrese isimleri verir. Bunlar: Alaca Yahya, Atabey, Bekir Paşa, Benderli Hüsamiye, Hızır Paşa, Hilafet, Hayriye, Saraçhane, Sungurlu, Torumtay, Abdullah Paşa, Mehmet Bey, Burma Minare, Büyük Ağa, Tekke, Hacı Hamza Efendi, Darül-Hadis, Rahmaniye, Sultan Beyazıt, Sofular, Tayyar Paşa, Osmaniye, Mesudiye, Fatimiye, Feyziye, Kapancızade, Küçük Ağa, kadı, Mehmet Paşa, Yakup Paşa ve Yörgüç Paşa ve Sultan Murat medreseleridir. İncelediğimiz defterlerde karşılaştığımız müderrisler şunlardır: Seyyid Ahmed Efendi B. El-hac Mehmed Efendi²⁸, Şeyhoğlu Abdurrahman Efendi²⁹, Hacı İsmail Efendi, Çorumî Seyyid Abdullah Efendi, Seyyid Ahmed Efendi, Zanalı-zade Seyyid Ahmed Efendi, Müderris-zade Seyyid Abdurrahman Efendi, Ali Efendi.³⁰

Sağlık: Amasya aynı zamanda bir sağlık merkezidir. Mükemmel coğrafi mekanlarıyla insanların gönlünü ferahlatırken, Amasya darü's-şifası –İlhanlı döneminde- birçok hekim yetiştirmiştir. Bunların içinde Sabuncuoğlu

²³ A.Ş.S., 57/65

²⁴ Faroqhi, Suraiya, *Kentler Kentliler*, s. 378

²⁵ Faroqhi, Suraiya, a.g.e., s. 337

²⁶ A.Ş.S., 56/69, 56/86

²⁷ Çadırcı, Musa, *Tanzimat Dönemi 'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s. 49

²⁸ A.Ş.S., 57/7

²⁹ A.Ş.S., 57/50

³⁰ A.Ş.S., 57/85

Şerafettin en ünlüsüdür. Bu darü'ş-şifa, Anadolu'da akıl hastalarının müzikle iyileştirildiği ilk hastane olarak da bilinir.³¹

Vakıflar: Amasya sancağı dahilinde, II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun'un Tokat'taki vakıflarına ait topraklar vardır. Bu yüzden Gülbahar Hatun vakıfları ile ilgili belgelere incelediğimiz defterlerde rastlanmaktadır.³² Bunun yanı sıra Temenna mahallesinde İslamşah bir mektep yaptırıp Büyük köyü malikanesinin mahsulünün 1/5'ini vakfeder. Vakfın mütevellisi Ümmü Gülsüm Hatun binti Halil ölünce Feyzullah, Seyyid Ahmed ve Mehmed'e alel iştirak tevliyet beratı verilmiştir.³³

Amasya'da Abdullah Paşa evkafı için Seyyid Ahmed'in vefatı üzerine, Hacı Bekir tayin edilmiştir.³⁴ İsmihan Hatun Kur'an tilaveti için 2 dükkan vakfetmiştir. Bu vakfın mütevellisi Hacı Abdülgani, oğlu Mustafa lehine feragat etmiştir.³⁵ Geldikalan nahiyesinde Cihan Hatun Vakfı vardır. Fakat belge okunamaz durumda olduğundan bu vakıf hakkında fazla bilgimiz bulunmamaktadır.³⁶

EKONOMİK HAYAT

İlk çağlardan itibaren Tarsus –Kayserî, Zile, Samsun ticaret yolu üzerinde bulunan Amasya, bilhassa Osmanlı döneminde ticarî ve iktisâdî bir merkez olarak dikkat çeker. 17. yy. 'da şehirde bir boyahane, semihane ve darphane mevcuttur. İpek dokumacılığı ise yaygın olarak yapılıyordu. Ayrıca şehir, Azerbaycan-Bursa yolu üzerinde bulunduğu İnan ipeklileri için önemli bir pazardı.³⁷ Evliya Çelebi, Amasya'da 1060 kadar dükkan ile işlek ve zengin bir çarşısı olduğunu belirtir.³⁸ Amasya'nın Samsun iskelesine ancak 136 km. mesafede olması şehrin ticaretinin canlı olmasını sağlamıştır. Evliya Çelebi, bir zaman Köprülü Mehmet Paşa'nın musarrıfı olduğu Gümüş

³¹ *Büyük Larousse*, C. 1, s. 487

³² A.Ş.S., 56/25, 56/26, 56/27, 56/28

³³ A.Ş.S., 56/45

³⁴ A.Ş.S., 56/77

³⁵ A.Ş.S., 56/88

³⁶ A.Ş.S., 56/97

³⁷ Şahin, İlhan-Emecen, Feridun, "Amasya", *D.V.İ.A.*, C. 3, s. 2

³⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 486

kazasında darphane olduğunu üzerinde "Azze Nasruhu duribe fi Amasiyye"³⁹ yazılı sikke akçelerin kesildiğini kaydeder.

Amasya şehrini ekonomik açıdan cazibeli kılan en önemli faktör coğrafi konumudur. Orta Karadeniz'de doğu-batı, kuzey-güney ticaretinin merkezi durumundadır. Tebriz-Bursa kervan yolu, biri kuzeyden Kastamonu, Bolu, diğeri güneyden Çorum, Ankara üzerinden iki istikamet takip ettikten sonra Amasya, Tokat, Erzincan, Erzurum ve Aras vadisi (Sa'd Çukuru) üzerinden Tebriz'e kavuşuyordu.⁴⁰ Orta Anadolu'dan gelen mallar Amasya üzerinden Samsun iskelesi ile başka merkezlere ulaştırılmakta idi. Yol üzerinde bulunan yerleşim merkezlerindeki ekonomik gelişmişlik Amasya'da açıkça görülür. Ancak kurulduğu coğrafi mekan onun geniş alanlara yayılmasını engellemiştir.

Sanayii alanında Amasya'daki işletmelerin başında ipekçilik yer almaktadır. Osmanlı ülkesinde ipek işleyen zanaatkârlar Bursa, Tokat ve Amasya gibi bazı büyük ticari merkezlerde toplanmışlardır. Amasya'da 18. yüzyılda yapılan satış hüccetlerinde "dutluk bağ", "bir böcekhaneyi havi dutluk bağ" gibi terimler bölgedeki ipek böcekçiliğinin hangi safhada olduğu konusunda bilgi vericidir.⁴¹ Amasya'ya gelen ipeğin bir kısmı daha önce Tokat'ta vergilendirildiğinden, sahiplerine %50'den daha fazla bir indirim yapılmaktadır. Amasya Batı İran'daki ipek üretim bölgelerini, imalat merkezi olan Bursa'ya bağlayan kervan yolu üzerinde bulunduğundan, şehire gelen ipeğin çoğunun İran'dan gelmesi akla uygundur.⁴²

Amasya'daki ipekçilerin yiğit başısı Cüneyd Mehmed Beşe'dir.⁴³ Elimizdeki kayıtlarda ipek ve ipekli kumaşların fiyatı konusunda bir bilgi yoktur. Ancak ipek işleyenlerin yevmiyeleri ile ilgili 2 kayıt vardır. Birincisi 23 Cemaziyelahir 1192, ikincisi ise 1193 senesine aittir. Her iki kayıta da yevmiyenin ekmekli ve ekmeksiz diye ikiye ayrıldığı görülmektedir. Yevmiye tutarı iki belgede de aynıdır. Ekmekli 8, ekmeksiz 10 paradır.⁴⁴

³⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 486

³⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 482

⁴⁰ İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu*, s. 209

⁴¹ A.Ş.S., 57/12, 57/13, 57/16, 57/24

⁴² Faroqhi, Suraiya, "*Kentler Kentliler*", s. 179

⁴³ A.Ş.S., 56/115

⁴⁴ A.Ş.S., 56/115, 57/93

Pamuk işletmeleri de Amasya'da önceliği olan sanayii kollarından biridir. İncelediğimiz defterlerden pamuğun senelere göre rayicini takip edebiliyoruz. A.Ş.S.56/1'de 15 Zilhicce 1191 tarihinde Amasya'da pamuğun batmanı 9 kuraşa satılmaktadır.

A.Ş.S. 56/112'de atılmış pamuğun batmanı 7.5 kuruş 8 para iken, atılmamış pamuğun batmanı 6.5 kuruş olarak verilmiştir. Bu belgenin tarihi yoktur. A.Ş.S. 56/114'te atılmış pamuğun batmanı 9.5 kuruş, atılmamış pamuğun batmanı 8 kuruştur. Belge, 12 Safer 1192 tarihlidir. A.Ş.S. 57/96'da 20 Muharrem 1193'te Amasya'da Hallâcân esnafına verilen narh kaydı vardır. Yeni pamuğun 6 kıyyesi 6 kuruş 10 paradır. Atılmış pamuğun 6 kıyyesi 8 kuruştur. Beher kıyyesi 53 para 1 akçedir. Pamuk konusunda son kayıt ise A.Ş.S. 56/98'dir. 11 Rebiülahir 1194 tarihli bu belgede bazirganlardan alınan yeni pamuğun 1 kıyyesinin meblağı 105, hallâca vermeğe izin verildiğini belirten cümlelerin altında 1 kıyye pamuğun meblağı 130 olarak verilmiştir. Ancak son kısımda verilen bu rakamların kuruş, akçe, para vs. cinsleri belirtilmemiştir.

18. yüzyılda Kastamonu, Amasya, Merzifon, Tokat ve Çorum dokuma boyacılık ve el sanatları merkezleridir. Sinop, Samsun ve İnebolu limanlarının ekonomik gelişimi pamuk ihracatına bağlı idi.⁴⁵ Merzifon'da 23000 akçe geliri olan bir boyahane vardı.⁴⁶ Amasya'da, Ahmed Mikdat Paşa'nın oğlu Hasan Beyin mal ve eşyalarının listelendiği A.Ş.S. 57/79'da 2 adet boyahane kaydı vardır.

Suraiya Faroqhi, Osmanlı ülkesinde kasaplık yapanların zenginlerden seçildiği, bazı kişilerin kasap olmamak için kendilerini normal gelirli gibi göstermeye çalıştığını ifade eder.⁴⁷ Amasya'da kasaplık taahhüt edenlerin isimlerinin verildiği cetvellerde hacıyana mensup kişilere de rastlanmaktadır.

Kasap olanlarda müslüman olma şartı aranmamaktadır. A.Ş.S. 57/101'de 13 Cemaziyel ahir - 1193'ten Ruz-ı Hazerin 20. gününe değin kasaplık taahhüt edenlerin isimleri verilmiştir. Kasap esnafının yiğitbaşı Köle Hasan oğlu Hacı Hüseyin'dir. Kethüda oğlu Mustafa, Emir İsmail, Molla

⁴⁵ İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu*, s. 303

⁴⁶ Faroqhi, Suraiya, *Kentler, Kentliler*, s. 190

⁴⁷ Faroqhi, Suraiya, a.g.e., s. 282

Halil oğlu Hacı İbrahim (Hacıbaşı) gibi müslümanların yanı sıra Mitrosoğlu, Musail, Uzunoğlu, Şahinoğlu, Hanük, Karabet ve kardeşi, Zencefer oğlu Kör İram ve Taşbirün oğlu gibi zımmiler de kasaplık taahhüt edenlerdendir. A.Ş.S. 56/117'de 1190 Rebiülahir Ruz-ı hazerinden 27 Rebiülevvel 1191'e kadar kasaplık taahhüt edenler şunlardır: Tuzsuz oğlu Hacı Halil, Hacı Musa oğlu Mustafa, Tüfenkçi oğlu Hacı İbrahim, Hacı Ahmed, Deli Osman, Taşbirün oğlu, Agah Zımmi ve kardeşi, Musail, Mitros oğlu ve ortağı Uzun Oğlan, Kirkor, Çörekçi Hanük ve ortağı Abraham, Çörekçi Kel Avrik.

Ekonomik yönden göz önünde tutulması yararlı olan bir diğer konu da verilen narhlardır. İncelediğimiz defterlerde bakkal, kasap, ekmekçi taifesinin satışını yaptıkları eşyalara ait narh kayıtlarına rastlanmaktadır. 1192, 1193, 1194 yıllarına ait ekmek narhlarında dikkati çeken bir husus vardır. Seneden seneye ekmek fiyatının artması icap ederken bunun tam tersi ekmeğin gramajı artmakta, fiyat ise sabit kalmaktadır. 1192 senesi Receb'inde 65 dirhem 1 akçe, 1193 senesi Muharrem'i ve Cemaziyelahir'inde 80 dirhem 1 akçe, 1194 Zilhicce'sinde 100 dirhem 1 akçedir.⁴⁸

Amasya'da bulunan esnaflar hakkında A.Ş.S. 57/43'ten bilgi edinmek mümkündür. Amasya'da toplu alışveriş merkezleri olarak Bezzazistan, Serdar Hanı, İbadullah Sûku, Aşağı Pazar, Bakırcılar Sûku, Hallâclar Sûku ve Yeğen Hanı vardır.⁴⁹ Bedestenler aynı zamanda kıymetli eşyaların korunduğu yerlerdir. Şehrin zenginleri ve merkezi idare paralarını veya kıymetli eşyalarını bedestenlerde saklardı.

Amasya'nın ekonomik hayatında gümüş işletmesi önemli bir yer tutar. Amasya sancağının Gümüş Hacı Köyü kazasında gümüş madeni işletilmekte idi. Amasya'daki darbhanenin varlığında bu gümüş madenin etkisi büyüktür. Anadolu Selçukluları zamanında kurulan bu darphane "925 senesi Mart'ında yenilenecek altın akçe darb edecek hale getirildi."⁵⁰ 1101 senesinde Amasya'da kesilen sikkelerde tağşiş ve kalpazanlık yapıldığı tesbit edilir. Bu işe karışanlar cezalandırıldılar ise de devlet Amasya darphanesine hep şüphe ile bakmıştır."⁵¹ Gümüş madeni işleyen halk her sene iltizam için

⁴⁸ A.Ş.S., 56/113, 57/97, 57/99

⁴⁹ A.Ş.S., 57/11, 57/12, 57/19

⁵⁰ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, C. 3, s. 289

⁵¹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 3, s. 339

İstanbul'a 70 kantar halis gümüş, 1000 çift gümüş at çulu ve torbası verirlerdi. Amasya'da bakırcı esnafı Küre'den getirilen bakırı işlerlerdi.

II. BÖLÜM

AMASYA'NIN İDARİ YAPISI VE YÖNETİCİLERİ

A- AMASYA'NIN İDARİ YAPISI

Yukarıda belirtildiği gibi Amasya, Osmanlı Devleti topraklarına katıldığı tarihte Rumiye-i Suğra eyaletinin Paşa Sancağı idi. Ancak sonra Sivas'a nakledilmiş ve Amasya Rum eyaletinin sancağı olmuştur. Osmanlı Devleti'nde idari yapı Eyalet, Sancak, Kaza, Nahiye ve Karye şekline büyükten küçüğe doğru sıralanır. Bu esas göz önünde tutularak Amasya'nın durumunu inceleyecek olursak Sivas merkezli Rum Eyaleti'ne tabi Amasya Sancağı'nın 11 kazası, 4 nahiyesi, 115 köyü vardır.

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde 9 kaza ve 3 nahiye ismi verir. Önce bunları kaydedip dönemler arasındaki farkı görelim. Evliya Çelebi'nin verdiği kaza isimleri: Köprü-i Simre, Zeytin, Gümüş, Bulak, Merzifon, Gergevaz, Ladik, Veray, Zenunabad (Elvan Çelebi)'dir. Nahiyeler ise İnepazarı, Akdağ ve Kefale'dir.⁵² İncelediğimiz Şer'iyye Sicillerinde Köprü-i Simre, Bulak, Gergevaz ve Elvan Çelebi kazaları arasında belirtilmez. Köprü kazası, Gedeğra olarak karşımıza çıkar. Gümüş kazası Hacı Köyü ile birlikte anılır. Merzifon kazasının yanı sıra bir de Merzifon-âbâd vardır. Havza, Gelkiraz kazaları Seyahatname'de belirtilmemektedir.

A. AMASYA SANCAĞI'NIN KAZALARI

İncelediğimiz 56. ve 57. Defterde bulunan 11 kazayı gösteren liste

1. Kaza-yı Amasya	5. Kaza-yı Havza
2. Kaza-yı Gedeğra	6. Kaza-yı Ladik
3. Kaza-yı Gelkiras	7. Kaza-yı Merzifon
4. Kaza-yı Gümüş me'a Hacı Köy	8. Kaza-yı Merzifon-âbâd

⁵²Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 482

9. Kaza-yı Varay

11. Kaza-yı Zeytun

10. Kaza-yı Zünnûn-âbâd

Gedeğra: Seyahatname'de Köprü olarak belirtilen Vezirköprü havalesine verilen isimdir. "Büyük Hisar" demektir.⁵³

Zeytun: Çorum Osmaniye İlçesi'ne bağlı bir beldedir. Kocakayası derler bir hisarı vardır. Evliya Çelebi Kocakayasını Köprü Kazası'nın nahiyesi olarak kaydeder.⁵⁴

Gümüş me'a Hacı Köy: Osmanlı ülkesinin en kaliteli gümüş madeni bu karada işlenmekte olup bervechi arpalık devletin büyük memurlarına tevcih edilmektedir. Köprülü Mehmet Paşa bunlardan biridir. Vergiden muaftırlar. Şehir halkı gümüşhane hizmetine memurdurlar. Her sene ihtizam için İstanbul 70 kantar halis gümüş, bin çift gümüş at çulu ve torbası verip muhasebesine mahsup ederler.⁵⁵ Gümüş madeni işleyen Gümüş kazası ahalisi devlet nezdinde pek zengin değildir. 25 Cemaziyelevvel 1192 tarihli bir hüccette Gümüş me'a Hacı Köyü kazasının ödemesi gereken salyânelerin bir nizama kavuşturulduğunu görüyoruz. Bu hüccette belirtildiğine göre, 1160 senesinde sâdır olan ferman gereğince tekâlifler ikiye bölünüp bir yarısını Gümüş, diğer yarısını da Hacı Köyü ödeyeceği baş muhasebeye kayıtlı ise de, Gümüş ahalisi zayıf, Hacı Köyü ahalisinin kudreti yerinde olduğundan umûr-ı kazaya dair masârif ve tekâlifin onda dördünü Gümüş, onda altısını Hacı Köyünün ödeyeceğine nizam verilmiştir.⁵⁶

Gelkiras: "Ilıcak Noyan'ın kızı ve İzzettin Pervane Bey'in hanımı Kiras Hatun gelin olarak buraya gelince "Gelin Kiras" diye söylenmiş fakat zamanla Gelkiras'a dönüşmüştür.

⁵³ Baykara, Tuncer, *Osmanlı Taşra Teşkilatında 17. Yüzyılda Görev ve Görevliler*, s. 31. Yasar, Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, C. 1, s. 373

⁵⁴ *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 94. Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 632

⁵⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 636

⁵⁶ A.Ş.S., 56/104

Ladik: Anadolu'daki 3 Ladik'ten biridir. Diğerleri Konya ve Van'dadır. Bülbül Hatun'un vakfıdır. Bu yüzden halkı vergiden muaftır.⁵⁷

Zünnûn-abâd: Bugün Suluova'nın bulunduğu yerde bulunan Zünnûn-abad kazası ismini bölgede isyan eden Baba Zünnûn'dan almıştır.

Merzifon: Merzifon kazası bugün halen mevcut olduğundan yeri aynıdır. Ancak Merzifon-abad kazasının yerini tesbit etmek güçtür.⁵⁸

Havza: Samsun iline bağlı bir ilçe merkezidir.

Varay: Göynücek ilçesine bağlı bir bucaktır.

B.AMASYA KAZASI'NIN NAHİYELERİ:

Nahiye Adı	Köy Adedi
Akdağ	22
Ezine Pazarı	41
Geldikalan	24
Hakala	28
İstakol	?

Evliya Çelebi, Ezine Pazarı, Akdağ nahiyelerini verirken diğerlerini zikretmemiştir.

Akdağ: Adını Amasya sınırları içindeki bir dağ olan Akdağ'dan almıştır. Bu şehirde Şeyh Muhyiddin Mehmed Akdağî'nin vakıfları vardır.

Ezine Pazarı: Ezine Cuma demek olduğundan Ezine Pazarı Cuma Pazarı şeklinde ifade edilir. Bu nahiye zamanla İne Pazarı diye de

⁵⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 2, s. 626

⁵⁸ A.Ş.S., 56/21, 56/24, 56/84, 57/25

adlandırılmıştır. Bu nahiyede Karakeçili, Bayındırlı, Akkoyunlu ve Esenli aşiretleri vardır. Merkezi Ezine Köyü'dür.⁵⁹

Geldikalan: Danişmentli hakimiyeti sırasında H. 490, M. 1047 Harezm beylerinden Afşar Aşireti Beyi Baygeldi ve aşireti buraya iskan ettirilir. "Baygeldi Alanı" ismini alır. Sonra bozularak "Geldikalan" halini aldı.⁶⁰ Geldikalan , bugün Amasya'da Doğantepe nahiyesidir.

Hakala: Şehrin güneyindedir. Nahiye merkezi Hakala köyüdür.

İstakol: Bu nahiyenin ismi incelediğimiz defterlerde yalnızca bir kez yazılmıştır.⁶¹

D.AMASYA KAZASI'NIN MAHALLELERİ

İncelediğimiz şeriye sicillerinde Amasya Kazası'nın 51 mahallaya ayrıldığını görüyoruz. Evliya Çelebi şehirde 48 müslüman,5'i gayri müslüm toplam 53 mahalle bulunduğunu kaydeder. 5000 hane vardır. Aradaki mahallenin birinin adı Sıraca Mahallesi'dir. Diğerinin ismi belli değildir. Bu Sıraca Mahallesi halkı ermenidir. Fakat diğer 4 gayrimüslim mahalle hakkında incelediğimiz kayıtlarda bir iz yoktur. İlerde tablo olarak sunacağımız mahallelerden bugün aynı adı taşıyanlar vardır.

Amasya Kazası'nın Mahalleleri

1. Acem Ali	3. Aşağı Sevadiye
2. Aksa'adettin	4. Bağ-ı Helkis

⁵⁹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, C. 1, s. 342. Baykara, Tuncer, *Osmanlı Taşra Teşkilatında 17. Yüzyılda Görev ve Görevliler* s. 29

⁶⁰ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s.349

⁶¹ A.Ş.S., 56/51

5. Bayezid Paşa	24. Hoca Süleyman
6. Bozahane	25. Kalcı
7. Cami-i Enderun	26. Karatay
8. Çeribaşı	27. Kazgancı
9. Çırakçı	28. Kocacık
10.Çökce	29. Koca İlyas
11.Darü's-selam	30. Köprübaşı
12.Dere	31. Köyceğiz
13.Devehane	32. Kurşunlu
14.Eski Kethüda	33. Mehmet Paşa
15.Eslem	34. Pazar-ı Sufla
16.Fahrettin	35. Pervanebey
17.Fethiye	36. Pirinçci
18.Gökmedrese	37. Recep
19.Gümürlüzade	38. Sabıkuddin
20.Hacıhamza	39. Saraçhane
21.Hatuniye	40. Saray
22.Helkis	41. Sofular
23.Hızır Paşa	42. Sofuzade

43. Şamlar	48. Uzun Mustafa
44. Şamice	49. Üçler
45. Şeyh Cû'î	50. Yakutiye
46. Şeyh Garîk	51. Yukarı Sevadiye
47. Temenna	

Listede görülen mahalleler isimlerini genelde o yerlerde oturan ünlü kişilerden almıştır. Mahallelerin tamamının adlarının nereden geldiğini açıklayacak bilgi donanımına sahip değiliz. Ancak, örnek olması için bazı mahallelerin isimlerinin nereden geldiğini belirtelim.

Bayezid Paşa: Çelebi Mehmed devri Osmanlı vezirlerinden Yahşi-zade Bayezid Paşa⁶²

Pervane Bey: İzzettin Pervane Bey⁶³

Şamlar: Suriye'de bulunan Türkmen gruplarından Melik Zahir Berkok ile Melik Eşref yanlıları mücadele ediyorlardı. 1383'te Melik Eşref yanlıları Şam'ı terkedip Amasya'ya yerleştiler. Bu yüzden bu mahalle Şamlılar manasına gelen Şamlar diye anılmaya başlandı.⁶⁴

Üçler: Çelebi Mehmed saltanatı sırasında önemli nüfuza sahip Muallim-i Sultani Niğdeli-zade Sofi Bayezid ve amcası Feyzullah ve Yakub Çelebilerin sakin olduğu mahalleye izafeten verilmiştir.⁶⁵

Sabıkuddin: 1378 yılında Amasya'da yaşayan Ahi Sabıkuddin Ebubekir'e izafeten verilmiştir.⁶⁶

⁶² Yasar, Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, C.1, s. 109

⁶³ Yasar, Hüseyin, Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 115

⁶⁴ Yasar, Hüseyin, Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 148

⁶⁵ Yasar, Hüseyin, Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 107

⁶⁶ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 145

Eslem: H. 813/M.1410 yılında Sarıkadı diye meşhur olan Amasya Kadısı Bedreddin Mahmud Buhari'nin kızı ve Amasya'nın yetiştirdiği meşhur hattat Hamdullah Efendi'nin halası Eslem Hatun'a nisbetle verilmiştir. Eslem Hatun bu mahallede mescid, mektep ve çeşme bina edip vakfetmiştir.⁶⁷

Temenna: Amasya'da yaşayan İran şairlerinden Temenna-yı Nişâburi'ye atfen (1417) verilmiştir.⁶⁸

Çeribaşı: Amasya'da Divitdâr Ahmed Paşa'nın emirlerinden Çeribaşı Eminüddin Mehmed Çelebi'den almıştır.⁶⁹

Pirinççi: Sultan II. Bayezid devri ulemasından Pirinççi Sinan Bey'in ikametgâhı olan mahalleye kendisine izafeten verilen isimdir.⁷⁰

Şamice: İsmi meşhur Şemseddin Ahmed Şamice'den almıştır. 856 yılına kadar burada yaşamıştır. Şamice denilmesinin nedeni, aynı dönemde Amasya'da aynı ismi taşıyan iki mimar olmasındandır. Birine Şâmi Çelebi, diğerine Şamiçe Çelebi denmiştir.⁷¹

Diğer mahallelerin isimlerinin nereden geldiğini araştırmak için, Hüseyin Hüsamettin Yasar'ın Amasya Tarihi 1. cilde bakınız.

AMASYA KAZASINA BAĞLI NAHİYE VE KÖYLERİN LİSTESİ

Nahiye-i Akdağ

1. Akviran	3. Derebaş Alanı
2. Boyalıca	4. Göndüs

⁶⁷ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 105

⁶⁸ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 120

⁶⁹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 123

⁷⁰ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 114

⁷¹ Yasar, Hüseyin Hüsamettin, a.g.e., C. 1, s. 149

5. İbemi	15. Seyfe
6. Karakise	16. Sofu
7. Katırkışla	17. Sofular
8. Kızılkışla	18. Taşbaşı
9. Kızseki	19. Tavra
10. Kozalan	20. Yenice
11. Kürtler	21. Yıkılğan
12. Mürek	22. Zana

13. Saraycık

14. Sarılar

Nahiye-i Ezine Pazarı

1. Afşar	9. Girab
2. Asi Abdal	10. Halifeler
3. Balalanı	11. Heniske
4. Bayat	12. İlyas
5. Büke	13. Kal'a
6. Efte	14. Kalcı
7. Ezine	15. Kara Ali
8. Girab	16. Kara İbrahim

17. Karsan	30. Sarayözü mea Danişment
18. Karataş	31. Sarı
19. Kayı	32. Sarıalan
20. Keçili	33. Saz
21. Keşlik	34. Sevincer
22. Kızılca-i Kebir	35. Şeyh Sa'di
23. Kızılca-i Sağır	36. Tatar
24. Kiz oğlu Kayı	37. Uygur
25. Kürtler	38. Vadi
26. Mahmutlar	39. Virmiş
27. Merami	40. Yağcı Abdal
28. Ovasaray	41. Zağla
29. Pehlivan	

Nahiye-i Hakala

1. Alevi (Ulvi)	6. Değirmen Deresi
2. Arocık	7. Dere
3. Bayırlı	8. Deveci
4. Bozbeyi	9. Erarslan
5. Çorlı	10. Eyük

11. Feyza

20. Kazganlı

12. Firuz

21. Kolay

13. Gani

22. Kuli

14. Güdelez

23. Kurnaz

15. Hacı Bayram

24. Kuşçu

16. Hakala

25. Mirdahor

17. Harmanağılı

26. Salurca

18. İmir

27. Senezi

19. Kayacık

28. Uzunoba

NAHİYE-İ GELDİKALAN

1. Atabek	13. Kuvay
2. Bağlıca	14. Kürtler
3. Buga	15. Moramil
4. Bulduklu	16. Musa
5. Ehanün	17. Orta
6. Geldikalan	18. Soma
7. Göküyük	19. Ulus
8. Ilgaz	20. Yağmur
9. Ilıca	21. Yavri
10. İymird	22. Yeniköy
11. Kerene	23. Yordanik
12. Köyceğiz	24. Zana

2. AMASYA SANCAĞI'INDAKİ İDARECİLER

Sivas valileri: Amasya sancağının da bağlı bulunduğu Rum Eyaletinin valilerini elimizdeki belgeler yardımı ile tesbit edebiliriz. Bunlar Yeğen Ali Paşa, Abdülcélil-zade Süleyman Paşa (15 Receb 1191), Ahmed Mikdat Paşa (11 Rebiü'l-ahir 1192), İzzet Mehmed Paşa (21 Zilhicce 1193, eski sadrazamlardan), Hacı Ali Paşa (evasıtı-ı Rebiü'l-evvel 1194, eski Erzurum Valisi).⁷² Bu valilerden Hacı Ali Paşa, Fatsalı Ahmed Ağa'nın oğlu olup, Gürcistan ve 1768 Rus seferine katıldığından kendisine vezirlik verilip Trabzon vilayeti malikane olarak (kayd-ı hayat şartıyla) kendisine verilmiştir.

⁷² A.Ş.S., 56/15, 56/56, 56/62, 57/56, 57/92

Gazi Hasan Paşa ile birlikte Kırım seferine çıktılarsa da savaşmadan geri dönmüşlerdir. Çapanoğlu Mustafa Beyin üzerine kuvvet sevketmesi isyan olarak anlaşılmış, bu yüzden Kırım'a sığınmıştır (H. 1193/M. 1779). Battal Hüseyin Paşa ve Ahmed Mikdat Paşa onun oğullarıdır. Hacı Ali Paşa H. 1195/M. 1781'de İzzet Mehmed Paşa'nın sadaretinde affedilmiştir. Kendisinin oğulları Battal Hüseyin Paşa ile Bursa'da oturmaya memur edilen Ahmed Mikdat Paşa'nın vezirlikleri iade edildi. Kendisi Trabzon valiliğine, Ahmed Mikdat Paşa da Amasya valiliğine tayin edildi.⁷³

Ahmed Mikdat Paşa 1192 senesi Rebiülahir'inde 18 yaşında vezaretle Sivas valisi ve Soğucak Kalesi muhafızı oldu. 1193 senesinde Trabzon valisi oldu. Fakat babasının Kırım'a kaçmasıyla görevden alındı. Vezareti ref' olundu. Paşanın Amasya'da bulunan dükkan ve bağ gibi akarları çocukları Hasan ve Safiye'ye ihsan edildi.⁷⁴ Defalarca vezirliği iade ve ref' olundu. Konya, Trabzon, Trablusşam, Konya (tekrar), Sivas, Halep ve Diyarbakır valiliği ile Cerde başbuğluğu görevlerinde bulundu. 1206 yılında te'diben fevt oldu. 1207 Muharrem'inde re's-i maktu'u Karacaahmet'e defnolundu.⁷⁵

Amasya Mutasarrıfları: Amasya'nın yönetimi Canikli Hacı Ali Paşa'nın görevden alınmasına değin onun oğlu Ahmed Mikdat Paşa'nın mutasarrıflığında idi. 1193'te Darendeli İbrahim Paşa⁷⁶, İzzet Mehmed Paşa (21 Zilhicce 1193, Sivas'a ilhaken), Canikli Hacı Ali Paşa affedildikten sonra Sivas valisi olmuş ve mütesellim olarak kapı kethüdası El-hac Ali nasb olundu.

Kadılar: Amasya kadıları, 1190-91-92 senelerinde Hacı İbrahim Efendi ve 25 Zilkade 1192 tarihinden itibaren Seyyid Mehmed Şakir Efendi'dir.⁷⁷

Alaybeyleri: Alaybeyilik, Osmanlı ordusunda önemli bir rütbedir. Çeribaşının topladığı askerlerle sancakbeyinin bayrağı altında toplanırlar. Timar tevcihi için arz verirler. Alaybeylerinin uymaları gereken kurallar

⁷³ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. 4, s. 609 vd., A.Ş.S., 57/92

⁷⁴ A.Ş.S., 57/77

⁷⁵ Mehmet Süreyya, *Sicilli Osmani*, C.4, s.506

⁷⁶ A.Ş.S., 56/51, 57/68

⁷⁷ A.Ş.S., 56/3, 57/1

vardır.⁷⁸ Amasya sancağı alaybeyi Seyyid Ömer'dir. Seyyid Ömer H. 1191-1194 yılları arasında bu görevini ifa etmiştir.

Menzilciler: Menzilcilik vazifesi kimlerde olduğunu belirtmeden menziller hakkında bilgi verelim. Osmanlı Devleti'nde ticarî, askerî ve haberleşme vs. yönlerden yollara büyük önem verilmiştir. Menziller daha çok haberleşme ile ilgilidir. Anadolu ve Rumeli'de ülkeyi sağ-sol ve orta olmak üzere üç koldan yollarla donatan Osmanlı Devleti, haberleşmeyi sağlayan ulakların at değişimini sağlamaları amacına yönelik menziller inşa etmiş ve belli bir nizamname ile işlemlerini sağlamıştır. Menzilhaneler, üç saat ile on sekiz saat arasında değişen mesafelerde tesis edilmiştir. Her menzilde, zamana ve gelişen olaylara göre değişik miktarlarda at bulunmaktadır. Menzilhaneler, bazen şehirden şehire taşınan hazinelerin saklandığı yerler olmuştur. İlk önce Rumeli'de uygulanan kira usulü daha sonra bütün Anadolu'ya yayılmıştır. Bu konuda kayıtlar vardır. Menzillerde emin (her yıl tayin edilir), menzil kethüdası, ahur kethüdası, seyis, odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler vardır. Eminler, kaza ayanı, kadı veya naibinin arzı , devletin onayı ile tayin edilirler.⁷⁹ Menzillerin giderleri için, maddî kaynak avarız ve bedel-i nüzüllerden sağlanır. Amasya menzili için Amasya'nın mahallelerinin avarız ve bedel-i nüzülleri sarf olunmaktadır.⁸⁰

Bir menzilin geliri yetmediği takdirde, başka bir merkezden nakil yapmak mümkündür. Amasya'dan Gerede menziline 444 kuruş 53 akçe verilmiştir.⁸¹

Her sistem gibi, menzil sistemi de çeşitli nedenlerle bozulmuş, işlevini yapamaz hale gelmiştir. Bu bozulma, bilhassa 18. yüzyılda daha fazla olmuştur.⁸²

Amasya'da menzil emini olanlar, H. 1191senesinde İbrahim Ağa, 1192'de Göztaşoğlu Ebubekir Ağa ve Hacı İsmail (birlikte), 1193 ve 1194 senelerinde Hacı İsmail'dir.⁸³

⁷⁸ A.Ş.S., 56/63, 57/73

⁷⁹ Halaçoğlu, Yusuf, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 164 vd., A.Ş.S., 56/4, 57/42

⁸⁰ A.Ş.S., 56/75, 56/96, 57/14, 57/21, 57/36

⁸¹ A.Ş.S. 56/73

⁸² Halaçoğlu, Yusuf, a.g.e., s. 172-173

⁸³ A.Ş.S., 56/75, 56/96, 57/17, 57/21, 57/36

Şehreminler: H. 1191'de Zeyne'l-Abidin oğlu Ali Efendi, 1192'de Ali Efendi B. İbrahim, 1193'de Torun İsmail Ağa B. İbrahim⁸⁴ Amasya'da şehreminlik yapmışlardır.

Nakibü'l-eşraf Kaymakamları: Amasya'da ilk nakibü'l-eşraf kaymakamı Horasanlı oğlu Seyyid Abdullah Efendi'nin oğlu Amasyalı Emiri Mahmud Efendi'dir.⁸⁵ İncelediğimiz defterlerde ismine rastladığımız nakibü'l-eşraf kaymakamları ise, Seyyid Mustafa Çelebi (su-i halinden), Kırmacı-zade Müderris Seyyid Mehmed Emin Efendi (fevt), Müderris Ahmed Efendi, Seyyid Mahmud Efendi-zade Seyyid Mehmed Efendi'dir.⁸⁶ Görev bölgeleri, Amasya ve Zünnûn-âbâd kazalarıdır.

Hâciyân: Şehir yönetiminde bu ismi taşıyan bir zümreye ilk kez araştırmamıza konu olan Amasya Şer'iyye Sicillerinde rastladık. Şer'iyye Sicilleri üzerine araştırma yapanlar, bu zümreyle daha önce hiç karşılaşmadıklarını belirttiler. Bu kurumu defterlerdeki bilgiler ışığında açıklayalım. İsmi dikkate alırsak hacc vazifesini, eda etmiş bir grup gibi görebiliriz. Gerçekten Hâciyân arasında "hacı" ünvanını taşıyan kişiler çoğunluktadır. Ancak, söz konusu ünvanı taşımayanlar da vardır.⁸⁷ "Hâciyân" değil de "Hâcegân" diye okursak, bu gruptaki müderrisleri nasıl değerlendirmemiz gerekir? Bu konuya bir çözüm olması açısından belgelerdeki bazı cümleleri buraya nakledeyim. A.Ş.S.57/83'de Hâciyânın hücceti şer'iyye ile fakirlerin umur ve hususlarını idare ve rü'yet için seçtikleri belirtilirken, A.Ş.S. 57/50'de ise avarız vergilerini, şehre gelen vezir, mir-i miran, Sivas valileri, Amasya mutasarrıfları ve emr-i ali ile mürûr eden asâkirin masrafları hacıbaşına bırakılmıştır. Hacıbaşı bu masraflar için harcadığı miktarı halktan toplamaktadır. Hâciyânın narh tayinlerinde sözü dinlenmektedir.⁸⁸

Hâciyân kendi aralarından birini hacı başı olarak seçerler. İncelediğimiz defterlerde bu ünvana sahip iki isme rastlıyoruz. Bunlar, Sarı Ahmed-zade Seyyid Hacı Ömer Ağa ile Molla Halil oğlu Hacı İbrahim Ağa'dır.

⁸⁴ A.Ş.S., 56/98, 57/38

⁸⁵ Mehmet Süreyya, *Sicilli Osmani*, C. 3, s. 242

⁸⁶ A.Ş.S., 56/52, 57/27, 56/76

⁸⁷ A.Ş.S., 56/116, 57/50, 57/83, 57/84

⁸⁸ A.Ş.S., 57/97

Yeniçeri Serdarları: Serdarlar yeniçeri ağasının mektubu ile tayin edilmektedir. Serdar tayin olanlar emrindeki kuvvetleri "zabt" etmek ve görev mahallinde huzur ve güvenliği sağlamakla yükümlü idiler. Serdar, mektupları üç ayda bir yenilerdi.⁸⁹ İncelediğimiz defterlerde isimleri bulunan serdarlar, Topçuoğlu Abdurrahman Ağa, 6. Bölükten Semerci-zade Hasan Ağa, Seyyid Mustafa Ağa, 6. Bölükten Hacı Mehmed Ağa'dır.⁹⁰

Âyânlar: Halkın hükümetle ilişkilerinin düzenli bir şekilde yürütülmesi için vilâyet ileri gelenlerinden seçilen âyânlar, Osmanlı-Rus savaşlarının uzaması nedeniyle artan giderlerin karşılanması amacıyla valilerin buyrukları ile para karşılığı atanmaya başladılar.⁹¹

Verdikleri bu parayı geri kazanma çabasında bulunan ayanlar, bu kez halkı koruma yerine, baskı yapmaya, sömürmeye başladılar. Hatta merkezi idareye kafa tutar hale geldiler.⁹² Canikli Hacı Ali Paşa'nın görevden alınması ve Kırım'a sığınmasında Çapan (Cebbar) oğulları ile olan anlaşmazlığı etkili olmuştur. Divan-ı Rumdan Amasya sancağına gelen bir buyruldu da umuru kazaya ilgisi olmayan kimselerin karıştığı, bu durumu tanzim için Kethüda Abdullah Ağa'nın görevlendirildiğini görüyoruz. Abdullah Ağa gözetiminde her kazada ahalinin seçeceği bir kişinin âyân nasb olması emrediliyor.⁹³ Bir başka belgede de belde ve kazada âyân olabilmek için hakim-i kazadan veya validen tezkere almanın yeterli olmayacağı belirtiliyor. Âyânlar halkın bi'l-ittifak oyları ile seçilmeli, kadı veya vali arzları ile sadrazam tarafından tayin edilmelidir.⁹⁴

Hükümet, memlekette mütegalibeleri ve isyan hareketlerini önlemek amacıyla zaman zaman valilere ve icab eden yerlere fermanlar göndererek halkı mütegalibeden ve eşkiyadan muhafaza ve asayişini temin eylemelerini, yolsuzluk ve haksızlık yapılmamasını ve bu gibi durumlarda kendilerinin mesul tutulacağını bildirmekte ise de bu işlerin önlenmesi vali ve sancak beylerinin nüfuz ve kudretlerine ve hadiselerin ehemmiyetine bağlı idi.⁹⁵

⁸⁹ A.Ş.S., 56/74, 57/44

⁹⁰ A.Ş.S., 56/20, 56/70, 57/34, 57/53, 57/71, 57/80

⁹¹ Yücel, Yaşar-Sevim, Ali, *Türkiye Tarihi*, C. 4, s. 66

⁹² A.Ş.S., 57/25

⁹³ A.Ş.S., 56/68

⁹⁴ A.Ş.S., 57/41

⁹⁵ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. 4, s. 39

3. BÖLÜM

A.Ş.S. 56. VE 57. DEFTERLERDE BULUNAN BELGELERİN ÖZETLERİ

A- A.Ş.S. 56. DEFTERDE BULUNAN BELGELERİN ÖZETLERİ

H.1191-1192/M.1777-78 yıllarına ait belgeleri ihtiva eden 56.nolu Amasya şer'iyye sicilindeki belgeler 118 adet olup bunlar 159 sayfaya serpiştirilmişlerdir.Tabii ki her sayfada bir belge yoktur. Bazı sayfalarda birden fazla belge varken bazı sayfalar boştur.Bazı belgelerin 3 sayfa kadar yer kapladığı da görülür.

56.Nolu Şeriye Sicilinin kapağında:"Kad veka'a İbtidâ-i Muharrem sene 1191 fi yevmi'l-ehad,fi yevmi's-samin-i İşrin sene 1190.

Belge 1:

1191 senesi Zilhicce'nin 15. Günü Amasya'ya pamuk getiren bâzîrgân ve hallâcân esnafına beher batmanı 9'ar kuruşa bey ve hallâcânlık teahhüt eden hallâcların esamileri (15.Zilhicce 1191)

Her ne kadar belgede hallâcânlık teahhüt edenlerin isimleri verilecek gibi görünse de defterde bu isimler kaydedilmemiştir

Belge 2:

Amasya'da bulunan bakkal ve esnaf taifesinin Ahmed Mikdat Paşa'nın matbah-i amiresi için vermiş oldukları, pirinç, kahve,yağ ve sair masarîf-i müteferrika için cem'an 5 ayda 1740 kuruşu Paşanın Amasya mütesellmi olan Es-seyyid Abdullah Bey'den tamamen aldıklarını kadı huzurunda itiraf ettikleri(6 Şaban 1192). Zilhicce guresinden Cemaziyelahir' guresine kadar.

Belge 3:

Kadı tayini ile ilgili bir belgedir.

1190 senesi Zilhicce-i şerifi Amasya mutasarrıfı Mehmet, ref' olup yerine kadıasker ruznamçesinde mukayyed eşraf-i kuzattan Mevlânâ El-hac İbrahim'e tevcih olundu .

Sene-i atıye şehr-i Muharrem guresinden,müddet-i örfiyye-i kâmile mutasarrıf olmak ricasına ba'de'l-arz sadaka buyruldu.

Kadıasker-i Anadolu

Belge 4:

Anadolu Kadıaskeri'nden Mevlânâ El-hac İbrahim Efendi'ye 1191 senesi Muharrem'i guresinden kaza-i merkumun umur-ı kısmeti askeriyyesinin ihale olduğunu belirten buyruldu.

Belge 5:

12 Zilkâde 1190 tarihinde İstanbul'dan gönderilen bir ferman süretidir. Ferman Üsküdar'dan Diyarbakir'e varınca yol üzerinde vaki kazaların kadı,naib, serdar,âyân ve iş erlerine hitaben yazılmıştır .

Diyarbakır canibine giden dergâh-ı mualla yeniçeri ortalarına (10 adet) ve zabitanları hanginizin kazasına varır ise maişetleri temin edile. Bunların pahası ahalinin tekâlifine takas olunmamak şartıyla halktan alına. Alınan tayinatın cinsi ve miktarı kaza ve menzilin isim ve şöhretleri açıkça kaydolunup zabitandan mühürlü temessük alına. (K. S. 5 Muharrem 1191)

Belge 6:

5. Belgedeki konunun biraz tasrih edilmiş halidir. Üsküdar'dan Diyarbakır'a giden yeni çeri ortaları ve serdarı her hanginizin kazasına vasil olursa her bir nefere birer çift nan ve 5 er nefere birer vukiyye **goşet** (et) ve saka ve zabitan bargirleri için beher ortaya 4'er kile şair ve tayinatları ile eşyalarını tahmil için beher 10 nefere birer re's mekkâri bargiri verile.

Bunların pahası ahaliden tedarik edilip ahalinin tekâlifinden takas edilmeye.(K.Ş. 5 Muharrem 1191)

Belge 7:

10 Zilhicce 1190 tarihli Üsküdar'dan Malatya'ya kadar yol üzerindeki kadı, naib, yeniçeri serdarları ve âyân-ı vilâyete hitaben yazılan, mîri hazinenin salimen Malatya'ya ulaştırılmasını emreden ferman miri hazine ile Amasya'ya salimen vasıl oldu. (K.Ş. 5 Muharrem 1191)

Belge 8:

Der-âliye'den Çıldır canibine irsal olunan mîfî hazine salimen Amasya menzilhanesine vasıl oldu. 5 Zilhicce 1190 tarihiyle yol üzerindeki kadı-naib-zabitan ve ayân-ı vilayete hitaben yazılan emr-i âli ba'de'l-muayene kaydedildi. (K.Ş. 8 Muharrem 1191)

Belge 9:

Yeniçeriyân hakkında emirdir. Anadolu'nun sol kolunda vaki kazaların kadı,naib,yeniçeri serdarlarıve ocak ihtiyarlarına hitaben yazılmıştır. Yeniçeri ağası, Ahmet Ağa'nın mühürlü mektup vererek Bağdat'ta kızılbaş taifesinden yapılan saldırı, Basra'da hakim ve zabitleri habs, emvali yağma ettiklerinden Kars canibi seraskeri El-hac Ali Paşa'ya ihale olundu. Anadolu'nun sol kolundaki kazalarda Kâin yeniçeri, cebeci, topçu, top arabacı, ağâvât ve alemdârâna sefer emredildi. Evail-i Zilhicce 1190. (K.Ş.12 Muharrem 1991)

Belge 10:

Şehr-i Zor'a giden hazine, emnen Amasya menzilhanesine vardığında hıfzına ve kazadan kazaya îsalinde yol üzerindeki kazaların ileri gelen görevlilerine hitaben 17 Zilhicce 1190 tarihiyle müverrah verilen emr-i âlidir. (K.Ş. 5 Muharrem 1191)

Belge 11:

Def-i gaile-i aceme memur asâkirin tayinât-ı rûz-i merreleri için Amasya sancağından mubaya'ası matlup olunan hinta ve şair mubaya'a emridir. Mubaya'acı Dergâh-ı muallanın kapıcıbaşlarından El-hac Hasan'dır. İran canibi Seraskeri vezir El-hac Ali Paşa'dır. Toplanan hinta ve şair evvelâ Sivas'a oradan Diyarbakir'e nakledilecek.

Matlub olunan zahire ve miktarları:

3600 kile-i İstanbulî Hinta (kile 40 akçe)

20600 kile-i İstanbulî sair (kile 25 akçe)

bedelleri peşin olarak ödenecek. (K.Ş. 12 Muharrem 1191)

Belge 12:

Def'i gaile-i acem için mübayaası emr olunan Hinta ve şairin Amasya sancağının kazalarına tevzi' defteridir. Mubaya'a Dergâh-ı mualla kapıcı başlarından El-hac Hasan Ağa mübaşeretiyile gerçekleşecek.

13000 kile hinta (kile 40 akçe) ve 20000 kile şair (kile 25 akçe) bahaları sahiplerine hemen ödenecek. (Fi. 26 Şevval 1190)

Belge 13:

Eyâlet-i Sivas'tan matlub buyrulan mubayaanın isticaline emr-i alişan suretidir.

Gaile-i Acem'in def'i için Diyarbakır canibine serasker tayin olunan El-hac Ali Paşa'nın maiyetindeki asâkirin tayinat-ı rûz-ı merreleri için gerekli olan zehâirin bir an evvel mahalline irsali taleb ediliyor. Ortaya çıkıp tekalifi merkumun edasına ve nakline iktidarımız yoktur diye bahane ile vermek istemeyenler te'dib oluna 27 Zilkade 1190 tarihli bu emir. 2 Sefer 1191 tarihinde deftere kaydolundu.

Belge 14:

Amasya'da ذكبين karyesinde Yukarı mahalle ile sakinlerinden Raziye binti Süleyman ile Danişment mahallesinden Emine binti Halil Yukarı Hamam isimli hamamda kavga ederler. Emine binti Halil, Raziye binti Süleyman döver ve hamile olan Raziye bir erkek çocuk düşürür. Raziye önce dava eder fakat sonra davasından ibra eder.(4 Sefer 1191.)

Belge 15:

Sivas valisi Yeğen Ali Paşa'nın zahire buyrulduşudur. Sivas valiliği kendilerine buyrulduğunu bu yüzden teşriflerinde sancaklardan verilecek zehairi marifeti şer ile cem' ve tahsil ve ağay-ı mumaileyhe teslim eylesiniz. Buyrulduyu getiren Ağa, Sivas valisi Yeğen Ali Paşa'nın Kaftancısı El-hac Memiş Ağa'dır.(K.Ş. 9 Safer 1191.)

Belge 16:

Evahir-i Recep 1190 tarihiyle müverrah emr-i âli suretidir. Diyarbakır'dan Üsküdar'a gelinceye dek yol üzerindeki Vüzera, mirimiran, kuzat, naib, mütesellim, voyvoda, kethüda yerleri ve yeniçeri serdarlarına hitaben yazılmıştır.

"Dergâh-ı Muallâm Kapıcı başlarından El-hac Halil marifetiyle Diyarbakır'dan Asitâne-i Aliyye'ye gelecek hazine, emval ve eşya her hanginizin tahtı hükümetine varır ise güvenli yerlere kondurup başında adamlar bekledip, ahar mahalle varıncaya değin yanlarına adamlar terfik edesiniz"

Belge 17:

Çukadar Mustafa'nın 1190 senesi bu ferman-ı Ali tahsiline memur olduğu emval-i mirîyi yerinde olan sureti defter mücebince Amasya sancağında vaki Solurca Karyesi mukataası musarrıfı olan, İbrahim Ağa yedinden sene-i mezkura mahsûben 30 kuruş 30 parayı merkurundan bit-tamam, ahzu kabz eylediği için halas verdiğini belirtir.(K.Ş. 16 Safer 1191)

Belge 18:

Def'i gaile-i Acem için Sivas, Bozok ve cemaat-i saireden matlub olunan mekkâri devenin ferman-ı alışan sûretidir. Def'i gaile-i Acem için Diyarbakır'a gönderilen mühimmat ve zehairi taşımak için Sivas ve Bozok eyaletinden ve Cemaati Saireden 400 mekkâri deve talep ediliyor. Develerin zaif olmaması, âlât ve pusatlarının tamam olması vurgulanıyor. Toplanan mekkâri develeri sürmek için her kaza bir sarban, & her sancak birer sarbanbaşı tayin etmeli. Develerin kiralari yük taşımaya başladıkları günden itibaren 25 akçedir.

Mekkâri develer, aciletten İskenderun İskelesine ulaştırılmalı ve önce bu iskelede deraliyeden gönderilen mühimmat, tophane, top arabacıları naklinde, sonra gerekli hizmetlerde kullanılmalı. Ücretler ordu defterdarlığınca ödenecek. Bu hususa mübaşir olarak Dergâh-ı Muallâm Gedüklülerinden Mehmet Emin İbni Mehmet tayin olundu.

(K.Ş. 14 Safer 1191.)

Sarban: Padişahın develerine bakanlar için kullanılır. Has ahırdaki sarbanlar iki kısma ayrılır. Dışı develere bakanlara sarban-ı mâde, erkek develere bakanlara sarban-ı ner denir.

Belge 19:

Yeğen Ali Paşa'ya (Sivas Valisi) ferman-ı alışan mucbine (18 belge) tevzi ve tahsil olması tertip buyrulan mekkâri develerin durumu.

Liva-i Amasya
Mekkâri deve re's 54 adet

Liva-i Amasya
Devlet-i Aliyye mübaşirine
beher deveye 5'er kuruştan 270
kuruş

Ücret-i Sarbanbaşı beher deveye 4'er kuruştan 216 kuruş, Harac-ı Mahkeme, beher deveye 10 parden 131 kuruş .

Sivas Kadısı Es-seyyid Şeyh Ahmet

Belge 20:

Amasya serdarı ref' olunup yerine Pirinci (Pirinçi) cemaatından Topçuoğlu Abdurrahman Ağa, serdar nasb olduğu hakkında Ağay-ı yeniçeriyân-ı dergah-ı âli Ahmet Ağa tarafından sene 1190 Şevval guresinden virilen mühürlü mektubun suretidir.

Belge 21:

Eyalet-i Sivas'tan ba emr-i âli matlub olunan 400 mekkâri deveden Amasya sancağına isabet eden 54 devenin sancağın kazalarına tevzi defteridir. Bu 400 deveye Canik Sancağı dahil değildir.

Kaza-i Amasya : 1.5 K.Gedeğra:9 K.Varay: 1,5

K.Merzifon:6.5 Zünnûn Abâd:2,5 K.Gelkiras:2L

K.Merzifon-Abâd:2 L K.Ladik:4 L K.Havza: 5

K.Zeytun: 4 K.Gümüş meâ Hacı Köyü: 4

Yekün: 54

Belge 22:

Yeğenzâde Ömer Paşa'nın kapı kethüdası Abdurrahman Efendi'nin istidasıdır. Amasya'da iken vefat eden Çavuşân-ı dergâh-ı âli Abdüsselam'ın 4510 kuruş meblağı mirimiran zimmetinde olmağın vereselerine teslim edilmesi isteniyor.(Evahiri C.Ahir 1190.)

Belge 23:

Erzurum ve Trabzon Valisi ve Kars canibi Seraskeri ve Canik muhassılı ve Amasya mutasarrıfı vezir Ali Paşa'nın Divan-ı Rum'dan irsal eylediği buyruldu.

Amasya Kadısına hitaben yazılmıştır. 1191 senesine mahsuben Amasya'nin bedeli sancağı olan meblağ-ı malum-ül-miktar bermûcebi defter hükmü ve marifetinizle Sinop tersanesinde inşa edilen Kalyon-u Hümayunların masarısı olarak tayin olundu. (17 Safer 1191)

Belge 24:

Bedeli Sancak (Hazeriye-Seferiye) namıyla Amasya Sancağı'ndan matlub buyrulan 1191 senesine mahsub miktarın kazalara tevzi defteridir.

Toplam 3000 kuruş Bedel-i Sancak (doğrusu 3060 kuruş)

1000 kuruş Hizmet-i Mûbaşirin

4000 kuruş

Kazaların adları yazıldıktan sonra altlarına 3000 kuruş bedel-i sancaktan ve hizmet-i mübaşirden isabet eden miktarlar ayrı ayrı yazılmış. Böylelikle toplam miktarın ne kadarının bedel-i sancak, ne kadarının hizmet-i mübaşireye olduğunu anlamak mümkün olmaktadır.

K.Amasya	K.Varay	K.Gedağra	K.Merz.Âbâd
557-B.S	99 B.S	487 L	129
185 H.M	33 H.M	162L	43
			—————
K.Zünnûn Âbâd	K.Ladik	K.Gümüş mea Hacı Köy	
226	262	244	
75	87	81	
302	350	326	

K.Havza	K.Zeytun	K.Gelkiras	K.Merzifon
300	266	131	356
100	68	43	118
<hr/> 400	<hr/> 335	<hr/> 175	<hr/> 475

(22 Safer 1191)

Belge 25:

Gülbahar Hatun Vakfı mürtezikalara verilen hüccettir. Tokat'ta Gülbahar Hatun Vakfı mürtezikaları yedlerinde bulunan berat mucebince vazifeleri ve vakfı matbahının masarısı evkaf-ı mezkur hasılatından Amasya mütesellimi tarafından verilmektedir. Vazifeliler vazifelerini ve matbah masraflarını mütesellim-i mümaileyhden aldıklarını kabul ederler. Toplam 1000 kuruştur. Bu 1000 kuruşluk meblağ 1187 senesi mah-ı Zilhiccesi 28. gününe isabet eden mart ibtidasından 1188 martı ibtidasına kadar geçen 1 yıllık süreye aittir.(17 Rebiül-evvel 1189.)

Belge 26:

Tokatta Haremeyni-ş-Şerifeyn evkâfından olan Gülbahar Hatun Vakfı mürtezikalarından Müderris-i Kiram Mehmet Salih Efendi b. El-hac Mehmet Emin Efendi, Muîd Nurullah Efendi b. Mustafa Efendi, Vaiz Mehmet İmami Efendi b. Salih Efendi meclise gelerek 1190 senesi martı ibtidasından 1191 senesi martı ibtidasına bir senelik vazifelerini almak için vakf mütevellisi Es-seyyid Lütfullah Efendi b. El-hac Mustafa Efendiyi vekil tayin ettiklerini bildiren belge.(Gurre-i Safer 1190.)

Belge 27:

Tokat'ta bulunan ümmühât-ı Sultaniden olan Gülbahar Hatun'un bina eylediği, imaret, cami ve medresenin masrafı ve hademesinin vazifeleri için vakfın Mecidözü kuralarındaki hasılatı, 1190 senesi hitamında vazifelerini

mültezimin elinden tamamen aldıklarının hücceti.(Evasıt-ı Muharrem 1190)
Salih en-nâib be kasaba-i Turhal

Belge 28:

Tokat'ta vaki Gülbahar Hatun Vakfı mürtezikalının vazifeleri ve imaret matbahının masarısı için 1187 senesi Zilhiccesinin 28 gününe isabet eden mart ibtidasından 1188 senesi martına kadar bir senelik alacakları vakfı mezbur mütevellisi tarafından Amasya Mütesellimi Ali Ağa zimmetine verilmiş olup 1000 kuruşu tamamen aldıklarını kabul ederler. Amasya mahkemesinden alınan huccettir. Amasya kadısı olarak İsmail Said ismi zikredilir.(8 Rebiül evvel 1189)

Bu mürtezikalardan bazıları:

Hatib ve İmamı : Abdulah molla bin Abdulkerim Efendi

Câbî : Hüseyin Efendi bin Şeyh El-hac Mustafa Efendi

Nısf-ı İmami Sani : Mehmet Emin Halife

Müezzin : Osman Efendi

Mutbîh: Mehmet Efendi

Sa'yi : Mehmet Emin Çelebi

Belge 29:

Amasya Sancağındaki kadılara hitaben yazılmıştır. 1191 senesine mahsuben Amasya Sancağı'nda avarız tahsili için mevkufat defteri sureti gönderildi. 173 avarız hanesi var. Her avarız hanesinden 400 akçe ve mübaşir için her haneden 50 akçe, avarız için alınan akçenin 108 akçesinden 1 esedi kuruş tahsil oluna. (26 Safer 1191.)

(Avarız: İlk kez II. Bayezid zamanında avarız vergisi adı altında olağanüstü zamanlarda hükümdarın emriyle konan bir vergi olarak görülmektedir. Avarız, tekalifi örfiye ve tekalifi şakka olmak üzere iki kısma ayrılır. Tekalifi örfiye içersine, cürmü cinayet, resm-î bâd-ı hevâ menzil akçesi, derbend resmi, bedel-î nûzûl, tayinat bedeli katık baha, harcı mahkeme, devir masrafı, sarrafiye, sefine masrafı bedel-î mûbaşşîriye vs. 97'ye varan vergiler girmektedir. Devletin savaş sırasında mali zorluklar içinde bulunduğu zaman tahsîl ettiği ve imdâd-i seferiyye olarak tahsil ettiği avarız vergisi bunların en önemlilerindedir. Daha sonra sürekli olarak alına gelmiştir.⁹⁶

Belge 30:

Amasya sancağı kazalarında 373 L. ve buçuk rubu' bedel-i nûzûlhane olup 1191 senesine mahsuben cemi ve tahsil oluna

Bedel-î nûzûl her haneden 50 akçe

Hizmeti mûbaşirin her haneden 30 akçe

Bedel-î nûzûl için alınan akçenin her 110 akçesinden 1 esedi kuruş tahsil oluna. 21 Şaban 1190 tarihli bu emir deflere (26 Safer 1191) de kayd olunmuştur.

Kazaların nûzûlhaneleri adedi tevzi' edilmiş.

Hacı Ali Paşanın oğlu, Canik sancağı kaîmakamı Es-seyyid Battal Hüseyin Beyin bu konuda buyruldukları vardır.

Belge 31:

Sivas, Amasya- Canik, Arabkir, Çorum, Bozok ve Divriği sancakları, kadıları, naibleri, alaybeyleri ve çeribaşları ve elviye-i mezburede bulunan cebelu tahsildarı Osman'a hitâben yazılmıştır.

⁹⁶ Yusuf Halaçoğlu, Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, s. 65

1191 senesine mahsuben mezbur elviyede bulunan züema, erbâb-ı timar, sıbyan ve mütekâidinin cebelü-i bedeliyyelerini tahsil için fermanıdır. (18 Zilkade 1190)

Sivas: 129 L. Nefer

Amasya: 33 Nefer

Canik: 34 Nefer

Arabkir: 33 L.

Çorum: 25 L.

Bozok: 25 L

Divriği: 24 L.

Beher neferden 40'ar kuruştan 12220 kuruş bedeliyyeleri olduğu hazine-î amirede mahfuz baş muhasebe defterinden ihraç olunmağla Cebelû-i bedeliyye züema, erbâb-ı timar, sıbyan ve mütekaidin kendilerinden alına. Kendileri yok ise subaşılardan alına, onlar da yok ise karyeleri mahsulâtından ma'rifeti şer ile canibi miri için alına.(KS.27 Safer 1191)

Belge 32

Canik sancağı kaymakamı Es-seyyid Battal Hüseyin Bey tarafından sicilli atikden ihrac olunan avarız ve nüzül defteridir. (8Rebiülevvel 1191)

Amasya kazasında Defteri mevkufat mucebince 178.L hanei avarız ve nüzülden, 149L hane mevcut 28L hane nâ mevcuttur. Olmayanların hissesi olanlardan alına .Her haneye 15 kuruş isabet eder.Toplam 2242 kuruştur.

18.yy. da Avusturya-Rusya ve İran üzerine yapılan seferler neticesinde hazine boşalınca, halka yeni vergiler tertip edildi. Fakat halk bunu ödeyemeyince farklı bölgelere göç ettiler.Amasya kazasındaki 178L avarız

hanesinden 28L hanenin boşalmış olması durumun ne kadar vahim boyutlarda olduğunu göstergesidir.

I. Abdülhamid'in sadrazamı Serdar Koca Yusuf Paşa, sefer için 3-4bin kese altın istemişti. Bunun üzerine Sultan I.Abdulhamit'in düzenlediği hattı hümayun, Osmanlı Devletinin acıklı durumunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Avrupalı devletlerden borç istemek gibi fikirler ortaya çıksa da Osmanlı Devletini güçsüz gösterir anlayışı ile vaz geçilmiştir. Ordu masraflarını karşılamak amacıyla vakıflardan para sağlanması düşünüldü ise de olumlu sonuçlanmadı. Miri mukataalardan ve cebelülerden vergi alınması (Belge 31) en uygunu idi. Ancak bu, masrafları karşılayacak kadar büyük bir meblağ değildi.

Belge 33

Beyşehir'den Erzurum canibine gidecek miri hazine, Mübaşiri Genç Osman Ağa yediyle salimen Amasya menzil hanesine nüzül idüp muhasesesinde sadır olan emr-i ali ba'del muayene bu mahalle kayd olundu. (K-S.20 Rebiül-evel 1191)

Belge 34:

Tokat voyvodaliğine müstakil olarak verilen Amasya ve civarının (nevahisinin) beytü'l-mal-i amme ve hassa mukata'alarının varidatı 1192 Mart'ı ibtidasından Şubat gâyetine değin bir sene-i kamile Saatçi-zade Salih Ağa'ya 150 kuruşa iltizamen verilmiş. Bu varidat yava ve kaçgun, mâl-ı mefkûd ve gâib, kul ve cariye esb ve ester ve gâv ve saire mukata'alarından oluşmaktadır. Mîr-i miranlar, mirliva, mütesellimler ve illâ âmiller ve zuema ve erbabı-ı timar ve evkaf-ı selâtin zabitânı ve ehl-i örf taifesi müdahale etmesin deniliyor. Gelir Tokat voyvodaliği hazinesine verilecektir.

Tokat voyvodası Seyyid Ebubekir'in 1191 Safer 2 tarihli hücceti.(K.Ş. 25 Rebiülevvel 1191.)

Belge 35:

Çökçe mahallesinde vefat eden Akmehtmet oğlu Es-seyyid Abdulkerim Efendinin zevcesi Emetullah binti Mehmetin terekesidir. (24 Rebiül evvel 1191)

Belge 36

Üsküdar'dan Erzurum'a Ali Paşaya gönderilen 15 yük miri hazine salimen Amasya menzilhanesine vasıl olduğu kaydı.

Belge 37.

Üsküdardan Bağdat'a irsal olunan miri hazine yol boyunca vaki kazaların, kadı, naib, kethüda yerleri, yeniçeri serdarları, voyvoda ve mütesellimlerine hitaben 24 Rebiülevvel 1191 tarihiyle sadır olan emni alişan ile Amasya menzilhanesine vasıl oldu . 8 K.Ş.8 Rebiül-Ahir 1191)

Belge 38:

Bağdat canibine yapılacak sefer için asker sürücü tayin olunan Aydın valisi Abdullah Paşa'ya hitaben gelen emrin sureti .

Bağdat Behişt- âbâd canibine eyaleti Sivasta vaki, erbâb-ı timar ve züema, umumen bir saat önce yerlerinden hareket ve Bağdat'a azimetleri ferman olundu.(K.Ş.12 Rebiul-ahir 1191)

Belge 39:

1191 senesi Muharremi guresinden mâh-ı Rebiul-ahirin 25. gününe kadar Amasya sancağı umuruna sarf olunan meblağın kazalara tevzi defteridir. Bu harcamalar belgede kalem kalem yazılmıştır. Ceman 11595L kuruştur.(25 Rebiul ahir 1191)

Belge 40

1191 senesi Defter-i Salyane-i mekkâri deve, bedel-i sancak ve masarîf-ı belde. Amasya kazasında 1191 senesi Muharremi gürresinden Cemaziyel evvel gürresine gelince 4 aylık masarîf-ı beldenin nahiyelere tevzi defteridir.

Cem'an 11586 kuruş

Muhallat 6366 kuruş

Ezine 1212 kuruş

Hakala 758 kuruş

Geldikalan 839 kuruş

Belge 41:

Def'i gaile-i aceme memur olan asakirin teyinat-ı rûz-i merreleri için Amasya Sancağı'ndan 13000 kile Hintta, 20000 kile şair talep olunmuştur. Her bir kile-i İstanbuli Hintta 40, her bir kile-i İstanbuli şair 25 kuruşdur.

Kazalara dağılımı ve bu miktarların kıymetleri verilmiştir. Hintta ve şair tahsiline mübaşir Dergah-i Âli kapıcı başlarından El-hac Hasan Ağa'dır. (25 Cemaziyelevvel 1191)

İncelediğimiz defterlerde Rusya ile İran arasındaki savaşlar için Zehair-mekkâri deve ve asakir istenmektedir. I. Abdülhamid'in saltanatı sırasında (1775-1779) yılları arasında Osmanlı- İran Savaşları olmaktadır.

Zend Kerim Han, Kürt Zend aşiretinin lideridir. Nadir Şah zamanında hizmete alınmış, H. 1165/M. 1752'de İran'daki karışıklıktan istifade ederek rakiplerine ortadan kaldırmış, 1759'da Irak-ı Acem taraflarını idaresi altına almıştır. Osmanlılarla arasının açılmasında 17. yüzyılın ikinci yarısında İran hududunda bulunan Baban ailesi etkili olmuştur. Osmanlı hükümeti bu yüzden İran'la savaşmak zorunda kalmıştır. Azerbaycan ve Gürcistan hanlarıyla da

Kerim Han'la ittifak etmeyeceklerine ve Osmanlı Devleti'ne dost ve tarafsız kalacaklarına dair söz almışlardır. Kırım sorunu yüzünden Rusya'yla Osmanlı Devleti arasındaki gerginlikten yararlanan Kerim Han, Rus imparatoriçesi II. Katherina ile birlikte Osmanlılar aleyhine anlaşma imzalamıştır. İran ile Rusya arasındaki bu anlaşma gereğince Ruslar Rumeli'den, Kerim Han da Anadolu'dan taarruz edeceklerdi. İran-Rus ittifakı bu sırada Katherina'nın işine yaramış ve Kırım sorununu kendi isteğine uygun şekilde çözümlenmiştir.

Belge 42:

Bölük sipahilerinin sefere 5'er akçe terakki ile tesyiri emridir. Ferman Silahtar ağası Osman'ın mühürlü mektubuna bağlı olarak gönderilmiştir. Evahiri Zilkade 1190. Silahdar Ocağı def-i gaile-i acem hususunda görevlendirilmek üzere terakkilü ağası nasb ve tayin olunan ocağın emektar ağası Boyabad'ta sakin El-hac Ahmet Ağa zade Mehmet'tir. Anadolu'nun orta kolu nihayetine kadar olan havaliye birer ağa gönderilerek her ağanın emrine 500 nefer tedariki emrolunuyor. (K.Ş. f 6 R.Ahir. 1191)

Belge 43:

Def-i gaile-i acem için iktiza eden Hintta ve şairden Amasya Kazasına isabet eden miktarın bedeli olan 11204 kuruş ve kazanın bir takım masraflarına harcanan miktarla alınan 14100 kuruş meblağın, Amasya mahallatına ve nahiyelerine tevzi defteridir. (25 Cemaziyel evvel 1191)

Belge 44:

Menzil nizamı emridir. Üsküdar'dan Anadolu'nun sol kolu üzerinden Kars'a yol üzerinde bulunan vezirler, mirimiran, meval-i İzam, kadılar, naibler, bu hususa mubaşir olanlar, mütesellimler, voyvodalar, ayân ve zabitanaya hitaben yazılan bir fermandır.

Menzildeki bargirlerin durumunu anlatır. Mühim işlerle görevlendirilen ulaklara bargir bulunmakta zorlandığı bu yüzden mühim işi olmayan ulaklara Edrene ve Tekfur Dağı'ndaki kiracılar gibi bir zümre tertib edilip, onlara belli bir ücretle bargir kiralamaları böylelikle mühim işlerle görevli ulakların bargir

bulmakta zorlanmamaları emrediliyor. Kiracıların ziyade talep etmemeleri ve kiralayanların da bedelini an nakd vermeleri emrediliyor. Sadrazam kethüdaları tarafından müşahhah tezkereler ita olmak şartıyla, beher kaza ahalisi ile taraflarından nasb olunacak kiracılar bargir tedarik ve mevcut idip, iktizasına göre mübaşirlere vermek ve ücretlerini almak durumundalar. Menzilhanelerdeki beygirler aciletten gidecek ulağa mahsustur. Eğer bu iki kurumda yeterli olmaz ise kazadaki Hacı taifesi dahi başka ve herhangi bir taraftan bargir iktiza ederse derhal tedarik eylemeleri gerekmektedir.

Umur-ı müsta'cele ile memur rikab-ı humayunda bil-fiil mir-ahur adam olanlara 20 re's, kethüda-i bevvin'e 15 re's, Mir-ahur-ı- sâniye 13 re's, Dergâh-ı mualla kapıcı başılara 12 re's, Haseki ağalara 8 re's, Gedüklüyan'a 5 re's, hasekiyan-ı hassa 3 re's , sadrazam ağalarına 3 re's, ağayan-ı enderun'a 1-2 re's, Divan-ı Humayun çavuşları, çukadarları ve tatarana 1 re's, Dergâh-ı Mualla yeniçerileri ocağı zabitanın evvel tabakasına 12 re's ve tabaka-ı saniye 8 re's, tabaka-ı salise 6 re's, Özi kalesi kiracılarına 15 re's ve Serhadat-ı salyane 5 re's ve çavuşuna 2 re's ve cebeci ve topçu ve top arabacıları ocakları salyaneci ve çavuşuna 2 re's, sipahi ve silahtar çavuşuna 2 re's, hazine-i miri tahmiline memur olan her on kişiye 1 re's menzil bargiri ita ve miktarı mezkurdan ziyade bir ferde menzil bargiri verilmemek ve umuru müsta'cele ile memur olanları bir an ve bir dakika menzilhanelerde beyhude tevkif itmemek vechiyle tanzimi irade-i aliyye tealluk itmekle bu emri alışan sadır oldu 13 R.Ahir 1191.(K.Ş. 25. Cemaziyel Evvel 1191)

Belge 45:

Feyzullah, Ahmet ve Mehmed'e alel-iştirak tevliyet beratıdır. Temenna mahallesinde İslamşah adında bir hayır sahibi mekteb yaptırıp vakfederek, mektebin levazımına şart olarak yazılan ve tayin olunan Büyük karyesi malikanesinin 1/5 mahsülü mütevellisi Ümmü **Gülsüm** Hatun binti Halil fevt olup yeri, hali ve hizmeti lazimesin mahlül kalmağla, sadr-ı oğlu Feyzullah ve evlad-ı vakıftan Es-seyyid Ahmet ve kardeşi Mehmet an evlâdiyeti vakıfun her vecihle lâyük ve mehel olmağın tevcih olunub yedlerine berat-ı şerifi alışan virilmek babında Kadı-i Mevlana El-hac İbrahim arz itmeğın, sadaka idüp bu beratı humayunu virdüm. 4 C.Evvel 1191. (K.Ş. 19 C.Ahir 1191)

Belge 46:

Acem üzerine yapılan sefere memur Serasker-i Canib-i Kars Ali Paşanın, Amasya Sancağı'ndan 1000 süvari ve 1000 piyade talebi buyrulduşudur.

Nefs-i Amasya'dan 44 neferat ve 4 bölük başı (piyade bölükbaşısı) ve 1 bayrak süvari bölük başısı 30 nefer olmak üzere azimet etmeleri buyruldu. Eğer firar eden olursa ve yerlerinde iseler Amasya Kalesi'ne kal'a bend ola. Ahar diyarlarda ise hanesi temhir ola deyu buyruldu. Bu hususa Hacı Abdülkadir Ağa mütesellim kılındı. Cemaziyel Ahir 1191 (K.Ş. 10 C.Ahir 1191)

Belge 47:

1191 senesi ruz-i hazeriyesinde umuru menzil için 5500 kuruşun mahallât ve nahiyelerine tevzi defteridir. (25 C.Evvel 1191)

Belge 48:

Amasya Sancağı Alaybeyi Es-seyyid Ömer, Divan-ı amireye mektup gönderip Geldikalan nahiyesinde Orta karyesinde ve gayrinde 12.000 akçe timara mutasarrıf olup, memur olduğu İran Seferine ve Bağdat canibine katılmadığından (terki hizmet) timarı elinden alınıp Mustafa'ya verilmesini arz ittiğın Mustafa'ya tevcih olundu. (25 C.Ahir 1191)

Bu belgede Mustafa'dan önce sözkonusu timarı tasarruf eden kişinin adı verilmemiş. Mustafa'nın, boyu, gözü kaşı v.s. tanıtılmış.

Belge 49:

Berat tevcihi. Amasya mukataası malından olmak üzere yevmi 5 akçe vazife ile Amasya da Bayezit Paşa mahallesinde olan Koca Mehmet Ağa mescidi şerifinde imam olan Osman Halife fevt olmakla yerine .Amasya kadısı El-hac İbrahim arzıyla oğlu Es-seyyid Ahmet Halifeye beratı hümayün verildi. (21 R. Ahir 1191)

Es-seyyid Ahmet Halife'ye bu vazife yevmi 5 akçe ile verildi.

(K.Ş.21 C. Evvel 1191)

Belge50:

Divan-ı Rumdan, Sivas'ta vaki kazaların kadı, naib, mütesellim ayân, zabitan, iş erlerine hitaben, Def-i gâile-i acem için, Diyarbakın canibinde cem olacak askerlerin tayinat-ı rûz-ı merrelerine buyrulan zehairin isticali buyrulduşudur.(Gurre-i Recep 1191)

Belge 51:

Amasya Sancağı alaybeyi Es-seyyid Ömer, divana mektup gönderip İstakol nahiyesinin İstikol karyesi ve gayriden 7850 timara mutasarrıf olan Ahmed Veled-i Osman, memur olduğu Bağdat seferinde bayrağı altında bulunmadığı ve terk-i hizmet ettiği için timarı mahlül olmağın timarı Abdülkadire virilmesi için ricasına. Diyarbekir ve Rakka Valisi ve İran Canibi Seraskeri Ali Paşa tarafından tevcih olundu. 7850 akçelik timar, bervechi ferman tezkeresin verildi. 21Cemaziyel evvel 1191 (K.Ş. 13 Receb 1191)

Belge 52:

Kırmacı-zâde Fahrül-Müderresin Es-seyyid Mehmet Emin Efendi'ye nikâbet mektubu sûretidir. Amasya ve Zünnûn âbâd kazalarında kaymakam olan Es-seyyid Mustafa Çelebi'nin süi-hali olduğundan yerine C.Ahir guresinden 1191 cenabınız nasb olundu.El-Fakir İbrahim el-Hüseyini en-nakibül eşrâf (K.Ş. 3 Receb 1191)

Belge 53:

Amasya Sancağı'nda alaybeği Seyyid Ömer, Divan-ı Amireye mektup gönderip, Liva-î Mezkurede Kocakayası nahiyesinde Saraycık karyesinde ve gayride 9500 akçe timara mutasarrıf Halil'in hilâf-ı inha timarı elinden alınıp, Hüseyin nam birine verilir. Bu Hüseyin terk-i hizmet edince bu tımarın tekrar Halil'e tevcih istenir. 25 C.Evvel 1191 tarihiyle İran canibi seraskeri Ali Paşa tarafından tevcih edildi.(K.Ş. 27 C.Evvel 1191)

Belge 54:

Amasya'da Geldikalan nahiyesinde Yeni köy karyesi ve gayride 9210 akçe timara miri miran tezkeresi ile mutasarrıf olan Mehmet, memur olduğu Bağdat seferi'ne bayrağı altında katılmadığı ve terk-i hizmet ettiğinden yerinin mahlül olmağın sancak mülazımlarından Osman'a verilmek babında alaybeyi Seyid Ömer arzıyla Rakka ve Diyarbakır valisi ve İran canibi seraskeri Ali Paşa tarafından 20 C. Evvel 1191 tarihiyle tevcih olundu. (K.Ş. 9 Receb 1191)

Belge 55:

Alaybeyi Seyyid Ömer, Ladik nahiyesinde Hamid karyesi ve gayride 7000 akçe timara mirimiran tezkeresi ile mutasarrıf olan Halil, memur olduğu Bağdat Seferi'nde bayrağı altında nâ mevcut olduğu için, yerinin sancak mülazımlarından Mehmed'e verilmek babında divana arz etmeğın 20 zilhicce 1191 tarihiyle İran Canibi seraskeri Ali Paşa tarafından tevcih olundu. (K.Ş. 6 Recep 1191)

Belge 56:

Amasya Kadısı'na Divân-ı Rumdan buyruldu. 1191 senesine mahsuben imdadi hazeriyye'nin taksid-i sanisi Sivas mahkemesinden çıkan mümza bevsale mücebince Amasya mahallat ve nahiyelerine taksim ve cem ve tahsil eylemeniz babında Divan-ı Rum'dan buyruldu. Şerif Ağa ile irsal olunmuştur. Bu imdad-ı hazeriyye Sivas valisi Abdülcelil-zâde vezir Süleyman Paşa'ya tahsis kılındı. Liva-i Amasya Kuruş :1103 Meblağ 48 Taksid-i Sani fi gurre-i Receb 1191 (K.Ş. 15 Recep 1191)

Belge 57:

1191 senesine mahsuben Sivas Valisi Abdülcelil-zâde Süleyman Paşa'ya tahsis edilen imdad-ı hazeriyyenin 2. Taksidi = 1103 taksit +600 Hizmeti Mübaşireye + 110 Harac-ı Bâb + 11 Sarrafiye olmak üzere toplam 1824 kuruş.

Belge 58

Sivas Valisi Abdülcelil-zâde Süleyman Paşa'ya emirdir. Sivas eyaletine tabi Amasya, Niksar, Erbaa, Karakuş kazaları kadıları, Erzurum ve Trabzon Valisi ve Kars Canibi seraskeri Ali Paşa, bervechi malikane Amasya mutasarrıfı olup oğlu Mikdad Ahmet Bey vasıtasıyla tasarruf etmektedir. İmdadı hazeriye-zahire baha vs. metalibat vali-i mûşarun ileyhe aittir. Sivas valisi halktan nesne talep etmeye. Evasıt-ı Recep 1191 (K.Ş. 4 Şaban 1191)

Belge 59:

Amasya mutasarrıfı Ahmed Mikdat Paşa'nın Amasya'da vekili El-hac Abdülkadir Ağa, Erbaa ayânı Hacı Abidin Ağa ve Niksar Ayânı Ahmet Ağa'ya buyruldu. Amasya, Erbaa, Niksar ve Karakuş ahalilerinin Sivas Valilerinden şikayetlerine karşın emri alışan ve sadaret mektubu irsal olunmuştur. Durum ilan edile ve sicilli mahfuza kayd oluna. Eğer bir kişi gelirse (Sivas'tan) zahire-i baha vs. talep ederse emr-i şerifin suretini ibraz edip, mazmunı ile amel oluna 29 Recep 1191. (K.Ş. Şaban 1191)

Belge 60:

Keban ve Ergani madenlerinden asitane-i saadete gelince, yol üzerindeki kadılara ayan ve iş erlerine Keban ve Ergani'den İstanbul'a zer ve sim hazine gelmektedir. Hanginizin kazasına vusül bulur ise mahfuz yere kondurup, gece gündüz bekledesiniz. Kazadan kazaya tüfenk endaz adamlarla ulaştırınız. (3 Muharrem 1191)

Belge 61:

Bervechi malikane Amasya sancağı mutasarrıfı olan Ahmet Mikdat Bey hazretlerinin babası Devletlü Canik muhassılı ve Erzurum-Trabzon valisi ve Kars canibi seraskeri El-hac Ali Paşa (Vezir) tarafına Ferman-ı alışandır. Erzurum'da bulunan hanân-ı Azerbaycan'ın hareketlerine dikkat edilmesini bu hanların Zend Kerim Han'la ilgisi varsa seçme 50-60 bin askerle Kars canibine giderek duruma hakim olunmasını istenmektedir.

Yakılan Osmanlı Donanması için yeni kalyonların inşasını üstlenen Sinop tersanesine kalyon yapımı ile ilgilenmek için görevlendirilir. Ali Paşa, bu görevde iken yerine oğlu Amasya mutasarrıfı Ahmed Mikdat Paşa'nın kaimakam olması emrediliyor. Evasıt-ı Receb 1191 Kostantiniyye-i mahruse (K.Ş. 21 Şaban 1191)

Belge 62:

Amasya mutasarrıfı Ahmet Mikdat Bey'in buyrulduşudur. Amasya kazasının ileri gelenlerine hitaben yazılmıştır. Babası vezir El-hac Ali Paşa'nın Sinop'da miri donanma için kalyon inşasıyla ilgili görevlendirildenden kendisinin Erzurum, Trabzon valiliği Kars Canibi seraskerliğine kaymakam tayin olduğunu bildiren buyruldu. 7 Şaban 1191 (K.Ş. 21 Şaban 1191)

Belge 63:

Alaybeyi ve erbâb-ı timar umuruna dair ferman-ı alışandır. Zuema ve erbab-ı timara dirlik arzı alaybeyi arzıyla mümkündür. Her iki taifede hazerde görev yerlerinde seferde ise alaybeğlerinin bayağı altında bulunmaları gerekmektedir.

Alaybeyleri hiç kimseden arz akçesi talep etmeyeler. Alaybeyi seçimi eyalet valisi veya veziri arzıyla ve ahalisinin bil-ittifak reyleri ile olmalıdır. Züema ve erbab-ı timar biz felanı isteriz deyu ikilik çıkarmayalar.

Zuema ve erbâb-ı timar emrolundukları sefere katılır ve yararlılık gösterirler ise mülazım emri ve alaybeyi arzıyla ek dirlik taleb oluna. Alaybeyi arzları tarihli yaza. Tarihsiz arz göndermeye. Arz edilen kişinin eşkali tarif oluna.

Zuema ve erbab-ı timardan bizi seferde veya hazerde fevt olup, kılıca kadir veya sabî oğlu varsa kebirleri 3 nefere oğlu rağbet ederse ona verile, 3 den ziyade ise 1/5 verile. 1 oğlu var ise tamamen ona verile. Kanun evvela reşide sonra reşid-i ahar kimseye verilmek kat'a caiz değildir. Evvela sefere münhasır olmak kanunu kavi olup eğer evladı zükûr-ı olmayıp seferde fevt olmuş ise seferde yanında mülazemet ile mevcut kardeşi var ise kardeşine verilmeyip seferde mevcut sancağının mülazımı evveline arz ideler. Eğer

hazerde fevt olup veledi zükuru yok ise mülazemet olan kardeşine ve kardeşi yok ise mülazımı evveline tamamen arz edeler. Mülazım-ı evvel rağbet etmez ise saniye, sanide rağbet etmez ise salise ve bu siyak üzere verile.

Babası fevtinde üzerinde dirlik bulunan oğluna verilmeyüp, kardeşine, kardeşi yok ise mülazımına verile. Babası fevtinde ahar diyarda bulunan oğluna gönderile ve gelinceye değin mahsülüne tağriz itmeye.

1191 Şabanı tarihinden itibaren tevcih olunacak zeamet ve timar eshabı, sancağında sakin olmazlar ise zeamet ve timarları mülazemete arz oluna, bu makule kimseler yoklamalarla haber alınıb ve mülazımlar gelip Asitanede divan-ı hümayunuma arz idüp, bu hususa aykırı tutum sergileyen alaybeğler ve sancakluya ceza tertib oluna. Sancaklarında şöyle mevcut bulunalar, bir mahalle memur oldukları vakitte 20 güne dek alaybeyi bayrağı altında at, alat ve pusatlarıyla azimete kadir olalar. Savaşta yararlılık gösterenlere İstihkakına göre 1000 akçeden 6000 akçeye ve daha ziyadeye kadar yedlerine terakki verile. Rüşvet ile tekaid olur ise tekaid eden ve alay beğinin dirliği haber verene verile. Tekaid yarar ise Eşkinci arz ideler.

Alaybeğiler mülazemet arzından gayri her ne arzı verdiler ise, zeamet ve timarın sancaklusu beyninde meşhur ve mutevatir olan hasılın aşırı miktarı arz akçesi alalar. Mesela 500 hasıl meşhur ise 50 kuruş arz akçesi alınsın.

Hacc-ı Şerife gidenlerden ve umur-ı mühimme için ahar mahalle emr-i şerifle memur olanlardan maadının kaydına şerh verilmeye. Züema ve erbab-ı timardan birisi gene maslahatları için Asitane-i saadete ve ahar mahalle gitmek iktiza eylediğine alaybeyinden izn-i müşir arz olmadıkça gitmek caiz olmaya ve alay beğler bu makule arzlardan bir akçe almaya. Vüzera-yı izamın kadimisi üzere 5 nefer defterlüsü olup ziyade olmaya.

Alaybeği arzında hata varsa, derterhanede tefehhüm olursa sehven derkenar olunup tahvile vardukda divana ketb ve daima dikkat oluna. Eğer şuruta muğayir durum reisü'l-küttab tarafından anlaşılır ve reisü'l-küttab dahi vezir-i azama arz idüp ol makule alaybeyinin cezası tertip oluna. Bu nizamdan zerrece taviz verilmeye. Alaybeyi arzı olmaksızın mahlül zeamet ve

timar arz-ı hal ile ahara tevcih olunur ise tahvili yazılmayıp şurutu üzere alaybeyi arzı ile evladı yahud kardeşi veyahud mülazımına virile.

Evasıt-ı Şaban 1191 (K.Ş. 7 Ramazan 1191)

Belge 64:

Amasya kadısı ve Hacı Abdülkadir Ağa'ya tayin olunan mübaşir ma'rifetiyle mürafaa ve sıhhat ve hakikatı ilam olunmak deyu Erzurum-Trabzon Valisi ve Kars canibi seraskeri Ali Paşa'nın buyrulduşudur.

Belge 65:

Seyyid Ali isminde bir kişi dağa oduna gittiğinde zevcesi hamama gider. Hamamın camı bir uşak tarafından kırılır. Kırığı o an hamamda olan mahkeme katibi Ahmet Efendi'nin eşinin ayağına batar. Bunu Seyyid Ali'nin kızının yaptığını sanarak sabi kızını dövmeğe başlar. Kızını korumaya gelen eşini dahi döver. Bu kavgada zevcesinin kulağı sağır beli tutmaz olur. 3 aydır cemi azası tutmaz oldu ve bir çocuk düşürdü. Hak icrası olunması için padişaha arz ediyor. (İncelediğimiz defterde bu kayda cevap olacak bir belge yoktur) (15 Ramazan 1191)

Belge 66:

Karahisar-i Şarki Sancağında Parça nam karyede sakin olan Molla Hüseyin bin Veyis Bey, İstanbul'dan vilayetine azmen, Amasya civarında vefat eylemeğın varisi zahirde olmadığından terekese beytü'l-male kabz olundu. Kabza memur Salih Efendi İbni Hacı Mehmed'dir. Eşyalar sük-ı sultanide müzayede ve furuht olundu. Emin-i merkum yedine teslim olunan metrukat defteri

Emval ve nukud 1261

Masraf 846

415

Sonra müteveffanın oğlu Es-seyyid Hasan, kendisi ve annesi Hatice binti Ahmet adına meblağ-ı mezburu emin elinden ahz u kabz eylediği bu mahalle kayd olundu.

Belge 67:

Divan-ı Erzurum'dan sadır olan bu buyruldu, kethüda Abdullah Ağa ile irsal olunmuştur. Masarîf-ı vüzerayı mürur eylediği kaza virüp ahar kazaya tahmil olunmamak ve eda-yı umur-ı memleket ayan nasb olunmak babında El-hac Ali Paşa'nın buyruldularıdır.

Belge 68:

Divan-ı Rum'dan Amasya Sancağı kadılarına buyruldu. Umur-ı kaza, mechul ve namünasib kimselerin eline geçmiştir. Bu yüzden Kethüda Abdullah Ağa, bu işi tanzim ve her bir kazaya muhtar-ı ahaliden birer ayan nasb olunup, umur-ı vilayet ve umur-ı saire ile meşgul ola, mechul kimseleri karıştırmaya. 7 Şevval 1191 (K.Ş. 20 Şevval 1191)

Belge 69:

Canik-Amasya-Niksar ve Öz nahiyesi kazalarının kadıları-naibleri-zabitan-ayan'a hitaben. Taşabad-Karayaka Irak kazaları ahalilerinden terk-i vatan edip kazalarında olan varsa zabitler vasıtasıyla kaldırıp evvel yerlerine gönderesin deyu buyruldu. 22 Şevval 1191 (K.Ş.: 25 Şevval 1191)

Belge 70:

Amasya Serdarlığı mektubu suretidir. Amasya kadısına Dergâh-ı Âli yeniçeri ağası Mehmet Ağa'dan gelen mektupda serdar olarak Abdurrahman Ağa tayin olunmuştur. (10 Zilkade 1191)

Belge 71:

Amasya'da Helkis mahallesindeki Ermeni taifesinden olup Ahabet veledi Kirikor nam zimmiye Amasya mahkemesine gelip müslüman olmak

ister. Fatıma ismini alır. Terbiyesinde olan 5 yaşındaki kızı Tahuki de ebeveynine teb'an Emine ismini aldı. (Gurre-i Zilkade 1191)

Belge 72:

Sofuzade Mahallesi sakinlerinden vefat eden Haşmi Siyah binti Abdullah'ın terekesidir. Kocasını gaib-i ani'l-belde olduğu için diğer vereselerin malları verilip kocası Esseyid Ali bin İbrahim hissesi hıfza kayyım nasb olunan Hafız Molla Ahmed'e teslim edilmiştir. Nakd 328 kuruş 8 pare . Eşyaların bedeli 164 kuruş 12 para.(Şevval 1191)

Belge 73:

Amasya mahallatı menzilciyan ahalilerinin avarız ve nüzülleri mukabelesince, Amasya ve Gerede menzil-i narhıl akçesine dair emirdir. Gerede menzili için 444 kuruş 53 akçe, Amasya menzili için 474 kuruş .

15 R.Ahir 1191 (K.Ş. 13 Zilkade 1191)

Belge 74:

Yeniçeri serdarlığı emridir. Bu emir Anadolu'nun sol kolundaki kadılar, naibler, yeniçeriler, ocak ihtiyarlarına hitaben yazılmıştır. Kastamonu, Gedeğra, Merzifon, Zeytun, Karahisar-i Şarkî, Niksar, İskefser, Ladik, Amasya, Kargı, Kayseri, İskilip, Tosya, Bartın, Zağferan Yolu kazaları. Bila mektup, serdarlık nasb olunanlar 3 ayda bir def'a mektupları tecdid ettire. Caizatları memura teslim oluna. Bu hususa ocaktan 5. Bölükten El-hac Ali Çavuş mübaşir tayin oldu. Evâhir-i C. Ahir 1191

Belge 75:

1191 senesi Rûz-ı kasımdan Rûz-ı hazere varınca 6 aylık Amasya menzilhanesi Ocaklık 451 kuruş, umur-ı menzil için 5000 kuruş tahsili tevzi defteridir. Menzilci İbrahim Ağa (28 Zilkade 1191)

Mahallat	2732
Ezine	822
Akdağ	710
Hakala	348
Geldikalan	387
	<hr/>
	5000

Belge 76:

Amasya'da Köprübaşı Camii Şerifi'nde Hatip Es-seyyid Ali Efendi'nin beratıdır. Köprübaşında vaki merhum Hüseyin Ağa Camii şerifinde yevmi 1 akçe vazife ile hatip olan Es-seyyid Hasan fevt oldukda oğlu mevlana Es-seyyid Ali Halife diyar-ı aharda imamet hizmetinde iken ecanibden Ebubekir nam kimse hilafı inha kendi üzerine inha ettirip, Ali Halife'nin itirazı üzerine ona verildi. 27 C.Ahir 1191

Belge 77:

Amasya'da vaki Abdullah Paşa evkafı kura ve mezarı olmağın ve zaidin vakfından olmak üzere yevmi 4 akçe vazife ile nazır olan Es-seyyid Ahmet vefat edince yerine Hacı Bekir tayin olundu. Zevâid vakfından olmak üzere yevmi 4 akçe vazife ile mutasarrıf oldu. 22 Safer 1192

Bî Makam-ı Kostantiniye (K.Ş. 7 R.Evvel 1192)

Belge 78:

Üsküdar'dan Anadolu'nun sol kolundaki vüzera-mir-imiran Mirliva kapı halkının tayinleri ile ilgili ferman. Tezkeresiz, izinsiz ahar kapıya gidenlerin geri gönderilmesi isteniyor. Bu fermanı teyid eden bir sadaret mektubu da var. 6 Zilhicce 1191

Belge 79:

Asitane-i Aliyye'den Sivas canibine irsal olunan miri hazinenin Amasya menzilhanesine salimen irsal olduğu kaydı. Hazine 5 yük. (3 Muharrem 1192)

Belge 80:

Kırım topraklarına saldıran Ruslara karşı ordu tertibi emridir. Bolu-Kastamonu-Karahisar-i Şarkî-Canik-Sivas ve Anadolu'nun sol kolunda vaki kazaların kuzad-nüvvab ve ayanlarına hitaben. Sivas ve Trabzon valisi ve Kırım canibi Seraskeri El-hac Ali Paşa –Turnacıbaşı El-hac Numan asker toplamakla görevli. Bir taraftan da Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa donanmayı hazırlıyor. 40000 kişilik bir ordu tertip ediliyor. Evahiri Zilhicce 1191 (K.Ş.: Gurre-i Muharrem 1192)

Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım Osmanlı Devleti'nden bağımsız hale gelmişti. Ancak Rusya'nın bu bölgede gözü vardı. Sıcak denizleri ulaşmak için gerekli üstü. Osmanlı Devleti. Rusya'nın anlaşmaya aykırı tutumunu bahane ederek ordu tertibine başladı. Ocak 1778'de bir toplantı yapan Osmanlı Hükümeti Sivas ve Trabzon Valisi Hacı Ali Paşa emrine donanmadan bazı gemiler verilerek Kırım Seraskerliğine atandı. Rusya Osmanlı Donanmasını Karadeniz'de batıracağını ilan edince Hacı Ali Paşa ve Gazi Hasan Paşalar savaşı göze alamayıp (Padişah'tan kesin emir verilmesini talep ettiler. Padişah savaş taraftarı idi. Ruslara karşı bunca hazırlık yapıp savaşmadan dönmek, Rusların cesaretini artıracak, çerkez, abaza ve diğer bağlı halkların ümitlerini kıracaktı. Ancak Osmanlı Devleti savaştan vazgeçti ve Fransa'nın aracılığı ile Aynalı Kavak tenkihnamesi adıyla da bir antlaşma yapıldı.⁹⁷

Belge 81:

Kırım ordusunun zahire ve mühimmatını tahmili için Amasya Sancağından ve kazalarından Dergâh-ı Muallam gedüklülerinden Ahmed'in mübaşeretleriyle 150 mekkâri deve talep olunur. 24 Zilkade 1191 (K.Ş. 29) Muharrem 1192 Ferman-ı ali mantukınca Sadrazamın te'kid mektubu vardır.

⁹⁷ Yşar Ali Yücel Ali Sevim, A.g.e.,C.IV, s.69

Belge 82

Kırım Seferi için talep olunan 150 mekkâri devenin Amasya kazalarına tevzi defteridir. (28 Muharrem 1192)

Belge 83:

Trabzon ilhakıyla Sivas valisi ve Amasya sancağı mutasarrıfı El-hac Ali Paşa'nın Liva-i mezburdan mal-ı miri itibar olunan hazeriye ve seferiye bakayaları tahsil ve tevzi'ine buyrulduklarıdır.

90 senesi hazeriyyesi 3000 kuruş

91 senesi Seferiyyesi 5118 kuruş

8118 kuruş

1192 senesi 16236 kuruş. (K.Ş. 5 Safer 1192)

Belge 84:

93 Belgede anlatılan 16236 kuruşluk bakayanın kazalara tevzi defteridir.

K.Amasya :3509 Varay:544 Gedeğra:2757 ZünnûnAbad 837

Ladik:1343 Gümüş:1371 Havza:1712 Zeytin:1165

Gelkiras:739 Merzifon:2015 Merzifon Abad:739

Belge 85:

İsmail canibi seraskeri Vezir Abdullah Paşa zehair ve mühimmat nakli için Kastamonu-Çorum, Amasya ve Canik kazaları kadıları mekkâri deve matlubu buyruldu.

Amasya: 150 Çorum:70 Canik:50 Kastamonu:(Okunmuyor) 11
Muharrem 1192 (K.Ş. 17 Safer 1192)

Belge 86:

Adalet Emiridir. Üsküdar'dan Anadolu'nun sol kolu nihayetine varına yol üzerinde vaki vüzera mir-i miran, kuzad, mütesellim voyvoda, ayan ve zabıtana hitaben yazılmıştır.

Bolu Kastamonu ve sair yerlerden terk-i vatan edenlere terki illetin ne olduğu sorulduğunda idarecilerin zulmünden ihbar ederler. Bu yüzden tenbih gayesiyle her birileriniz bu adalet name ile amel idesiz. Emirlerime muğayir hareketten mücanibet gösteresiz. Buna cesaret edenleri men ve tarafıma ihbar ediniz. Evasıt-ı Şehr-i Şevval 1191 (K.Ş. 24 Muharrem 1192)

Belge 87:

1190 senesi bedel-i sancak 3 senelik mal-ı miri ve masaríf-ı belde salyanesidir. 1191 senesi Cemaziyelevveli guresinden 1192 senesi Saferi nihayetine varınca masaríf-ı Amasya'nın tesbit ve tevzi defteridir. (Selh Saferül-hayr 1192)

Mahallat	6846
Ezine	2562
Akdağ	1305
Hakala	789
Geldikalan	908
	<hr/>
	12411

Belge 88:

Amasya'da İsmihan Hanım, Kur'an tilaveti için vakfelediği 2 dükkanın mütevellisi olan El-hac Abdülgani, oğlu Mustafa lehine feragat ve kasr-ı yed eylemiştir. (2 Safer 1192)

Belge 89:

Kürt oğlu Hacı Mustafa'nın defteri suretidir. Fahrettin Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Hacı Mustafa bin Ali'nin tereke defteridir. (15 R.Evvel 1192)

Belge 90:

Meşhed'den Asitane'ye gelen Mehmet ve Rıza ve 2 adamı vel-yevm İznikmid'de olan Hakim İsmail bu defa mahallerine iade olunmaları için Üsküdar'dan Erzurum'a kadar yol üzerinde bulunan görevlilere hitab olunan bu ferman bu mahalle işaret olundu. Evasıt-ı Muharrem 1192 (K.Ş. 3 R.ahir 1192)

Belge 91:

Elçibey ve dairesine beher kazadan verilmek üzere adet-i tayinat-ı rûz-i merre:

Nân-ı aziz:50	Lahm-ı ganem:50	Kuzu:2	Pirinç:20	
Revgan-ı Sade:8	Asel:4	Baharat-ı mütenevvia:1	Şem'i asel:2	
Şem'i Revgan:2	Kahve:2	Sabun:1	Sebze:3	Dakik:5

11 R.Evvel 1192 (K.Ş. 3 R.Ahir 1192)

Belge 92:

Amasya kadısına fermanıdır. Nefs-i Amasya'da malûm miktar mahallat-ı avarız ve nüzülleri menzilhane ocaklığı olduğundan 1192 senesine mahsub olan avarız ve nüzülleri tahsili emri.

Avarız hane: 150 akçe

Nüzül hane: 130 akçe

Bu hususta Sivas ve Trabzon Valisi Canik muhassılı, Kırım canibi Seraskeri El-hac Ali Paşa'nın buyruldukları vardır.

Belge 93:

Çizmecî Abdurrahman'ın eşi Zahide'nin terekesidir. Pervanebeğ Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Zahide'nin zevcinden başka varisi yok. Bu yüzden malın nisfı eşine, nisfı aharı beytül-male kaldı. 123 kuruş beytül-mal emini Saatçi-zade Es-seyyid Salih Efendi bin Hacı Mehmet. (8 R.Ahir 1192)

Belge 94:

Ahmed Mikdat Paşa'ya 3 tuğ ile eyaleti Sivas tevcih ve ihsan olduğuna buyruldukları. Ahmed Mikdat Paşa^{ya} Divan-ı Rum'dan Tatar Ağası Abdurrahman Ağa ile gönderiliyor. 11 R.Ahir 1192. (K.Ş. 25 Rebiülahir 1192)

Belge 95:

Devehane Mahallesi sakinlerinden Es-seyyid Süleyman bin Mustafa bin Abdullah ile Gökmedrese mahallesinden kocasının (Uluslu Kara Mehmet bin Abdullah) vefatı ile varise olan Şerife binti İbrahim arasındaki menzil davası.

Mustafa bin Abdullah 15 yıl önceölür oğlu Süleyman küçük olduğundan Uluslu Kara Mehmet bin Abdullah sahiplenir. Kara Mehmet ölünce Süleyman evi geri ister. Şerife vermek istemese de mahkeme ahalinin şahadetleri ile menzili Süleyman'a verir. (2. R.Ahir 1191)

Belge 96:

1192 senesi Rûz-ı hazerinden Rûz-ı kasımına varınca 6 ayda Amasya menzilhanesi Es-seyyid İbrahim Ağa'ya tefviz olundu. Umur-ı menzil için 5000 kuruş mahallat ve nevahi-i erbaa'ya tevzi defteridir. (22 C.Evvel 1192)

Mahallat 2732 kuruş

Ezine 822

Akdağ	710
Hakala	348
Geldikalan	387
	<hr/>
	5000

Belge 97:

Belgede Geldikalan nahiyesindeki Cihan Hatun Vakfı ile ilgili bilgiler var ise de belge okunmaz haldedir.

Belge 98:

Amasya Şehrî Emîni Zeynel abidin oğlu Ali Efendi azl olunup yerine kaymakam olan Ali Efendi bin İbrahim Senevî 250 kuruş ücret ile 1192 senesi C. evveli gurreinde emîn-i şehir nasb ve tayin olundu.

Belge 99:

1192 senesi imdâd-ı Seferiyye'den Liva-i mezkura kazalarına tevzi ve taksim ve cem'u tahsile gelene eda eylesiz deyû Divan-ı Rum'dan buyuruldu. 15 C.Evvel 1192 (K.Ş. 15 C.Evvel 1192)

Belge 100:

1191 senesi Sivas Valisi Abdülcelil zâde Süleyman Paşa'ya verildiği halde halka tevzi edilmeyen hazeriyyenin taksid-i sanisi 1823 kuruş 48 akçe . 1192 senesine mahsub Ahmed Mikdat Paşa'ya imdad-ı Seferiyye ve masarîf-ı müteferrikanın tevzii . Cem'an yekün 10.287 kuruş. (16.C.evvel 1192)

Belge 101:

1191 senesi imdâd-ı hazeriyyesinin 2. taksidi, 1192 senesi imdâd-i seferiyyesi ve Amasya kazasının masarîf-ı müteferrikası cem'an 6168 kuruş taksim defteri (28 C.Evvel 1192)

Belge 102:

Bozahane Mahallesi'nde İram Zimminin kız kardeşlerinden aldığı hisselerine verilen hüccettir. Alınan hisseler menzile ait 150 kuruştan 300 kuruştur. (18 Şevval 1191)

Belge 103:

Çökçe Mahallesinden Kabakçı Ali'nin vefatıyla vereseleri nakden Ali'nin deynini ödemeyince malümu'l- hudud bağı 132 kuruş bahasına zimmi Sevad-ı veled-i Eyan'a satış hücceti. (gurre-i C.Ahir 1192)

Belge 104

Amasya sancağında Gümüş me'a Hacı Köyü Kazası'nın salyanesi nizamına verilen hüccettir. 1160 senesinde sadr olan emr-i alişan mücibince vaki olan tekâlifler 2'ye bölünüp bir yarısı Gümüş diğer yarısı Hacı Köyü ödeyeceği baş muhasebeye kayd olundu. Ancak Gümüş ahalişi zaif , Hacı Köyü ahalişi kuvvet ü kudreti yerinde olduğundan bundan böyle umur-ı kazaya dair masarîf ve tekâlif bi'l-ittifak ne hisab olur ise 4/10 ünü Gümüş, 6/10 'sı Hacı Köyü ödemesine hüccet verildi.

Amasya Kadısı İbrahim Gümüş me'a Hacı Köyü Kadısı İbrahim. (25 Cemaziyelevvel 1192)

Belge 105

Divan-ı Rum'dan Amasya Kadısına mütesellim Abdullah Ağa, Serdar Ayan, voyvoda, Hacılar hitaben matlub olan Şeteran isticaline buyruldu. Sivas mütesellimi dergâh-ı âli Serbevvabin Hacı Ali 18 C.Ahir 1192 (K.Ş. 27 C.Ahir 1192)

Belge 106:

Sivas mütesellimi El-hac Ali'nin zahire isticali mubayeat buyruldu. Kırım ordusunun tayinat-ı rûz-ı merreleri için kazalarına isabet eden zehairi, mübaşir tatarı eda ve teslim eyleye (23 Recep 1192)

Belge107:

Bazı mahallerin muhafazası için Sivas Eyaletinden asakirin tayinat-ı rûz-ı merreleri için hinta ve şair taleb edilmektedir. Bu hususa mübaşir Dergâh-ı Mualla kapıcı başlarından el-Hac Hasan'dır. Bundan Amasya Sancağı'na isabet eden 13000 kile hinta ile 20000 kile şairdir. Bedeli hemen ödenecektir. Bir an evvel cem' ve sevahil-i Bahr-i Siyah'tan uygun bir iskeleye nakledile. 2 R.Evvel 1192 (K.Ş. 2 Recep 1192) Mucibince hâla Sivas mütesellimi serbevvabin-i dergâh-ı Ali Ağa'nın te'kit buyruldukları vardır.

Belge 108:

Kırım ordusu askerlerine tayinat-ı rûz-ı merreleri için Amasya Sancağına isabet eden miktarın kazalarına tevzi defteridir.

Belge 109

1174 tarihinde eda olunmayıp aynen baki kalan devenin tahsiline emirdir. Liva-i Amasya'dan mubayaası matlub olan 70 adet deve beheri 85 kuruştur. Bedel 5950 kuruş 21 C.Ahir 1192 (K.Ş. 3 Şaban 1192)

Belge 110:

1174 senesinde Cebbar zade Ahmet Paşa'nın marifeti ile ba emr-i ali Sivas'tan matlub olunan 100 kadar deve defterhaneye kayıtlı olup bedeli ödenmediğinden Amasya Sancağına isabet eden 70 devenin beheri 85 kuruştan 5950 kuruşun tevzi defteridir. (3 Şaban 1192)

halktan alınıp tekâliflerine takas edilmeye. Bu ferman 5. Bölüğün Kethüdası İbrahim Çavuş ile irsal olundu. 11 Recep 1192 (K.Ş.28 Şaban 1192)

Belge 112:

Pamuk Bedeli Rayici:

Atılmış Pamuk- Batman-1 Kıymet-7 buçuk kuruş 8 para

Atılmamış Pamuk-Batman-1 Kıymet-6 buçuk kuruş

Belge 113:

1192 senesi Recebi guresinden 65 dirhem nan-ı aziz 1 akçe Kiziroğulları dükkanı- Şamlarlı Kel İsmail, Ağılıcı oğlu Mustafa, Ağılıcı Ömer

Belge 114:

Atılmış pamuk 1 batman 9.5 kuruş

Atılmamış pamuk 1 batman 8 kuruş

(12 Safer 1192)

Belge 115

Amasya'da harir çekenler yiğitbaşları Cüneyd Mehmet Beşe ile birlikte yevmiye tesbiti için mahkemeye gelirler.

Nanlı: 8 pare

Nansız: 10 pare (23C.Ahir 1192)

Belge 116

Umur-ı vilâyete ittîfak-ı ârâ ile Hacıyân-ı beldenin isimleri:

Hacı başı Sarı Ahmet Zade Es-seyyid Hacı Ömer Ağa, Avukatlı-zade Hacı İbrahim Ağa, Hacı Bilal oğlu Seyyid Hacı Ahmet Ağa

Basmacı Hacı Mustafa Ağa, Molla Halil oğlu Hacı İbrahim Ağa, Göztaşoğlu Ebubekir Ağa, Keklikoğlu Hacı Ali Ağa, Hamamcı Hacı Derviş Ağa, Arap Hüseyin Zade Seyyid Hasan, Göztaşoğlu Mustafa, Hacı Lutfullahoğlu Hacı Osman Ağa

Belge 117:

Amasya'da kassablık taahhüt edenlerin isimleridir: 27.R.Evvel 1191 der rûz-ı Hazar R.Ahir 1190

Tuzsuz oğlu Hacı Halil, Hacı Musa oğlu Mustafa, Tüfenkçi oğlu Hacı İbrahim, Agah Zimmi ve Karındaşı Musail, Mitros oğlu zimmi ve ortağı Uzun oğlan, Kirkor zimmi, Sağır Pazarı'nda Çörekçi Hanuk ve ortağı Abraham, Yeğen oğlu Hanında Çörekçi Kel Avrik,

Kassab-ı Sağır: Hacı Ahmet, Deli Osman, Taşbirün oğlu Zimmi

Belge 118:

Sefer dönüşü Amasya'da vefat eden sipahi zümresinden ve Bolu'nun Göl karyesi sakinlerinden Hüseyin Efendi oğlu Mustafa'nın eşyası beytü'l-mâle teslim olundu. (15 Ramazan 1191) 1 Re's bargir, nukud akçe:3, Kızılaba

B.57 NOLU AMASYA ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEKİ BELGELERİN İHTİVA ETTİĞİ KONULAR

Hicri 1192-93 ve 94'ün çok az bir bölümünü içeren bu defter M.1778-79-80 yıllarına mukabildir. 111 sayfa belgeden oluşmuştur. Boş sayfalara, bu defterde de rastlanmaktadır.

Belge 1

Bu belge üç bölümden oluşup yalnızca Amasya Kadılığına Mehmed Şakir Efendi'nin tayini anlatılır. Mehmed Şakir Efendi Amasya kadılığına tayinini gerçekleştiren Anadolu Kazaskeri İmam-ı Evvel-i Şehriyârî Mehmet Emin Efendi'dir.

Belge 2:

Amasya Sancağı Alaybeyi Seyyid Ömer Bey'in arzına karşı gönderilen timar tevcih beratıdır. Söz konusu timar Arguman Nahiyesi'nde Kıranlı Karyesi ve gayride 11900 akçe timar Dikrandaş'a ait olup Dikrandaş fevt olunca yeri mahlül olmağın Seyyid Hasan bin Ahmet'e tevcih olundu. (23 Recep 1192)

Belge 3:

Üzerinde açıklayıcı bir ifade olmaksızın bazı kişilerden alınan tüfenklerin kaydıdır.

-Cebahaneci Üstad Ömer'den makbuz tüfenk 1 adet

-Tablacı oğlu Hüseyin'den makbuz eslimiyehane kaval tüfenk 1

-Köyceğiz'den Aşık Bekir oğlu Hüseyin'den makbuz Gümüşlü 14 bilezikli eslimiye hane kaval tüfenk 1 adet

-Gökmedrese mahallesi orta başı Mehmet'ten Gümüşlü hane tüfenk 1 adet

-Temenna mahallesinden Tanik oğlu Halil'den makbuz Simli şeşhane kaval tüfenk 1.adet

Şamicede Esir Aliden makbuz Şeşhane sim bilezikli

tüfenk 1.adet

Sülü Alemdardan makbuz 14 bilezik Simli şeşhane tüfenk

eslimiye hane 1.adet.

Belge 4.

Divan-ı Rumdan gelen bu buyruhduda Erzurum valisi Kırım canibi seraskeri için zehairin sevahil-i Bahr-i Siyah'dan en münasib iskeleye irsali

Daha önce eyalet-i Sivastan matlup olan 400 mehari mekkâri deve isticolidirki amasya sancağına 54 deve Amasya kazasına 8 buçuk deve isabet eder.bunun herbiri 70 kuruştan bedeliyyeleri

Ruz-i hazeriyye: Ruz-i kasımdan ruz-ı hazere kadar 6 aylık geçen dönemin imdad-ı menzil tevzi ve tahsili buyrulmaktadır. (15 Zilkade 1191)

Belge 5:

Masrafı beldenin tevzi defteridir .

1191 senesinde fermân-ı Âli ile buyrulan 11 deve bedeliyyesi ve hizmeti, şehir Kethüdası için, tahsildariye, hizmet-i mubaşiriye, harac-ı defter, eminiye, kalemiyye, min haysul-mecmu 4795 kuruş 25 (Zilkade 1192)

Sözkonusu giderlerin şehir mahallatına ve nahiyelere tevzi ve takrimi

Mahallat	2635 kuruş	
Ezine pazarı	993 kuruş	
Akdağ	503 kuruş	
Hakala	303 kuruş	
Geldikalan	371kuruş 4807	Es-seyyid Mehmet Şakir el kadı-i bi medine-i Amasya

Belge 6

Amasya'da Helkis mahallesinden olup sefer avdetinde Soğucak kalesinde vefat eden kal'a içinde bulunan Camii Şerifin hemen girişinde ve sağ tarafa gelir mahalde Sultan oğlu Tohtamış Giray'ın merkad-i naşi tarafına defn olunan Kırmacı zade Es-seyyid Mehmet Efendi'nin defteri kassamıdır. Mehmet Emin Efendi bin El-hac Ahmet Efendi'nin bıraktığı emvalin bedeliyyesi 8000 kuruştur. Borçları ve mahkeme masrafları, defn harcamaları

çıkınca 1537 kuruş geriye 6462- kuruş kalır ki bu da eşi Asiye kardeşi Abdullah kızları Emine ve Ayşe validesi Name'ye taksim edildi.

Belge 7:

Seyyid Mehmet Emin Efendi bin El-hac Ahmet Efendi'nin kızı Aişe için vasi tayini ve babasından miras kalan malların tesbiti. Aişe'nin vasi-i muhtarı: Seyyid Ahmet Efendi bin El Hac Mehmed Efendi'dir(müderristir). Öldüğü zaman Mehmed Emin Efendi'nin yanındadır. Onun vasiyet ve vesayetini ilgililere tebliğ etti.

Belge 8:

Kırmacı Zade merhum Seyyid Mehmed Efendi'nin vereselerinden, kardeşi Seyyid Abdullah'ın yedine verilen mirastan ibralarına hüccettir. Kadı-î Amasya Mehmet Şakir. Abdullah yeğeni Aişe'nin vasiyeti üzerine hak iddia etsede bu kabul edilemez. Bu belgede Abdullah'a kalan mallar yazılmıştır. (Gurre-i Zilkade 1192)

Belge 9:

بوكرافى Karyesinin hüccetidir. Merzifon Veli Hafız, şehir kethüdası Molla Hüseyin'in vereselerine vasisi çiftliğin tebiye hüccetidir. Merzifon'lu Hafız Hüseyin bin Abdullah Merzifon'da mütemekkin ancak Gelkiras Kazası sakinlerinden olup iki evlidir. Vereselerine mal taksimi. (Belge silik olduğundan birçok kısmı okunamıyor.) (10 Zilkade 1192)

Belge 10:

Hacı Yusuf oğlu Deli Abdullah'ın validesi'nin vesayet hüccetidir. Pervane Bey Mahallesinde sakin olan Hacı Yusuf bin Abdullah vefat edince üç büyük oğlu kalır. Ömer, Ali, Abdullah. Abdullah zihni yönden özürdür. (Belgede mecnun diye ifade edilir) Bu yüzden annesi Fatıma binti Mehmet oğlunun umuru hususi için vasi tayin edilir. (20 Şevval 1192)

Hacı Yusuf'un oğlarından Ömer, 56 defterde ve bu 57 defterde de ismine çokça rastladığımız Amasya Sancağı Alaybeyi Seyyid Ömer'dir.

Belge 11:

Molla Halil oğlunun Hacı Yusuf oğlu vereselerinden aldığı dükkanların hucctidir. Molla Halil oğlu Hacı İbrahim 8 adet dükkanı 1850 kuruş değerinden almıştır.

Serdar Hanı karşısında	2 bab	350 kuruş	
Serdar Hanı kurbünde		150 kuruş	
İbadullah Sukunda	1 bab	200 kuruş	
İbadullah Sukunda	1 bab	150 kuruş	İpçi Dükkanı
Sinan Hamamı Karşısında	1 bab	350 kuruş	Helvacı Dük.
Aşağı Pazarda	1 bab	300 kuruş	Arpacı Dük.
Aşağı Pazarda	1 bab	150 kuruş	
Hoca Ali oğlu Ali Efendi	1 bab	200 kuruş	Kebapçı Dük.
Halil Paşa mülkleri arasında			

Cem'an 1850 kuruş (18 Zilkade 1192)

Bu satış Hacı Yusuf'un 4500 liralık borcunu ödemek için yapılır.

Belge 12:

Hacı Yusuf oğlu diye meşhur olan Ali Efendi'nin (merhum) deyûnu için satılan hane, dükkan, bir bağ ve eşyayı alan Seyyid Mehmet Emin bin Hacı İbrahim yedine verilen hüccettir.

2 bab dükkan, Aşağı Pazarda Hallaçlar sukunda halaç dükkanı
200 kuruş

- Bakircılar sukunda nısfı kalaycı dükkanı 100 kuruş
 - Pervane Bey Mahallesinde atik menzil 500 kuruş
 - Dutluk bağ bir kıt'a 1500 kuruş
 - Eşya-ı mütenevvia 500 kuruş
- Cem'an 3800 kuruş (20 Zilkade 1192)

Belge 13:

Hacı Abdülkadiroğulları'nın Hacı Yusuf oğlu Ali'den alacakları olan borcu bilmuzayede aldıkları Karaseki ve Meydan bağlarına huccettir.

Hacı Abdülkadir oğlu Mehmet ölünce onun yerine oğlu Osman vereseler adına borcu tahsil etmektedir. Bu borç ne şekilde alınmıştır? Hacı Ali Efendi 1187 senesinde vaki sefer için kendi malından 500 süvari tertib ve techiz eder. Bu sırada Abdülkadir oğlu Mehmet'ten borç alır. Sefer sonrası ödemeyi teahhüt etti ise de ödeyemez.

Karaseki bağ 2400 kuruş

Karaseki bir böcekhaneyi havî Dutluk bağ

Meydan bağ 2029 (14Şevval 1192)

Bu belgede alaybeyi Seyyid Ömer Bey'in kardeşi oğlu Ömer'e vasi-i mensub olduğu kaydedilir.

Belge 14:

1192 senesinde Rûz-ı kasımından Rûz-ı hazerine kadar umuru menzil için ocaklık 450 kuruş ve 5000 kuruşun tevzi defteridir.Menzilci Göztaşoğlu Ebubekir Ağa ile Hacı İsmail.

Mahallat	2732
Ezine	822
Akdağ	710
Hakala	348
Geldikalan	387
	<hr/>
	5000

Belge 15:

Amasya'da Çökçe Mahallesi'nden müteveffa Ak Mehmet oğlu Seyyid Abdülkerim Efendi bin Hacı Osman Efendi merhumun mal-i mevruseleri Orman bağında olan bağları zaruret-i deyn için kebir ve sağır vereseleri tarafından Amasya'da Üçler Mahallesi'nde Taşabadî Seyyid Hacı Mehmed oğlu Seyyid İsmail'e satıldığına dair verilen huccettir. (20 Zilkade 1192)

Belge 16:

Amasya'da Üçler Mahallesi sakinlerinden Seyyid İsmail Ağa bin ey-Hac Seyyid Mehmet Efendi, müteveffa babasından kalan ormanlıktaki bağından ve Sevincer karyesi önündeki 2 kıt'a Dutluk'tan ve karye-i mezkurda olan üzümlük bağdan çiftliğin damlarından ve Armutluk bahçeden 24 sehinden 7 sehmini kardeşi Seyyid Ahmet Efendi'ye verdiğiine dair virilen huccet sûretidir. (10 Zilkade 1192)

Belge 17:

Hakala Kazası'nın Alevî(Ülvî) karyesinden Şam'dancı Ebubekir Ağa bin Abdullah vefatıyla sulbi sağır oğlu Ali'ye Göztaşzade Ebubekir Ağa bin Hacı Ali'nin vasilik huccetidir. (20 Şevval 1192)

Belge 18:

Şamdancı Ebubekir Ağa bin Abdullah'ın sağır oğlu Ali için "Vasisi olduğum sağır-mezkûr Ali validesi terbiyesinde olduğundan nafaka ve kisveye muhtaç olmağla malından nafaka ve kisve bahası kibel-i şer'den farz ve takdir olunması bilvesaye matlubumdur" tarzında Göztaş-zade Ebubekir Ağa'nın arzı üzerine kible-i şer'den yevmi 30 akçe tayin olundu.

(Gurre-i zilkade 1192)

Belge 19:

Ulvi Köyü sakinlerinden Şamdancı Ebubekir Ağa'nın defter-i metrukesidir. Tek mirascı olan Ali bin Ebubekir Ağa küçük olduğundan ma'rifet-i şer' ile emvâli bey' olunup buraya kayd olundu.

1080 Bezzazistanda fûruht eşya-i baha

311 Nukut-akçe-altın-sim

30 Ahmed'den alınan

467 mahsulu baha

1000 furuht olunan hayvanat-ı baha

40 aynî olarak ikba olunan çiftlik eşyası

2928 kuruş

Mahkeme masrafı ve birtakım borçlar: 1104 kuruş (evasıt-ı Zilkade 1192)

Belge 20:

Hanife binti Ahmet Efendi'nin Recep Mahallesinde bulunan malûmül hudud bahçe ve menzilin Molla Halil oğlu Hacı İbrahim Ağaya bey' hüccetidir. (23 Muharrem 1193)

Belge 21:

1192 senesinde Amasya menzilhanesinde menzilci olan Göztaş oğlu Ebubekir ile Hacı İsmail Ağa 5000 kuruşa iltizam ederken 1193 senesi rûz-i hazerine kadar 6 ay umuru menzil 4250 kuruşla yalnız Hacı İsmail kaldı. (15 Zilkade 1193)

Belge 22:

Hacı İlyas Mahallesinden Celberci oğlu Ali Beşe'nin oğlu Mehmet ve validesi Hamide binti Mehmet arasındaki mal paylaşımıdır. Celberci oğlu Ali Beşe ölünce zevcesi ve oğulları Mehmet ve Ahmet kalırlar. Ahmet dahi ölünce mezkur Mehmet annesinden kendisine düşen bütün emvali tamamen ve kamilen alır. (10 Şevval 1192)

Belge 23:

22. belgede zikrolunan Celberci oğlu Ali Beşe'nin zevcesi Hamide'nin Hacı İlyas Mahallesinden Sa'di Beşe'ye sattığı bağın hücceti (10 Safer 1193)

"Ömer Dede önü denilmekle maruf mevzide kain bir taraftan nehr-i kebir, bir taraftan tarik-i amm ve bir taraftan Kara Toros oğlu zimmi ve Serad oğlu Agop nam zimmiyen bağları ile mahdud bağ 400 kuruşa Sa'di Beşeye bey' olundu.

Belge 24:

Yenice Karyesinden Ömer bin Mehmet vefat eder. Deyni var fakat nakit parası yok. Bu yüzden nehri kebir Abdal oğlu Mehmet bağı, gedik oğlu Ahmet bağı ile mahdud bir böcekhaneyi havi Dutluk bağ Kirkor zimmiye 195 kuruşa

bey' olundu. Kirkor zimiye olan 155 kuruşluk borcu verilip 40 kuruş geri alındı. (18 Safer 1193)

Belge 25:

Amasya-Merzifon-Merzifon Abad-Ladik-Hacı Köyü Zünnûn Abad-Mecidözü ve Varay kazaları kadıları-naibleri, serdarları ayan, zabitan ve iş erlerine hitaben Erzurum mir-i miran'ının Salih Çukadarla gönderdiği buyruhdur.

Kargı Kazası ayanı Şeyh oğlu Ali Bey'in karyesini garet eylediği, İskilip Kazasından ba emr-i âli tertip ve matlub buyrulan mübaya-i zehairi vermediği, inayetlü Mehmet Paşa'nın mübaşirlerini def' eylediği, Bozok havalisinde ba emr-i âli buyrulan mekkâri devesini vermediği, Hüseyin Abad ve Bozok Sancağı havalisinde 500 süvari ile ihtilal etmekte olduğu mesmu'umuzdur. Zikrolunan kazaların hazırlıklı olması ve Şeyh oğlu Ali Bey'in adamlarına yardımcı olmaması emrediliyor. (K.Ş. 16 Safer 1193)

Belge 26:

Bolu ve Sivas sancaklarından talep olunan mekkâri develer ve bedeliyyelerinin afvı fermanıdır.

İsmail ordusu için Sivas Sancağı'ndan istenen 250 mekkâri ile Bolu Sancağı'ndan istenen 300 re's mekkâri deve ve bedeliyyeleri afv olunup, devletin zimmetinde olanlar halkın tekaliflerine takas edilecek. Mübaşirler geri çağrılıyor. 11 R.Evvel 1193 (K.Ş. 3 R.Ahir 1193)

Belge 27:

Nikabet mektubu sûreti kayıdır. Amasya ve Zunnûn-abad kazalarında kaymakam olan Mehmet Emin Efendi'nin fevti ile yerine 1193 R.Ahir guresinden müderrisin-i kiramdan Ahmet Efendi kaymakam nasb olur. Es-seyyid İbrahim. En-nakibül-eşraf

Belge 28:

İsmail ordusu için talep edilen şeteranın afvı fermanıdır. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında savaş ihtimaliyle talep edilen ancak savaş olmaksızın anlaşılması sonucunda(Aynalı Kavak Tenkihnamesi) Canik Sancağından matlub 50, Amasya Sancağından matlub 100 mehari ve bedelleri afv olundu. 11 R.Evvel 1193 (K.Ş. 14 R.Ahir 1193)

Belge 29:

Rusya ile savaş için serdar bayraklarının kuşadına emirdir. Bu işe memur Turnacı başı Mehmet'tir. Küçük Kaynarca Antlaşması'na uymayan ve Kırım işgale kalkan Ruslara karşı asker tertibi emridir. Bu emri getiren 5.Bölüğün çavuşlarından Ahmet Çavuşla gönderilmiştir.Yeni çeri Ağası İbrahim Ağa'dır. Amasya'nın sol kolu nihayetine varıncaya kadar kazaların sözsahiplerine hitaben yazılmıştır. Evasıt-ı R.Evvel 1193 (K.Ş. 22 R.Ahir 1193)

Belge 30:

Sivas ve Trabzon Valisi Ahmed Mikdat Paşa'nın padişaha arzına cevaptır. Bu emir Ahmed Mikdat Paşa ve Amasya kadısına hitaben yazılmıştır. Mir-i mirandan olup Amasya'da sakin iken vefat eden Yeğen oğlu Ömer Paşa'nın 6 nefer veresi var.

10000 kuruş emvâl ve hane-i baha

8400 kuruş borcu var

1600 kuruş

Yeğen oğlu Ömer Paşa'nın devletin zimmetinde kaydı yoktur.Bu yüzden devlet,eytamına ihsan olunur.

Bu emri getiren Sadrazam çukadarlarından Numan'dır. (14 R. Evvel 1193)

Belge 31

Salyane-i imdâd-ı hazeriyye ve bedel-i sancak başlığı altında 1192 senesini mahsub kayıt var ise de iptal edilmiş.

Belge 32:

Kuvay karyesi camii şerifi imametine Ali Efendi'nin beratıdır. İsmail mahlûlünden mutasarrıf olan Hüseyin nam kimse imamete rağbet itmeyüp terk-i hizmet olduğundan maada tadil-i erkandan bî-haber olmakla ref olunub imamet Ali Efendi'ye tevcih olundu. 22 Ramazan 1192 (K.Ş. 18C.Ahir 1192)

Belge 33:

Göztaş oğlu Mustafa Ağa'nın timar beratı.

نواہی Nahiyesininیا جب.....nam karyesi ve gayride 767 akçe timar tasarruf eden Abdullah veledi Ebubekir fevtinden sonra Mehmed'e verildi. Ancak Mehmet memur olduğu Bağdat seferine katılmadığı için elinden alınıp Seyyid Ömer arzıyla Sabıka Diyarbakır Valisi ve serasker Ali Paşa tarafından Mustafa 'ya tevcih olunmuştur. Mustafa 767 akçelik timarı 2 R.Ahir 1192 tarihiyle mutasarrıf oldu. (K.Ş. 17 Şaban 1193)

Belge 34:

Semerci zâde Hasan Ağa'ya serdarlık mektubudur.

Amasya Kadısına,

Eski serdar ref' olunup yerine 6. Bölükten Hasan Ağa nasb olundu. Gurre-i Recep 1193 (fi 9 Şevval 1193)

Belge 35:

Beyt-ül mal tezkeresi sûretidir. 1193 senesine mahsuben masarır tevzi defteridir. 25 R.Ahir 1193

Masarıf ceman 6008 kuruşun mahallat ve nahiyelere tevzi defteridir.

Mahallat	3315
Ezine	1245
Akdağ	233
Hakala	383
Geldikalan	436
	<hr/>
	6014

Belge 36

Salyane-i İmdad-ı Menzil. 1193 senesi Rûz-ı Hazerinden, Rûz-ı Kasımına varınca 6 aylık imdad-ı menzildir. 6 aylık 16,5 haneden ocaklık 450 kuruş umuru menzil ve 100 kuruş hizmeti mübaşiriye :4350 kuruş

Hacı İsmail Ağaya tefviz olundu. Meblağı mezkurun mahallat-ı şehir ve nevahi-i erba'aya tevzi defteri.

Mahallat	2388
Ezine	716
Akdağ	614
Hakala	299
Geldikalan	333
	<hr/>
	4351

Belge 37:

Bilal Ağa'ya Salurca Karyesi'nin malikâne beratıdır. Salurca Karyesinin mukataasının Rubu' hissesi mutasarrıfı Ahmet ölünce yeri mahlülü 1193 senesi seferül hayrın 28 günü Bilal Ağa'ya verildi. (2 Evvel 1193)

Belge 38:

Amasya'da emin-i şehir olan Ali Efendi bin İbrahim azl olunub yerine Torun İsmail Ağa bin İbrahim senevi 250 kuruş ücretle 1193 senesi mah-ı C.Ahir gurreşi şehremin nasb olundu.

Belge 39:

Keban'dan Üsküdar'a yol üzerindeki vezirler, mir-i miran, mevlana, kadılar, naibler, ayan-ı vilayet ve iş erlerine hitaben emri şeriftir.

Keban ve Ergani madeninden gelecek miri hazine mahalli mezburdan Üsküdar'a gelince hanginizin taht-ı kazasına dahil olurlur ise emin yerlere kondurup, gece gündüz bekledip salimen kazadan ulaştırıla.

27 Zilkade 1192 (K.Ş. Recep 1193)

Belge 40:

Amasya'da Üçler Mahallesi sakinlerinden Seyyid Hüseyin ve Seyyid Halil arasında anneleri Hatice binti Ali'den miras kalan menzil davası. Ev Seyyid Halil'e kaldı. (Evasıt-ı C.Ahir 1193)

Belge 41:

Anadolu'nun sol kolundaki vüzera, mir-i miran, kadı, naib ve zabitana hitaben emri şeriftir. Bu belgede ayân-ı vilayet seçimi ile ilgili konular vardır.

Bu belde ve kazada ayan olmak için hemen hakim-i kazadan, validen tezkere olmak yeterli değildir. Çünkü bu tür tayin olunan kimseler emirlere muğayir harekette bulunabilir. Salyane toplarken halka zülm edebilirler. Bu

yüzden ayan-ı nasb için ahali-i raiyyet bil-ittifak seçmeli ve kadı ve vali arzları ile sadrazam tedkik ettikten sonra tayin edilmeli.

Kazalarda nasb olunan ayânlar, fevt ve yahut ihraç olunursa yerine ayan nasbı iktiza ederse mevcut nizam üzere keyfiyet sadrazama vali havale ve kadı ilamıyla bildirile. Evahiri R.Evvel 1193 (K.Ş. C.Ahir 1193)

Belge 42:

Bu belge bir fermanıdır. Fakat başlangıç kısmı çok koyu olduğundan okunmaz haldedir.

Ancak takibeden satırlarda mirimiran ve vezirlerin bir mahaldan diğerine giderken izleyecekleri yollar anlatılır. Çıktıkları mahalden 8 saat mesafe katetmeden konak yerine nüzül etmemeleri hayvanlarının yemleri, kendi yiyecek ve içecekleri için halktan nesne talep etmemeleri, bedelini kendilerinin ödemesi tenbih ediliyor.

Kadılar ahalden nizama muğayir olarak buyruldu gönderip mubaşir tayin ederek, zahire-i baha mürûriye ve teftişiye talebinde olanlara sicilden bu kaydı ibraz edeler. (Evail-i Şehr-i R.Ahir 1193)

Belge 43:

Ber vechi malikane Amasya Sancağı mutasarrıfı ve Erzurum Valisi Ahmed Mikdat Paşa'nın emtia, eşya ve esliha, zehair gibi nesnelere aldığı esnafa olan 7780 kuruş borcu için, esnaf taifesi meclis-i şer'a gelip haklarını Mikdat Ahmet Paşa'nın vekili müsecceli Amasya Sancağı Fethiye Mahallesi sakinlerinden Molla Halil zade İbrahim Ağa yedinden tamamen ve kamilen aldıklarını beyan ettiler. Bu belgede esnaf taifesinden birçoğunun ismi kaydedilmiştir. (12 C.Ahir 1193)

Belge 44:

Anadolu'nun sol ve orta kollarında bulunan vezirlere Canik-Amasya-Çorum-Kastamonu-Tosya-Karakale-Niksar-Merzifon kazaları kadılarına,

Kazalarda bulunan yeniçeri serdarlarının serdarlık mektuplarını 3 ayda bir teccid etmelerini ve öncekileri canib-i ocağa eda ve irsal eylemelerini emrediyor. Belgenin orta kısmı silik, son kısmı çok koyudur. Bu yüzden devamı okunamıyor.

Belge 45:

Üçler Mahallesi sakinlerinden Araboğlu Hacı Ali bin Mehmet'in ve oğullarının terekesidir. (Muharrem 1193)

Belge 46:

Sivas mübaya'asına dahil olan Sivas vilayetindeki kaza ve elviyenin kadı, ayan ve iş erlerine hitaben dergâh-ı mualla gedüklülerinden Mehmet bu hususa tayin olundu. Devamı yok.

Belge 47:

Canikli Hacı Ali Paşazâde Mehmet Beyin Kırmacızâde Ahmet Efendi'ye hüccetidir. Canik Sancağı'nın Bafra Kazası'nın sakinlerinden Hacı Ali Paşazâde Mehmet Bey, Taşabad Kazası'ndan Horadi karyesinden vâki çiftliğinde bulunan Kırmacıoğlu Ahmet Efendi ve onun vefatıyla oğlu Seyyid Mehmet Emin Efendi ve kardeşi Seyyid Molla Abdullah'ın alacağı hesaplanır. Kırmacı oğlu Ahmet Efendi çiftlikteki kethüda Topsakal İsmail kethüda ve Molla Mehmet Kethüdanın yedlerinde olan emvali alması emredilir. Bu 4603 kuruşa baliğ olup mal-ı mezburdan def'ay-ı erbaada 4184 kuruşu Abdullah yedinden tamamen alırlar. (10 Zilkade 1193)

Belge 48:

Sadr-ı sabık vezir devletlü İzzet Mehmet Paşa'nın Sivas'a teşriflerinde esnay-ı rahda Amasya kazasına, daire-i devletlerinin buyrulduklarına iktiza eden 5 günlük zehair mütenevvia defterleri üzere esnafa verilen 4625 buçuk kuruş defter olunup mahallat-ı sehr ve mahiye-i erbaa tevzi olundu. (28 Recep 1193)

Belge 49:

1192 senesine mahsuben mubayea hinta ve şairin bedeliyyesi ve şair masarîf-ı belde salyane defteridir.

Mahallat	6836	
Ezine	2562	
Akdağ	1310	
Hakala	789	
Geldikalan	908	
	<hr/>	
	12406 kuruş	(9 Zilkade 1193)

Belge 50:

Molla Halil oğlu Hacı İbrahim Ağa'nın Hacıbaşı tayinidir. Amasya Kazası'nın ileri gelenleri bir takım işleri yürütebilmek için Hacıyan adı altında birlik kurarlar. Başlıcaları:

- Keklik oğlu Hacı Ali
- Hacı Lütfullah oğlu Hacı Osman
- Sarı Ahmet oğlu Hacı Ömer
- Göztaşoğlu Ebubekir Ağa
- Göztaşoğlu Mustafa Ağa
- Araboğlu Hacı Hüseyin
- Amâ Hafizoğlu Hafız Ahmet
- Molla Halil oğlu Hacı İbrahim (Hacı başı*)

-Menzilci Hacı İsmail Ağa

-Nakibül eşraf Seyyid Mustafa Ağa

-Fahr-ül ayan Zaim El-hac Ahmet Efendi

-Alaybeyi Seyyid Ömer

-Fahr-ül ayan Osman Bey zade Abdullah Bey

-Rıdvanzâde İbrahim Bey

-Fahrül-müderresin müderresizâde Seyyid Abdurrahman Efendi

-Hacı Köylü Hasan Efendi

Amasya Medresesi Müderresi Şeyh oğlu Abdurrahman Efendi

Başlıca Görevleri: Tarafı saltanattan gelen ba emri âli zuhûr ve sunû eden tekalif-i Padişâhî ve umur-ı mühimme-i mustâînenen umuru menzil, vüzera ve mir-i miran azimetlerinden bil-iktiza beldeye geldiklerinde masarıfları, emr-i âli ile mûrur iden asâkirin masarufı, Sivas Valisi ve Amasya mutasarrıflarının masrafı Hacıbaşına bırakılmıştır. Bu masraflar daha sonra halktan tahsil edilecektir. (13 Zilhicce 1193)

Belge 51:

Amasya sancağındaki kadı-naib-ayan-ı vilayete hitaben yazılmış olup, 1194 senesi gurre-i Muharrem olmak üzere 3 taksitle imdad-ı hazeriye emridir. 1194 senesine mahsuben toplanacak olan İmdad-ı Hazeriyye'nin birinci taksidi bervechi arpalık liva-ı mezbur mutasarrıfı olan Darendeli İbrahim Paşa'nın adamına eda ve teslim olunması

Evasıtı Zilkade 1193 (K.Ş. Zilhicce 1193)

Belge 52:

1194 senesine mahsuben 3 taksit üzere eda olunacak imdadı hazeriyyenin birinci taksidinin Amasya kazalarına tevzi defteridir.

Gurre-i Muharrem 1194 Amasya kazasına isabet eden miktar 185 kuruştur.

Sancağ-ı mezkur ilhaken Sivas Valisi Devletlû İzzet Mehmet Paşa'ya tevcihi hümayun olundukta Hazeriyye-i Mezkur 1000 kuruş İbrahim Paşa'ya virilmeyip, Paşa-î Mümaileyhe teslim oluna.

Belge 53:

Amasya serdarı Seyyid Mustafa Ağa'nın serdarlık mektubudur. Dergâh-ı Âli Yeniçeri Ağası Süleyman Evahiri Zilhicce 1193 (Gurre-i Muharrem 1194)

Belge 54:

Amasya Sancağı mutasarrıfı paşa, kadı, naib, alaybeyi, kethüda, yeniçeri serdarı, ayan-ı vilayet ve cümle ahaliye hitaben, Divan-ı Rum'dan vüzera-ı izam hazeratına tayin ve tahsis buyrulan rusûm-ı teftişiye ve ikramiyenin cem-u tahsili için gönderilen buyruludur. Bu buyruldu Enderun Ağası Ali Ağa ile gönderilmiştir. Söz konusu teftişiye ve ikramiye Divan-ı Rum'dan külliyetli asker ile çıkan Delibaşı tarafından ahz-ü kabz olunacaktır. Gurre-i Zilkade 1193 (K.Ş. 4 Muharrem 1191)

Belge 55:

Bermu'tad tayin ve tahsis kılınan teftişiye ve ikramiye Gurre-i Zilhicce 1193 Nefs-i Amasya ve civarındaki nevahi-i teftişiye ve ikramiye

1000 kuruş

150 kuruş (hizmet-i mübaşirin)

1150 kuruş

250 kuruş (vali-i Sivas İzzet Mehmet Paşa emri ile tenzil oldu)

900 kuruş

Belge 56:

Sivas Valisi Devletlü İzzet Mehmet Paşa'ya bervechi arpalık Amasya sancağının tevcih beratıdır. Canikli Hamza Paşa ve Ahmet Paşa'nın sui hali olduğundan İzzet Mehmet Paşa'ya eda edildi.

1194 senesi gurre-i muharreminden

Seferiyye 8250 kuruş

Hazeriyye 3000 kuruş

21 Zilhicce 1193 (K.Ş. 12 Muharrem

1194)

Belge 57:

Ber vechi arpalık Amasya sancağını tasarruf eden İzzet Mehmet Paşa'ya Amasya Sancağı'ndaki işleri takip etmek için mütesellim tayini ve bölgedeki şekavete karşı ve vergi toplamada dikkatli olmasını tenbih eden bir ferman

Evaili Zilhicce 1193 (K.Ş. 12 Muharrem 1194)

Belge 58:

Amasya Sancağı'nın bervechi arpalık tevcihini ve ihsanını bildiren bir başka emir. 9 Zilhicce 1193 (K.Ş. 12 Muharrem 1194)

Belge 59:

Amasya Sancağı'na mütesellim olarak İzzet Mehmet Paşa'nın Abdullah isimli birini tayinini bildirir. Abdullah'a kanun-ı kadime uyması-halka zulmetmemesi konusunda tenbih ediliyor. (Buyruldu)

9 Muharrem 1194(K.Ş. Muharrem 1194)

Belge 60:

1192 senesine mahsuben mubayaa devenin bedeliyyesini kabzına memur Süleyman 1192 senesinde istenen 70 devenin 40'ının bedeliyyesi baki olmağın 70'er kuruştan 2800 kuruş tamamen memur tarafından teslim alındı. (Köprü. Ladik, Havza ve Zeytin Kazaları hariç) Memuru mubayaa-i şeterân dergah-ı Ali Gediklilerinden Ahmet

Belge 61:

1192 senesine mahsuben bâ-ferman-ı Âli eyalet-i Sivas'tan matlub olunan mübayaadan Amasya sancağına 13000 kile-i İstanbulî hinta ve 20000 kile-i İstanbulî şairden Amasya Kazası'na isabet eden miktar

2138 kile Hinta Bedeli rayic-i Sivas bahasıyla ödene

3290 kile Şair (15 Muharrem 1191)

Belge 62:

Eyâlet-i Sivas'ın imdad-ı Hazeriye emridir. 1194 senesine mahsuben matlub olan imdâd-ı Hazeriye 2 taksitle talep ediliyor. Sefer olmadığı zaman Hazeriye valiler için tertip ve tayin olunduğu için bu imdad-ı hazeriyye 15000 kuruş İzzet Mehmet Paşa'ya teslim edilecek.

Evaili Muharrem 1194 (K.Ş. 19 Muharrem 1194)

İmdâd-ı Hazeriye-i Liva-i Amasya

1100 kuruş	48 akçe
376 kuruş	hizmeti mübaşiriye
110 kuruş	Harac-ı bab
27 kuruş	Sarafiyye

1517 kuruş 48 akçe taksid-i evvel (18 Muharrem 1194)

Belge 63:

Sivas Valisi Sadr-ı Esbak İzzet Mehmet Paşa'ya 1194 senesine mahsub imdâd-ı hazeriyye'nin taksid-i evvelini gönderilen mübaşire teslim eylemeniz buyruldu. (18 Muharrem 1194)

Belge 64:

1194 senesine mahsub imdâd-ı hazeriyenin I taksidinin Amasya sancağı kazalarına tevzi defteridir. 1103 kuruş 48 akçenin kazalara tevzi defteri. Amasya kazasına isabet eden miktar: 185 kuruş (20 Muharrem 1194)

Belge 65:

Hane-i Avarız ve Nüzül Salyanesidir. 1193 senesine mahsuben ba emri âli ve ber mucebi defteri mevkufat 178 haneden 149 L'u mevcut 28L'u yok. Olmayanların hissesi olanlara eklenecek. Her haneden 15 kuruş alına toplam 2242 buçuk kuruş (4 Cemaziyel Ahir 1193)

Belge 66:

Salyâne-i İmdâd-ı Menzil. 1193 senesi Rûz-ı Kasımından rûz-ı hazerine kadar 6 aylık imdâd-ı menzil. 16 L haneden olmak üzere ocaklık 451 kuruş Harac-ı defter, Kalemiye, Harac-ı bab ve umuru menzil 4250 kuruş umuru menzil Hacı İsmail'e tefviz olundu. Ve bedeli mahallat ve kuralara taksim olundu. (22 Şevval 1193)

Belge 67:

Ferman-ı Âli Sivas Kalesinden ihrac ve Canikli El-hac Ali Paşa'nın üzerine memur dergâh-ı Alî kapıcı başlarından Cebbarzâde Mustafa Bey'in tarafına irsal olunan 3 adet top ve mühimmatı saireyi Sivas kalasına taşımak için kifayet miktarı öküzler tedarik edip Amasya'dan Zile'ye-Zile'den Artıkabad'da- Artıkabad'dan Hân-ı Cedid'e Hân-ı Cedid'den Sivas'a nakli bu kazaların kadı, naib, zabitan , ayan ve kura ihtiyarlarına buyruldu. 19 Şevval 1193 (K.Ş. Gurre-i Zilkade 1193)

Belge 68:

Amasya musarrıfı saadetlü İbrahim Paşa'nın nüzül edeceği konağın hazırlanması buyruldu. İbrahim Paşa nüzül için Ahmed Mikdat Paşa'nın konağının mührünün açılıp döşenmesini anahtarın bu buyrulduyu getiren Ser Mehter-i Enderun İbrahim Ağa'ya verilmesi. 5 Zilkade 1193 (K.Ş. 8 Zilkade 1193)

Mehter: Çavuş, Bab-ı Âli'de rütbe alanlara müjdecî gönderilen adam

Belge 69:

Anadolu'nun sol ve bazen orta kolunda vaki ileri gelenlerine Erzurum'a varınca yol üzerindeki kadı, ayan, yeniçeri serdarları, alemderan, ocak ihtiyarları, yeniçeri dilaverlerine,

Bu ferman Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa'nın mektubu üzere gönderilmiştir. Sabıka Canik muhassılı Hacı Ali Paşa hilafı-ı emri şerif ve adem-i itaat eyleyip haksız yere asker ve zahire toplamaktadır.

Paşanın adamlarına itaat edilmemesi, asker ve zehair vs. Konularında yardımcı olunmaması emrediliyor. Bu ferman ocaktan mübaşir Ahmet Çavuş tarafından getirildi. Evasıt-ı Şevval 1193 (K.Ş. 12 Zilkade 1193)

Anadolu'da 3 kol vardır. Sağ, orta ve sol kollar . "Anadolu'da "sol-kol", Üsküdü'dün başlamak üzere Gebze, Düzce, Bolu, Koçhisar, Tosya, Hacı Hamza, Merzifon, Niksar, Şebin Karahisar, Bayburt, Tercan, Erzurum ve Kars

üzerinden geçmekteydi. "Ortakol" yine Üzküdar'dan başlamak üzere Gebze, İzmit, Sapanca, Geyve, Göynük, Bolu, Gerede, Tosya, Hac-ı Hamza, Amasya, Tokat, Sivas, Malatya, Harput, Diyarbakır, Musul ve Bağdad'a kadar uzanıyordu. "Sağ kol" ise İzmit'e kadar aynı güzergâhı takip edip Söğüt, Eskişehir, Bolvadin, Akşehir, Konya, Ereğli, Ulukışla, Gülek Boğazı, Çakıd, Adana, Kurd Kulağı ve Payas'a ulaşıyordu.

Belge70:

Sivas Valisi Sadr-ı esbak İzzet Mehmet Paşa'ya Sivas Valiliği'nin ibka fermanıdır. 1193 senesi Şevvali 23. Günü itibariyle yeniden Sivas Valiliği İzzet Mehmet Paşa'ya tevcih olundu. (K.Ş. 22 Zilkade 1193)

Belge 71:

Amasya Serdarlığı'nın 6 bölükten Hacı Mehmet Ağa'ya tevcihidir. Gurre-i Şevval 1193 (K.Ş. 22 Zilkade 1193)

Belge 72:

Amasya Kadısına Tokat Voyvodası'ndan temessük. Sivas eyaletinde vaki beytümali amme, hassa, bive, kaçgun, mâl-ı mevkud, gaib ve müjdegan, kul-cariye, müstakilen Tokat Voyvodası aklamındandır. 1193 martı guresinden ahar senenin Şubatına değin Tokat Voyvodası iltizamen Hamza Ağa'ya verilmiştir. Hamza Ağa 50 kuruşa kadar kendine fazlasını ise miri için kibel-i şer'den imzalı defter müfredatı ile Tokat voyvodasına getirmek için Hamza Ağa'ya verildi. Tokat Voyvodası Ali.

21 Zilkade 1193 (K.Ş. 13 Muharrem 1194)

Belge 73:

Alaybeylerine hitaben yazılan ferman sûretidir. (Anadolu ve Rumeli'de bulunan) alaybeyler, arzıyla berat alan zuema ve erbab-ı timar ölür, oğlu ve kardeşi de ölmüş ise onun mahlûlünü emine vermeyüp, mülazım-ı evcele arz ede. Bu tertibi takip etmeyüp mahlûl vukuunda kim parayı fazla verirse ona tevcih için arz gönderilmeye. Nizâm takip etmeyen alaybeyiler tecziye ediler.

Bu ferman Sadrazam tatarlarından Seyyid Hasan ile irsal olundu. Evail-i Zilkade 1193 (K.Ş. 3 Zilhicce 1193)

Belge 74:

1192 senesi mübayaa bakayasına Sivas Valisi İzzet Mehmet Paşa'ya emirdir. Sivas Kadısı, mubayaacı bakaya kalan kazaların kadı, naib ve bu hususta mübaşir olan Dergâh-ı Âli kapıcı başlarından El-hac Osman.

Kırım Ordusu'nun lazimesi için tertip olunan mubayaa, bazı kazalardan alınıp, Samsun İskelesi'ne irsal olunmuş ise de 1192 senesine mahsuben vakti mezburede mubayaası tertip olunan zehair bazı kazaların zimmetinde olmağla 56212 kile hinta ile 88747 kile şairin bedeli tahsil ve kapıcıbaşı El-hac Osman marifeti ile Dersaadet'e teslimi emrolunuyor.

13 Zilkade 1193 (K.Ş. 3 Zilhicce 1193)

Belge 75:

74. Belgede ifade edilen mubayaa bedellerinin isticali emridir. 24 Zilkade 1193 (K.Ş. Zilkade 1193)

Belge 76:

Kaymakam-ı esbak, Sultan Beyazid Camii Şerifi Hatibi Seyyid Mahmud Efendi zâde Seyyid Mehmet Efendi'ye Amasya ve Zünnûn-Abad kazalarında bulunan sadat üzerine evasıtı R.Evvel 1194 tarihiyle nikabet tayinidir. Seyyid İbrahim Nakibül Eşraf

Belge 77

Ahmed Mikdat Paşa'nın oğlu Hasan Bey'e ve kerimesi Safiye Hanım'a ihsan emridir. Vezir Ahmed Mikdat Paşa İstanbul'a gönderdiği arzda 1193 senelerine mahsuben Hacı Karyesi ve Gelkiras mukataası mahsullerinden der-anbar olan hububattan evlad-ı iyali için tahsis arzusu araştırıldıkta: Baş muhasebede Paşa'nın istidası değerlendirilip oğlu Hasan Bey ve kızı Safiye Hanım için, Amasya'da bazı dükkanlar ve bağ gibi akarların geliri ile mezkur

mukataanın mahsulâtı ve emlakı saire kendilerine mağrifeti şer'le ita ve teslim olunup,makbuzları yedlerinden alınıp defteri Hazine-i Amire'ye kayd için irsal ittirile. 2 R.Evvel 1194 (K.Ş. 15. R.Evvel 1194)

Belge 78:

Amasya Kadısına , Ahmed Mikdat Paşa'nın eşya ve emvalini zabta memur Silahşör El-hac Mehmet Bey'e hitaben 77. Belgedeki fermanın muhtevasinca gönderilen Sadr-ı azam mektubu sûretidir.

Belge 79:

Defterhane-i Amire'den ihrac olunup, defter mucebince ita olunan eşya-i mezbur kaydır.

Ahmed Mikdat Paşa'nın Eşyası

-Gelkiras mukataası 2 senelik mahsul malum miktar

-Hacı karyesi mahsulat borcu

-Mûmaileyhin oğlu Hasan Bey'in eşya ve akarı

-Helvacı dükkanı 1 bab

-Kîz seki nam mahalde mülk bağ

-Amasya'da der-anbar olan hınta borcu

-Amasya'da bâ hücceti şer'iyeye boyahane 2

-Amasya'da 4 göz değirmen

-Gelkiras nam mahalde çiftlik mea hayvanat

-Zünnûn-abad'ta bir kıt'a çiftliğin hayvanatı

-Kerime Safiye'nin akarı

-Havza kazasında Celil nam çiftlik mea hayvanatı

-Amasya'da Yeğen oğlundan bâ hücceti şer'iyye alınan bir kıt'a bağ

Belge 80:

6. Bölükten Hacı Mehmet Ağa'ya serdarlık mektubudur. Evahiri R.Evvel 1194 (K.Ş. R.Evvel 1194)

Belge 81:

Amasya Müftisi olan El-hac İsmail Efendi'nin súi-halini ahali ihbar etmeleri ile azl olunup yerine El-hac Hüseyin Efendi tayin olundu. Hanefi fıkhına göre ifta eylemesi emrediliyor. (10. R.Evvel 1194)

Belge 82:

Keklik oğlu Hacı Ali ile kardeşi Hacı Mehmet arasındaki ibraya hüccettir. Keklikoğlu Hacı Ali, kardeşine kendi malından 2500 kuruş ve babasından intikal eden müşterek menzil için iç ormanda Sadık oğlundan alınan bağı verir. Mehmet önce kabul ederse de sonra niza' çıkarır. Bu yüzden dava açılır. Ve Mehmet Bey uyarılır. (25. R.Evvel 1194)

Belge 83:

Amasya Kazası'nın bâ hüccet-i şer'iyye umur ve hususlarını ru'yet ve idareye hacı başı namıyla fukara vekilleri olan Molla Halil oğlu Hacı İbrahim yediyle umuru vilayet için ehli İslam ve zimmîler bazarganlarından alınıp bundan sonra tevzi olunacak salyane ithal ve tahsil ve ahzu kabz ve eshabına verilmek üzere aldıkları meblağın defteri müfredatıdır.

Ehli İslam'dan alınan 810

Zimmîyan 2 defa 2580

3390

(14. R.evvel 1194)

Belge 84:

83. belgede belirtilen 3390 kuruş iradın hacıyân-ı belde ve ayan-ı ahali mağrifetleriyle olan masarılı beldedir. Toplanan 3390 kuruş olduğu halde masarılı 3407 kuruştur. Artan 17 kuruş hacı başı Hacı İbrahim malından zimmeti ahaliya geçmiştir. (14. R.Evvel 1194)

Belge 85:

Muhasebe-i mezkura mucebince merkurum Hacı İbrahim'in beraatı zimmetinde bilâ-temas kıbel-i şer'i enverden virilen hüccet-i ibra ve senedi-muhasebedir ki,

Hacıyân-ı belde zikredildikten sonra 84. Belgede olduğu gibi fakat masarılı yerleri belirtilip, miktarlar belirtilmemiş halktan toplanan para 3390 kuruş belirtilmiştir. (16 R.Evvel 1194)

Hacıyân-ı belde arasında isimlerine rastladığımız müderrisler El-hac İsmail Efendi

Çorumî Seyyid Abdullah Efendi

Seyyid Ahmed Efendi

Zanalı zade Seyyid Ahmet Efendi

Müderris zade Seyyid Abdurrahman Efendi

Ali Efendi

Belge 86:

Amasya Karatay Mahallesi'nde sakin *آند ولدوارتلس* nam zimmiye meclis-i şer'a gelip nikahlı zevcesi başka beldelerde olup kendisinden haber almadığı ve kendisine bir nafaka bırakmadığı için perişan olduğunu anlatıp nafaka talep eder. Sözkonusu zimmiyeye yevmi 25 kuruş nafaka tayin edilir. (R.Evvel 1194)

Belge 87:

Salyane-i Hane-i Avarız. 1194 senesine mahsuben Amasya Kazası'nda defter-i mevkufat mucebince 178 hane-i avarız ve bedeli menzilden 149 buçuk hane mevcut 28 buçuk hane mevcut olmadığından bedeli olana eklenerek alına. Cem'an 2242 buçuk kuruş bali olup her hane-i mevcuta 15 kuruş isabet eder.

Malı miri tahsiline Amasya sakinlerinden Seyyid Abdullah Bey'e tefviz ve ihale olundu. Merkuma sicillat-ı atikadan muharrer ve mestur olan defteri atik mucebince sicilden ihraç ve yedine verilen defterdir. (Gurre-i R. Ahir 1194)

Belge 88:

Amasya'da Mehmet Paşa Mahallesi'nde vefat eden inallı oğlu İbrahim Efendi'nin Kangırı Sancağında Şaban özü kazasında inallı aşiretinden vereselerinin tarafından gelen hüccettir. İbrahim Efendi'nin varisleri erkarındaşı oğulları Ali, Osman ve Hasan ile kızkardeşi Fatıma'dır. Küçükleri için babalığı Mehmed bin Mehmet vasi ve vekil kılındı. Vasinin eline huccet verildi. (Gurre-i C.Ahir 1193)

Belge 89:

İnallı oğlu İbrahim bin Halil'in terekesini almak için Amasya'ya gelen vasi ile Mehmet Paşa Mahallesindeki eşi Aişe binti Aynaoğlu Osman nam Hatun arasında dava ve mezkura Aişe yedine verilen hüccettir. Vasi 256 kuruşu alıp hakkını ibra ettiğini ilan etti. (20.Şaban 1193)

Belge 90:

Hacı İlyas Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Hüseyin bin Abdullah evinin 200 kuruşa Ali bin Osman'a bey' hücceti (8.Muharrem 1194)

Belge 91:

Sivas Valisi İzzet Mehmet Paşa'ya Amasya Sancağı'ndaki kazaların kadılarına ve bu hususa mübaşir olan şıkkı evvel çukadarlarından Numan'a hitaben emr-i şeriftir.

Sivas ve Amasya Sancağı'nda vaki malikane-i mukataa-i miriyenin 1194 senesine mahsuben taksid akçeleri bazı mukataanın zimmetlerinde olup, cem'an 5200 L kuruş meblağı merkumeyi gönderilen sûreti defterde isimleri yazılı malikane mutasarrıflarından yoksa mültezimlerinden zabd idüp deraliyeye bir an evvel irsal eylesiz.

Belge 92:

Sabık Erzurum Valisi Ali Paşa Sivas Valiliğine tayin oldu. Vezir-i müşarun ileyh vüsulüne kadar vezirin kapı kethüdası El-hac Ali emr-i âli mütesellim nasb olundu. Evasıtı R.Evvel 1194 (K.Ş. 14. R.Ahir 1194)

Belge 93:

1193 senesi medine-i Amasya'da harir çekenlerin yiğitbaşısı Cüneyd Mehmet Beşe ve esnaf cem'uhüm meclisi şer'a gelip ekmeksiz 10 paraya, ekmekli 8 para yevmiye ile taahhüt eyledikleri bu mahalle kayda olundu. (K.Ş. 7 Ramazan 1193)

Belge 94:

1193 senesi bir senelik Paşa Sarayı, saraydarları 30 kuruştan 60 kuruş ücretleri tamamen eda olunduğu bu mahalle şerh verildi. (16 Muharrem 1194)

Belge 95:

1192 senesi zilkadesinin 8 günü medine-i Amasya'nın ekmekçileri Kiziroğlu Abdullah, Molla Halil oğlu Ömer, Ekmekçioğlu Mustafa. Yetmiş dirhem nân-ı aziz 1 akçeye olmak üzere bedel-i mezburun Hacı ağalar

huzurunda meclis-i şer' de taahhüt eyledikleri bu mahalle işaret olundu. (8 Zilhicce 1192.)

Belge 96:

1193 senesi muharreminin 20. günü Amasya'da vaki Hallâcân Esnafına verilen narh

Penbe-i Cedid

Atılmış pamuk

Kıyye: 6

Kıyye: 6

Kıymet: 6

Kıymet: 8

Her bir kıyyesi 53'er parden 1 akçedir.

Belge 97:

1193 senesi muharreminin 24. Günü Amasya'da ba cem'uhüm Hacı Ağalar meclis-i şer'i şerife gelip, mağrifeti şer ve cümle mağrifetleri ile 80 dirhem nan-ı aziz 1 akçeye virilen narhı (K.Ş. 24 Muharrem 1193)

Nân-ı Aziz

Dirhem: 80

Meblağ:1 Akçe

1193 senesi C. Ahirin 15. Günü narh-ı nân-ı aziz 80 dirhemi 1 akçeye (K.Ş. C.Ahir 1193)

Belge 98:

11 R.Ahir 1194 Cedid Penbe bazirganlardan alma

Kıyye:1

Hallaca virmeğe izin verilmiştir.

Meblağ:105

Kıyye:1

Meblağ:130

Belge 99:

18 Zilhicce 1194

100 dirhem nân-ı aziz 1'er akçeye

50 dirhem çörek 1'er akçeye

25 dirhem börek 1'er akçeye nizam verilmiştir.

Belge 100

Narh-ı Mehari-i Urğancı

İşlenmiş Kendir¹ Tavla Yuları¹⁰⁰ İnek Yuları

90 4 1

Kanat³ Elli yukarı¹ Yirmibeş yukarı

1 2 1

Belge 101

1193 C. Ahirinin 13. Gününden Rûz-ı Hazerin 20. gününe değin kassablık taahhüt edenlerin isimleri

-Köle Hasan oğlu Hacı Hüseyin (Yiğitbaşı)

-Kethüda oğlu Mustafa

-Mitrosoğlu Zimmi

-Emir İsmail

-Musail

-Uzunoğlu

-Şahinoğlu

-Hanük Zimmi

Karabet Zimmi ve karındaşı

Zencefer oğlu Kör İram

Kassab Molla Halil oğlu Hacı İbrahim

Taşbirun oğlu

Lahm ¹	6 para	Kelle ¹	3 para	Ciğer ¹	3 para
	12 para	Mumbar	3 para		

Belge 102:

Narhha-yı Bakkalan

Pirinç	Revgan-ı sâde	Revgan-ı zeytin	Revgan-ı bezir
1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye
Meblağ:	78 meblağ	96 meblağ	60 meblağ

27-24

Sabun	Asel-i musaffa	Asel-i mum	Şem'i Revgan
1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye
108	72	300	60
Tuz	İncir	Kuru üzüm	Rezaki üzüm
1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye	1 kıyye

15-12	30-24	20	38	
Leblebi	Katran	Sarı Sakız	Sirke	Kışniş
24	20	20	6	60
Çıra	Kadayıf	Helva	Zeytin	Fındık
1	12-10	20	40-30	20
Şab	Hinna			
54	40-36			

SONUÇ

Türk Tarihi'nde önemli bir yere sahip olan Amasya hakkında araştırma yapmak beni gururlandırmıştır. Hititlerden başlayıp Pontuslara, Romalılara, Bizanslılar Sasaniilere, Danişmentlilere, Anadolu Selçuklu Devletine, 624 yıllık hükümranlığı ile Türk Tarihi'nde eşsiz öneme sahip Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan bir tarihe sahip olan Amasya, asıl görevini Kurtuluş Savaşı sırasında yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'e kucak açarak, Amasya Genelgesi ile Türk Milleti'nin haklı sesini bütün dünyaya duyurmuştur. Amasya Genelgesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun en açık habercisi olmuştur. Kuruluşunun 75. Yılında Amasya hakkında bir eser ortaya koymak gerçekten onur verecek bir durumdur.

Araştırmamız sırasında dikkat çeken bazı konulara değinelim. Amasya, ticaret yolları üzerinde bulunmasından naşi askeri, ekonomik, sosyal ve siyasi bakımdan önemli bir durum arz etmektedir. Osmanlı Devleti'nde hem Anadolu'da hem de Rumeli'de 3 kol sözkonusu idi. Sağ, sol ve orta olarak isimlendirilen bu yolların uğradığı merkezler mühim yerleşme alanları olmuştur. Amasya orta kol üzerindedir. Ancak Amasya'nın kazalarından Merzifon sol ve orta yolların birleştiği yerdir. Bu durum Amasya'nın ne derece öneme sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Araştırmamıza kaynaklık eden Amasya Şeriye Sicillerinde en çok askeri konuları ihtiva eden belgeler mevcuttur. Ekonomik açıdan, tereke defterleri, eşya satışları, eşyaların kıymetleri, bağ, menzil ve dükkan hüccetleri, narh kayıtları ve ordunun tayinatı için talep edilen zehairin ücretleri hakkında fevkalâde bilgi veren hükümlerdir.

Araştırmada "belge kim tarafından, nereden gönderilmiştir?", "Kime gönderilmiştir?", "İhtiva ettiği konular nelerdir?", "Hangi tarihte gönderilmiştir?" ve "Gönderildiği yere ne zaman ulaşmıştır?" v.s. sorulara cevap bulacak şekilde açıklamalarda bulundum. Şu varki, her belge başlı başına araştırma olabilecek öneme sahiptir.

56. ve 57. Şer'iyye Sicillerindeki belgeler ışığında;

1- 18.Yüzyılda Osmanlı-Rus İlişkileri

2- 18.Yüzyılda Osmanlı-İran İlişkileri

3- Osmanlı Devleti'nde Menzil Teşkilatı

4- Osmanlı Devleti'nde Ayanlık Kurumu

5-18. Yüzyılda Amasya'da Ekonomik Hayat konularında araştırma yapmak mümkündür.

18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin İran, Rusya ve Avusturya'ya karşı savaştığı en yoğun dönemdir. Osmanlı Devleti'nin parasal yönden tükendiğini ilan ettiği bir dönemdir. I. Abdülhamid Han'ın devri saltanatı olan 1777-1780 yılları arasında padişahın vezir-i azam Koca Yusuf Paşa'nın para isteği üzerine gönderdiği ferman, Osmanlı Devleti'nin bu acı durumunu sarih olarak anlatmaktadır.

Ayrıca bu araştırmamızda Alaybeyilik, timar , menzilhane tasarrufu konularında önemli, açıklayıcı bilgiler verdik.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

- (YASAR) ABDİZADE H. Hüseyin:Amasya Tarihi, C.1,2,3,4, İstanbul, 1927.
- AKDAĞ, Mustafa :Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi, 1453 - 1559 c. II, İstanbul, 1979.
- AKGÜNDÜZ,Ahmet :Şer'iyye Sicilleri, c.I, İstanbul,1988
Şer'iyye Sicilleri,c.II, İstanbul,1989
Türk Dünyası Aratırmaları Vakfı
- AŞIK PAŞAZADE :Aşık Paşa - zâde Tarihi, Yay. Millî Eğitim Bakanlığı, Yh. Atsız, İstanbul, 1992.
- BARKAN,Ömer L :Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, İstanbul, 1980.
- BAYKARA,Tuncer :Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı, Ankara,1988, Yay.Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- :Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu) , Ankara, 1990,Yay.Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- ÇADIRCI, Musa :Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, T.T.K, Ankara, 1997.

- ERGENÇ, Özer :1580-1596 Arasında Ankara ve Konya"Şehirlerin Mukayeseli İncelenmesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara, 1973.
- EVLIYA ÇELEBİ :Seyahatname, c.II, Yh. Tefik Temelkuran, Necati Aktaş, İstanbul, 1976,
- FAROQHİ, Suraiya :Osmanlı'da Kentler Kentliler1550-1650 ,çev. Neyyir KALAYCIOĞLU, Yay. Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.
- GÖKBİLGİN,Tayyib :Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi, İstanbul,1992.
- GÖYÜNÇ,Nejat :XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul, 1969
- HALAÇOĞLU,Yusuf :XIV-XVII.Yüzyılda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara, 1991, Yay. Türk Tarih Kurumu
- :XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu' nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara, 1991, Yay. Türk Tarih Kurumu
- İNALCIK,Halil :Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları İncelemeleri, İstanbul 1993
- KAZICI,ZİYA :Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul 1977
- KUNT,METİN :Sancaktan Eyalete (1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve il idaresi), İstanbul 1978
- LAMARTINE, Alfonse De :Osmanlı Tarihi, c.1-2, İstanbul 1991

- MEHMET SÜREYYA :Sicilli Osmani yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniye,C.4,İstanbul,
- ORHONLU,Cengiz :Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, İstanbul, 1987
- ÖZDEMİR,Rıfat :XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Ankara 1986,
- ÖZTUNA,Yılmaz :Büyük Türkiye Tarihi, c.6, İstanbul, 1983
- UNAT,Faik Resit :Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu , T.T.K, Ankara 1988,
- UZUNÇARŞILI,İsmail Hakkı :Osmanlı Tarihi, C.IV.,Bölümü, TTK. Ankara, 1995.
- YÜCEL,Yaşar-Sevim, Ali :Türkiye Tarihi, c.3-4, 1981 T.T.K. Basımevi, Yay. Sabah Yayıncılık

MAKALELER

- BARKAN,Ömer Lütü :”Timar”, İ.A. c.12, İstanbul, 1988, s.286-333
- GENÇ,Mehmet :18.Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerine Bir Çalışma. T.D. S.10 Şubat İstanbul 1981
- GÖYÜNÇ,Nejat :”Hane Deyimi Hakkında”, T.D. s.32, İstanbul 1979. (S.331-348)
- KURT, Yılmaz :”Sivas Sancağı’nda Kişi Adları”, OTAM,S.4, Ankara,1993. (s.223-290)
- OĞUZOĞLU,Yusuf :”Osmanlı Şehirlerinde Halkın Vergi Yükü Üzerinde Bir Araştırma(1680-1700)” Osmanlı Araştırmaları, S.XV, İstanbul, 1995, s.157-184.
- ÖZ, Mehmet :”Klasik Dönem Osmanlı Taşra idaresinde Sancak”,TC.,S.8.Ankara 1994 s.11-19
- :”Tahrir Defterlerine Göre Vezirköprü Yöresinde İskan ve Nüfus (1485-1576), “Belleten, C.LVII, S.219,T.T.K,Ankara 1994. (s.509-537)
- ÖZKAYA,Yücel :”XVIII.Yüzyıda Menzilhane Sorunu”DTCFD XX-VIII/ 3-4 Ankara-1977. S. 339-368
- UZUNÇARŞILI. İ. Hakkı :”Ayan” İ A.,C2, İstanbul1949.
- YÜCEL,Yaşar :”Osmanlı İmparatorluğu’nda Desantralizasyon’a Dair Gözlemler”, Belleten, XXXVIII/152, Ankara, 1974, s.657-708.

GENEL BAŞVURU ESERLERİ

- PAKALIN,M.Zeki :Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946.
- SERTOĞLU, Mithat :Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul,1986
- ŞEMSEDDİN Sami :Kâmûs-ı Türkî, c.I-II, İstanbul,1989
- :Son Teşkilat-ı Mülkiye'de Köylerimizin Adları, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, Nüfus Müdireyeti Umumiyesi Neşriyatından, İstanbul, 1928.
- :Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'ye Mahsus Mükemmel ve Mufassal Atlas, Tab' ve naşiri Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 1925 Ölçek 1/1.500.000.
- :Amasya İl Yıllığı,1967, İzmir, 1967
- :Yurt Ansiklopedisi, c.1, İstanbul, 1982
- :Türk Ansiklopedisi, c.2, İstanbul, 1966, s.242-251.

EK:3

Amasya Şer'iye Sicili

Defter No:56

Belge No: 71

اماسیة و دیار امانیة و دیار امانیة و دیار امانیة
نام ذمیه امانیة و دیار امانیة و دیار امانیة
حاجج و تریب سینه و دیار امانیة و دیار امانیة
اسم امانیة و دیار امانیة و دیار امانیة
دیار امانیة و دیار امانیة و دیار امانیة
دیار امانیة و دیار امانیة و دیار امانیة

81

EK: 6

Amasya Şer'iye Sicili

Defter No: 56

Belge No: 62

62
شرعی محاکمه کاتیبی ایفندی زید فیض و سراجیاب لوازیم
واقع فغانه و نواب افندی زید معلوم و مظافو کاتیب و سراجیاب
منکدر احکام عهد تقارفا و عیال و قوتی و بوم و سراجیاب
ولا پتاد سراجیاب زید قوتی و دو تاشا و دو غنای و سراجیاب
بعضی روتیر مقتضی امور حضور و قتلیدر فغانه و نواب افندی
بنادان اولنا قالیوزک تنظیم و قتلیدر فغانه و نواب افندی
و سراجیاب افندی حضرت ارض و مدد فغانه و نواب افندی
بعد کویس کف کاتب عنایت و نواب افندی
تنظیم و نسبه و نواب افندی
اول حضرت و نواب افندی
و حوالی و نواب افندی

70

95

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a legal document or court record. The text is densely packed and written in a cursive script. It appears to be a record of a legal proceeding or a formal agreement, mentioning various parties and legal actions. The text is written in black ink on aged paper. There are some faint markings and a large red watermark on the left side of the page.

96 56

103

Handwritten Ottoman Turkish text in a dense, cursive script. The text is arranged in vertical columns, typical of historical legal documents. At the top right, there is a circular stamp or seal with the number '103' inside. The text appears to be a formal record or a legal decree, possibly related to land or property matters as suggested by the header information. The ink is dark and the paper shows signs of age and wear.

Handwritten signature or mark at the bottom center of the page.

EK: 10

Amasya Şer'iye Sicili

Defter No:57

Belge No:6

Handwritten Ottoman Turkish text in a cursive script, likely a legal document or court record. The text is densely packed and covers most of the page. A large, faint red 'X' watermark is visible across the center of the document. At the bottom right, there is a circular stamp or seal containing the word 'Amasya' (Amasya). The document is oriented vertically on the page.

فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...
فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...

فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...
فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...

فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...
فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...

فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...
فان في قوله تعالى...
والمؤمنون هم الذين...

12

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a legal document or court record. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a large, faint watermark in the background. The document appears to be a page from a register or a collection of legal cases.

18

Handwritten Ottoman Turkish text, similar to the first document. It contains dense cursive script, possibly detailing a legal proceeding or a court decision. The text is written on a page that is part of a larger document, as indicated by the page number '18' in the top right corner.

5

Handwritten text in Arabic script, likely a list or record, covering the upper and middle portions of the page. The text is dense and written in a cursive style.

Handwritten text in Arabic script, located in the lower-left corner of the page, possibly serving as a signature or a specific note.

EK:14

Amasya Şer'iye Sicili

Defter No:57

Belge No:41

Handwritten Ottoman Turkish text in a vertical column, likely a legal document or court record. The text is densely packed and written in a cursive script. It begins with a header section containing the date and location, followed by several paragraphs of text detailing a legal case or judgment. The text is written in black ink on aged, slightly yellowed paper. The right edge of the page shows the binding of the book.

EK:15

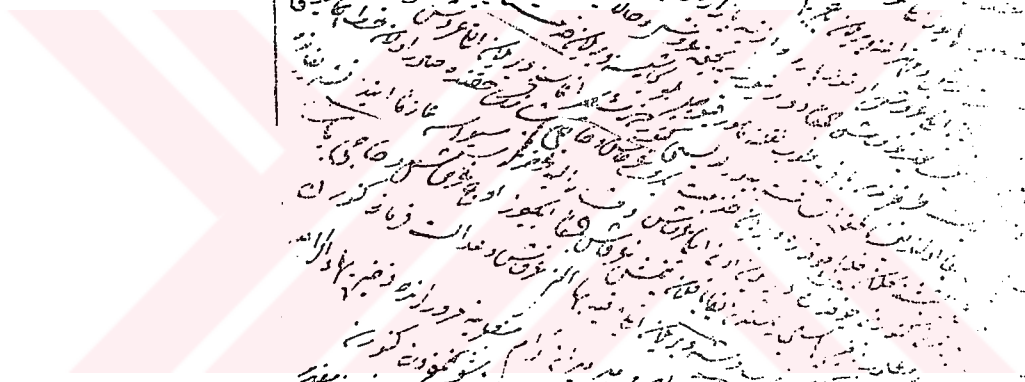
Amasya Şer'iye Sicili

Defter No:57

Belge No:49

49

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a legal document or court record. The text is written in a cursive script and covers most of the page. It appears to be a detailed account of a case or a legal proceeding, mentioning various individuals and their relationships. The text is dense and difficult to read due to the cursive style and some fading.

Fotoğraf 1 –Ferhat'in Su Kanalı

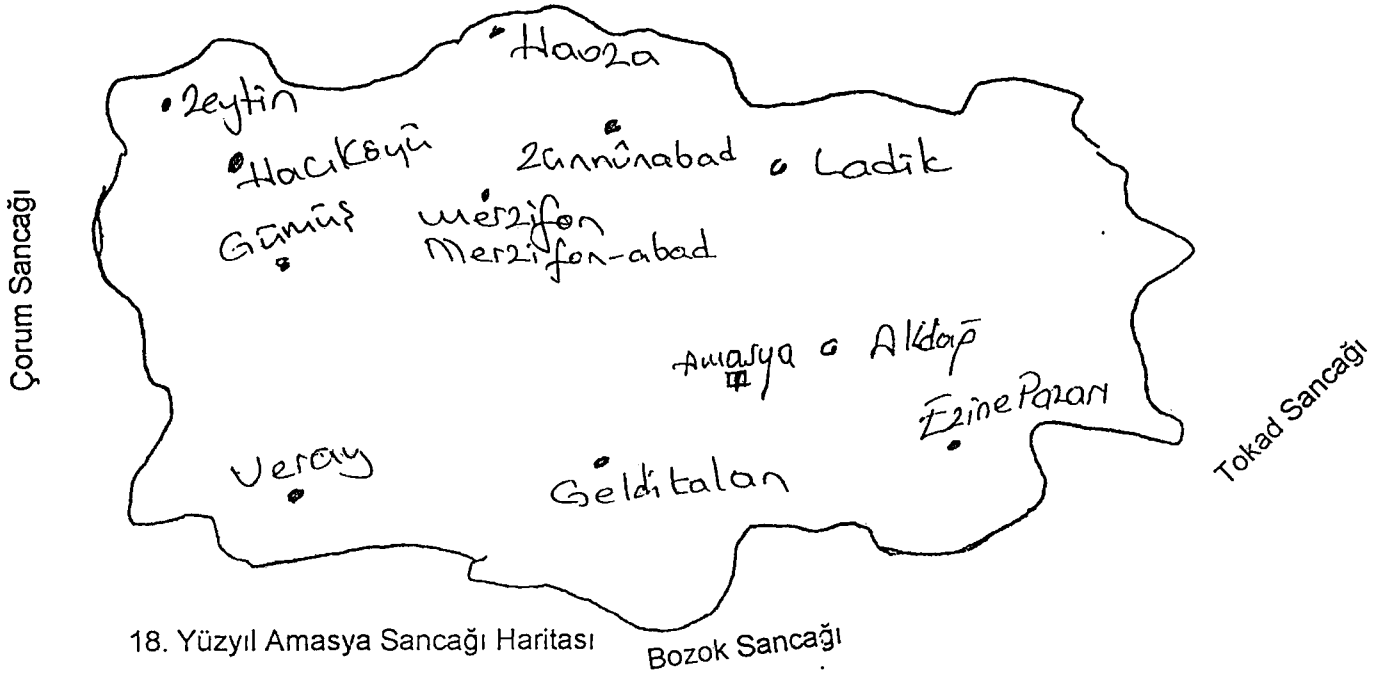
Fotoğraf 2 –Amasya Kalesi

Fotoğraf 3 –Kral Kaya Mezarlarından Bir Ömek

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

CANIK SANCAĞI

18. Yüzyıl Amasya Sancağı Haritası

Bozok Sancağı

İncelediğimiz 56. Ve 57. Defterlerde Amasya'nın 11 kazasının ismi verilmektedir.

Bunlar, Havza, Ladik, Akdağ, Ezine Pazarı, Geldikalan, Merzifon, Merzifon abad, Zünnûnabad, Gümüş mea Hacı Köyü Zeytin ve Veray'dır.